१९७४ * १९७५

२१ ● अंक ३०

अजिंठा

ळजी जेठा कॉलेज

जळगाव

नियतकालिक

संपादक -
प्रा. शं. र. पुणतांबेकर.
र्थी प्रतिनिधी -
दत्ता कोल्हे.

स्त्रीच्या नजरेचा केंद्र बिंदू, जें सुंदर पुरुष ग्वालियर सूटिंग-शर्टिंग परिधान करतात.

आता सीज बहार करणाऱ्यांची संगत करेल ग्वालियर !

GWALIOR SUITING

जळगांव जिल्ह्यातील ग्वालियर मिलचे एक रिटेल शॉप राधिका श्री नटवर टॉकीज जवळ, जळगांव

जळगांव जिल्हयांतील ग्वालियर मिलचे एक रिटेल शॉप

रा धि का

श्री नटवर टॉकीज जवळ, जळगांव

अंगण

मुळजी जेठा महाविद्यालय जळगाव

नियतकालिक

१९७४-७५

वर्ष- २९ * अंक ३०

मुखपृष्ठ सजावट- दत्ता कोल्हे (विद्यार्थी प्रतिनिधी)
(तृतीय वर्ष 'कला' विभाग)

‘ अजिंठा ’ संपादक मंडळ

१९७४ – ७५

प्राचार्य — चं. रा. पोतनीस

उपप्राचार्य — मु. म. थत्ते

डॉ. — शं. र. पुणतांबेकर (प्रमुख संपादक)

प्रा. — म. मो. केळकर

प्रा. — जे. व्ही. महाजन

प्रा. — रा. वा. पाटील

प्रा. — पी. एन्. हुपरीकर

प्रा. — आर्. डी. चौधरी

प्रा. — इफ्तिकार अहमद

श्री. — दत्ता कोल्हे (विद्यार्थी प्रतिनिधी)
(मंत्री– अ. भा. विद्यार्थी परिषद, जळगांव)

: प्रकाशक :
डॉ. शं. र. पुणतांबेकर
मु. जे. महाविद्यालय
जळगांव (महाराष्ट्र)

: मुद्रक :
सुभाष व्ही. नेहेते
डेक्कन प्रिंटींग प्रेस
नवी पेठ, जळगांव (महाराष्ट्र)

संपादकीय–

गेल्या वर्षाप्रमाणे याही वर्षी (१९७४–७५) एकच अंक सादर करीत आहोत. कागद आणि छपाई यांची महगंता यामुळे इच्छा असूनही पानांची संख्या मर्यादित ठेवावी लागली आहे.

१९७४–७५ हे वर्ष अनेक दृष्टींनी संस्मरणीय ठरलेले आहे. विद्यार्थी चळवळी, बिहार आंदोलन या सारख्या अन्तर्गत घडामोडींनी साऱ्या विचारवन्तांचे लक्ष वेधले आहे. तसेच जागतिक रंगभूमीवर भारताचे स्थान आणि महत्त्वही वाढलेले आहे. भारताने आपला पहिला अणुस्फोट करून अणुशक्तिसंपन्न राष्ट्रांच्या मालिकेत जसे आदराचे, कौतुकाचे स्थान मिळविले आहे. तसेच अणुयुगात अभिनन्दनीय पाऊल टाकले आहे. दुर्बलाची अहिंसा नेहमीच उपेक्षेचा व हेटाळणीचा विषय होते. पण समर्थांच्या अहिंसेमुळे एक प्रकारे नैतिकतेचे तेजोवलय निर्माण होते. अणुयुगात प्रवेश करताना भारतानेही “ अणुशक्ती शांततेसाठी ” या सूत्राचा उद्‌घोष करून आपल्या शांतताप्रियतेच्या धोरणाला जागतिक वातावरणात अधिकच वजन प्राप्त करून दिले आहे. प्रत्येक भारतीयाला या घटनेचा आणि धोरणाचा आनंद आणि अभिमान वाटल्याशिवाय राहणार नाही. आणि “ पूर्व दिव्य ज्यांचे त्यांना रम्य भावि काल ” या विनायकांच्या उक्तीप्रमाणे “ समर्थ आहे माझा भारत ! ” असाच प्रत्येक भारतीय जयजयकार करील !

जिमखाना आणि इतर मंडळे–

नेहमीप्रमाणे आपले महाविद्यालय १५ जूनला सुरू झाले. पहिल्या स्टाफ मीटिंगमध्ये प्राचार्यांनी विविध कामाची वाटणी प्राध्यापक वर्गात करून दिल्यानंतर अध्यापन व विविध कार्यक्रमांना प्रारंभ झाला. सर्व मंडळांचे अहवाल शेवटी दिलेले आहेत. त्यावरून वर्षभरात झालेल्या विविध कार्यक्रमांचे स्वरूप व महत्त्व दिसून येईल. प्रा. अभ्यंकर, श्री. देशमुख यांच्या प्रेरक मार्गदर्शनामुळे जिमखाना विभाग अत्यंत कार्यक्षम राहून त्यामुळेच विद्यार्थ्यांनी विविध क्रीडा–स्पर्धेत अभिनंदनीय व नेत्रदीपक यश संपादन केल्याचे दिसुन येईल. त्याचप्रमाणे इतर मंडळेही विद्यार्थ्यांच्या सुप्त गुणांचा विकास होण्याच्या दृष्टीने सतत प्रयत्नशील राहिली आहेत असे त्यांच्या अहवालावरून दिसून येईल.

स्नेहसंमेलन–

दुसऱ्या सत्रात स्नेहसंमेलन उत्साहपूर्ण रीतीने पार पडले. वर्ग–प्रतिनिधींच्या निवडणुका होऊन जनरल सेक्रेटरी म्हणून श्री. तानाजी भोईटे यांची निवड झाली. तसेच प्रा. डी. एस्. नेमाडे यांची स्नेहसंमेलनाचे कार्याध्यक्ष म्हणून निवड झाली. प्रा. नेमाडे यांच्या समंजस व स्नेहशील स्वभावाने स्नेहसंमेलन अत्यंत चांगल्या रीत्या पार पडले. अल्पोपहार, विविध क्रीडा–स्पर्धा व करमणुकीचे कार्यक्रम खेळीमेळीच्या वातावरणात व शांततेत झाले.

स्नेहसंमेलनाच्या पहिल्या दिवशी "इकबाल – दरबार" यांचा संगीत वाद्य – गायनाचा – करमणुकीचा कार्यक्रम सादर करण्यात आला. नव्या – जुन्या चित्रपटातील श्रवणीय गाणी त्यांनी सादर करून विद्यार्थ्यांचे भरपूर मनोरंजन केले.

दुसऱ्या दिवशी विद्यार्थ्यांचे विविध करमणुकीचे कार्यक्रम सादर करण्यात आले. नाटिका, गीते, नृत्य, नभोवाणी आदि कार्यक्रमांनी विद्यार्थ्यांचे भरपूर मनोरंजन झाले. शेवटी "शेला पागोटे" हा कार्यक्रम तर एकंदर कार्यक्रमाचा कळसच म्हणावा लागेल.

वसतिगृह–

प्रा. रा. वा. पाटील, प्रा. आर्. जी. खारूल यांच्या मार्गदर्शनाखाली विद्यार्थी आणि विद्यार्थिनी यांचे वसतिगृह उत्तम प्रकारे सांभाळले जात आहे. अभ्यास वर्ग, उद्‌बोधक व्याख्याने, स्नेहसंमेलन आदि कार्यक्रमामुळे वसतिगृहांतील वातावरण सर्वदा अभ्यास–पोषक, उत्साहवर्धक, गुणसंवर्धक राहिले आहे.

ग्रंथालय–

प्रा. पुणतांबेकर यांच्या मार्गदर्शनाखाली ग्रंथालय व वाचनालय उत्तम प्रकारे मागील परंपरा सांभाळीत सुयोग्य वाटचाल करीत आहे. आपल्या ग्रंथालयात सर्व विषयांचे मिळून जवळ जवळ ४७ हजार ग्रंथ आहेत. वाचनालयाची नवी इमारतही पूर्णतेच्या मार्गावर आहे. या इमारतीने महाविद्यालयाच्या परिसरात एका भव्य वास्तूची भर पडणार आहे. वर्षानुवर्ष आपल्या ग्रंथालयात उत्तमोत्तम ग्रंथांची भर पडत असते विविध योजनांनुसार विद्यार्थ्यांना अभ्यासासाठी ग्रंथांची मदत दिली जाते. श्री. व्ही. एस्. चौधरी व त्यांचा सहाय्यक सेवक वर्ग आपापली जबाबदारी चांगल्या रीतीने पार पाडीत असतो. आपले सुसज्ज, समृद्ध ग्रंथालय ही एक अभिमानास्पद

गोष्ट आहे असे निःशंकपणे म्हणावेसे वाटते. ग्रामीण परिसरातील फारच थोड्या महाविद्यालयात असे ग्रंथालय आढळून येते असे आपल्या ग्रंथालयास भेट देणाऱ्या बाहेरील महाभागांनी उद्‌गार काढलेले आहेत.

स्टाफ वृत्त–

या वर्षी पुढील प्राध्यापक–प्राध्यापिका आपल्या महाविद्यालयात नव्याने आलेले आहेत.

१) प्रा. साळवे–– इतिहास
२) प्रा. कु. व्हेगस–– इंग्रजी
३) प्रा. सौ. प्रमिला भिरूड–– मराठी (अर्ध वेळ)

१५ जून १९७४ पासून आपल्या महाविद्यालयातील मराठीचे नामवंत प्राध्यापक व मराठीतील ख्यातनाम समीक्षक प्रा. म. ना. अदवन्त हे निवृत्त झाले. त्यांनी आपल्या मनमिळाऊ स्वभावाने व अध्यापनकौशल्याने मराठी विभागाची एक आदर्श व स्पृहणीय अशी परंपरा निर्माण केलेली आहे. त्यांचा अध्यापनव्यवसायातील प्रदीर्घ अनुभव, संशोधक वृत्ती आदि गुणांची योग्य ती दखल घेतली जाऊन विद्यापीठ अनुदान मंडळाने तीन वर्षासाठी त्यांची विद्यापीठ अनुदान मंडळ योजनान्तर्गत प्राध्यापक म्हणून आपल्याच महाविद्यालयात नियुक्ती केलेली आहे. ही गोष्ट त्यांना जशी अभिमानास्पद आहे त्यांच्या अभिमानास्पद आहे तशीच आपल्या महाविद्यालयाला अभिमानास्पद आहे. त्यांच्या अध्यापनाचा व मार्गदर्शनाचा हा लाभ आपल्याच महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना घडणार आहे. हा जसा त्यांचा एक उच्च सन्मान आहे तसाच तो आपल्या महाविद्यालयाचाही आहे. या अपूर्व सन्मानाबद्दल आम्ही महाविद्यालयाच्या वतीने प्रा. म. ना. अदवन्त यांचे हार्दिक अभिनंदन करतो व उत्तरोत्तर त्यांना असेच सन्मान लाभोत अशी शुभेच्छा व्यक्त करतो. प्रा. म. ना. अदवन्त मराठी विभाग प्रमुख म्हणून निवृत्त झाल्यानंतर प्रा ज. वि. महाजन यांची मराठी विभाग प्रमुख म्हणून नियुक्ती झाली. त्यांच्या मार्गदर्शनाखाली मराठी विभाग आपली संपन्न परंपरा पुढील काळातही सुयोग्य प्रकारे चालवील असा आम्हास विश्वास वाटतो

या वर्षी आपल्या महाविद्यालयातील प्राध्यापकांचे पुढीलप्रमाणे ग्रंथ प्रकाशित झालेले आहेत––

१) प्रा. शं. र. पुणतांबेकर–– शिशेके टुकडे (नाटक)
२) उपप्राचार्य मु. मु. थत्ते–– 1) A Course in Analytical Chemistry (For S. Y. B. Sc.)
2) Theoretical Inorganic Chemistry (For S. Y. B. Sc.)
३) प्रा. राजा महाजन–– सूर्यांनी लेक आणि गुन्हेगार (कथासंग्रह)

आपल्या महाविद्यालयातील प्राध्यापक अध्यापन कार्याबरोबरच संशोधन, ग्रंथलेखन आदि गुणसंवर्धक व समाजोपयोगी कार्यातही मनःपूर्वक भाग घेऊन प्रयत्नशील असतात.

वनस्पतीशास्त्र विभागातील प्रा. डॉ. पी. आय. चौधरी यांना विद्यापीठ अनुदान मंडळातर्फे रु. तीन हजारची संशोधन शिष्यवृत्ती मिळाली आहे. त्यांच्या कपाशी विषयक संशोधनाचा शेतकऱ्यांही लाभ होणार आहे. आम्ही त्याना या संशोधन कार्यात सुयश चिंतितो. तसेच बॉटनी विभगातील श्री. पी. व्ही. वाणी हे देखील आपले पी. एच्. डी. चे कार्य करीत आहेत. तसेच श्री. इ. एम्. वाठ (प्राणिशास्त्र विभाग) यांनीही आपले पी. एच्. डी. चे कार्य पूर्ण केलेले आहे.

या वर्षी जळगाव नगरपरिषदेच्या निवडणुका झाल्या. या निवडणुकीत आपल्या महाविद्यालयातील प्रा. श्यामकान्त कुळकर्णी हे बळीराम पेठेतून नगरसेवक म्हणून नगरपरिषदेवर चांगल्या प्रकारे यश मिळवून निवडून आले याबद्दल त्यांचे खास हार्दिक अभिनंदन ! नगर परिषदेच्या विविध समित्यांवरही त्यांची निवड झालेली आहे. त्यांनी नगर परिषदेच्या सर्वसाधारण सभातून, आपल्या विधायक, अभ्यासु वृत्तीची छाप पाडली असून त्यांच्या कार्याने नगर परिषदेला बराच लाभ होणार आहे तसाच त्यांच्या या सामाजिक कार्यांचा आपल्या महाविद्यालयालाही लाभ घडणार आहे. प्राध्यापक संघटनेतही ते शहर संघटनेचे सेक्रेटरी आहेत. तसेच प्रा. तल्हार हे शहर संघटनेचे जॉइन्ट सेक्रेटरी आहेत. प्राध्यापक संघटनेने आता चांगलाच जोर धरला आहे. विधायक नेतृत्व, सांघिक वृत्ती, सहकार्य यामुळे ही संघटना दिवसेंदिवस भरीव कार्य करील असा विश्वास वाटतो. डॉ. सु. रा. चिरमाडे आता जिल्हा प्राध्यापक संघटनेचे अध्यक्ष म्हणून धुरा सांभाळीत आहेत. तर प्रा. डी. व्ही. पाटील हे 'पुक्टो' चे जॉइन्ट सेक्रेटरी म्हणून सन्माननीय पद भूषवीत आहेत.

आपल्या महाविद्यालयातील एन्. सी. सी. शाखाही शिस्त, स्फूर्तिप्रद मार्गदर्शन या दृष्टीने सतत कार्यरत असते.

या वर्षीची उल्लेखनीय गोष्ट म्हणजे श्री. जे. वी खडके यांची संपूर्ण अमरावती विभागातूव एकमेव "मेजर" म्हणून सन्माननीय निवड झालेली आहे व त्यांना "मेजर म्हणून हुद्दा देण्यात आला आहे. या त्यांच्या बहुमानाबद्दल त्यांचे खास अभिनंदन ! प्रा. डी. एच्. महाजन यांच्या सुयोग्य मार्गदर्शनाखाली राष्ट्रीय सेवा योजनेचेही कार्य सुयोग्य रीतीने वाटचाल करीत आहे

वाजिठा

६

या वर्षी आपल्या महाविद्यालयातील हिंदी विभागाच्या वतीने "स्व. दादासाहेब भिकमचन्द जैन आंतरमहाविद्यालयीन हिंदी वादविवाद स्पर्धा" प्रथमच आयोजित करण्यात आली. या स्पर्धेसाठी आपल्या महाविद्यालयाचे माजी विद्यार्थी व आजचे एक सुप्रसिद्ध उद्योगपति श्री. सुरेशचंद्र जैन यानी आपल्या स्व. पित्यांचे स्मरणार्थ दिलेल्या देणगीतून व्यक्तिगत पारितोषिके व चांदीचा कप अशी पारितोषिके ठेवण्यात आली. अशा रीतीने एका चांगल्या व आदर्श उपक्रमात श्री. सुरेशचंद्र जैन यांनी देणगी दिल्याबद्दल आम्ही त्यांचे आभारी आहोत. तसेच हिंदी विभागाच्या वतीने पुढील वर्षी 'घनश्याम ज्वालाप्रसाद अग्रवाल हिंदी एकांकी स्पर्धा' आणि 'जगन्नाथ गणेशराम अग्रवाल हिंदी निबंध स्पर्धा' यांचेही आयोजन करण्यात येणार आहे. या उपक्रमासाठी संबंधितांनी देणगी देण्याचे आश्वासन दिलेले आहे.

सन्माननीयांच्या भेटी–

या वर्षी मंडळांच्या विविध कार्यक्रमांच्या निमित्ताने पुढील महनीय व्यक्तींनी महाविद्यालयास भेटी दिल्या--

१) विद्यावाचस्पती विष्णूजी क्षीरसागर (नाशिक)
२) प्रवचन केसरी भालचंद्र शास्त्री मुळे (नाशिक)
३) संसद सदस्य श्रीनिवास सरदेसाई (दिल्ली)
४) श्री. राजा मंगळवेढेकर (पुणे)
५) ॲड. टी. एस्. हेगडे (मुम्बई)
६) न्या. चंद्रशेखर धर्माधिकारी (नागपूर)
७) श्री. गोविंदराव देशपांडे (मुम्बई)
८) कवी अनिल (नागपूर)
९) श्री. विनीत कुबेर (सातारा)

गुणवत्ता संवर्धन योजना–

या वर्षी कॉमर्स विभागाच्या प्री. डिग्री; ए फ्. वाय्. बी. कॉम् च्या विद्यार्थ्यांसाठी गुणवत्ता संवर्धन योजना आखण्यात आली. विद्यार्थ्यांकडून एक प्रश्नपत्रिका भरून घेण्यात आली. ज्या विद्यार्थ्यांना विशिष्ट विषयांत विशेष मार्गदर्शन हवे अशांना या योजनेत सहभागी करून घेण्यात आले. बहुसंख्य विद्यार्थ्यांनी या योजनेत अल्प फी भरून भाग घेतला. या योजनेत प्रा. अभ्यंकर, प्रा. राणे, प्रा. डी. व्ही. पाटील, प्रा. हुपरीकर, प्रा. तल्हार यांनी विद्यार्थ्यांना आठवड्यातून वेळापत्रकाप्रमाणे येऊन विशेष मार्गदर्शन केले. या योजनेचा विद्यार्थ्यांना निश्चितपणे फायदा झाल्याचे दिसून आले. या योजनेत मार्गदर्शन करणाऱ्या प्राध्यापक बंधूंचेही विशेष अभिनंदन ! असा उपक्रम सर्वच शाखेतील विद्यार्थ्यांसाठीं हाती घेण्यात यावेत असे आम्हास सुचवावेसे वाटते.

आभार–

ह्या अंकाच्या संपादन कार्यात सर्वच संपादक मंडळाचे सहकार्य व प्राचार्य फोननीस व उपप्राचार्य थत्ते यांचे सुयोग्य मार्गदर्शन आम्हास लाभले आहे. याबद्दल आम्ही त्यांचे कृतज्ञ आहोत. विद्यार्थी वर्गाचे सहकार्यही चांगले लाभले आहे.

अंकाच्या छपाईचे काम डेक्कन प्रिंटिंग प्रेसचे मालक श्री. सुभाष नेहेते यांनी चांगले करून दिले आहे. त्याबद्दल त्यांचे आभार. तसेच जाहिरातदारांचेही आभारी आहोत. या वर्षीचे निर्वाचित विद्यार्थी प्रतिनिधी श्री. दत्ता कोल्हे (तृतीय वर्ष 'कला' विभाग) यांनी मासिकासाठी कमाल निधी जाहिरातीच्या रूपाने मिळवून दिला. तसेच त्यांनी मुखपृष्ठाची सौन्दर्याकृती उत्कृष्ट रीतीने तयार केल्याबद्दल व या मासिकाच्या कामामध्ये त्यांनी पुष्कळच मदत केली म्हणून त्यांचेही आभार, तसेच ब्लॉक्सचे काम मनोहर प्रोसेस, जळगाव यांनी सुबक रीतीने करून दिल्याबद्दल त्यांचे आभार. पुनश्च एकदा सर्वांचे आभार.

श्री. दत्ता कोल्हे
(तृतीय वर्ष 'कला' विभाग)
विद्यार्थी प्रतिनिधी

डॉ. शं. र. पुणतांबेकर
प्रमुख संपादक

अजिंठा संपादक मंडळ १९६४—६५

सायन्स असोसिएशन मॅनेजींग कमेटी १९७४—७५

जळगांव विभागीय निरनिराळ्या संघात निवड झालेले खेळाडू

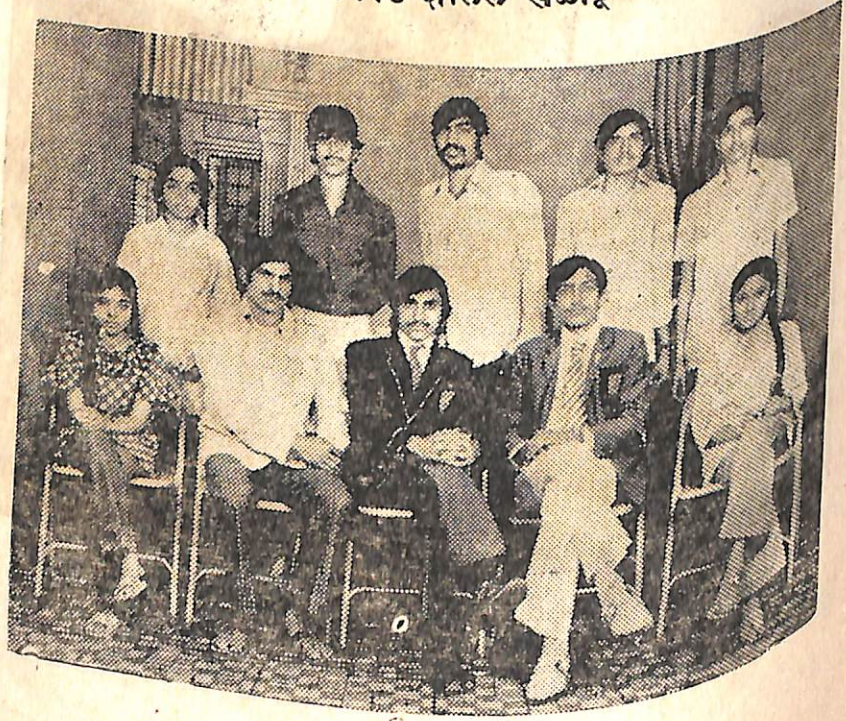

वार्षिक स्नेह - सम्मेलन मॅनेजिंग कमेटी १९७४—१९७५

जिमखाना मॅनेजींग कमेटी १९७४—७५

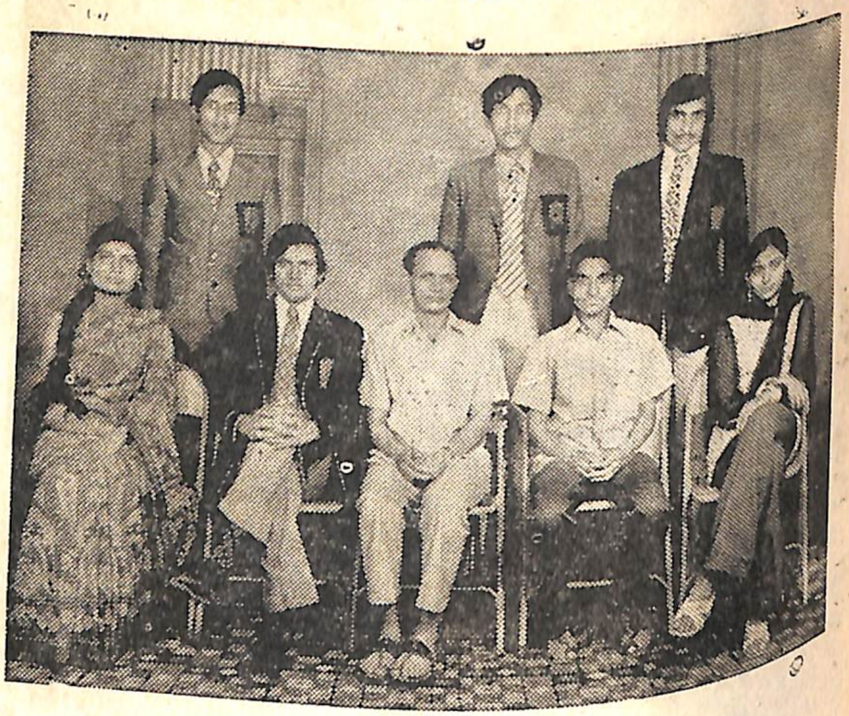

जळगाव विभाग — आंतर महाविद्यालयीन
मुलींचा खो खो विजयी संघ

अंगण

मराठी विभाग

ललित वाङ्मय जीवनावर प्रेम करायला शिकवतं. जगातलं कुठलंही चांगलं ललित साहित्य हे हिंसात्मक कधीही नसतं ! जीवनावर प्रेम करायच्या आड जेव्हा आसुरी शक्ती येतात, त्यावेळी गायलेली संतापाची आणि निराशेची गाणी ही माणुसकीने ओथंबलेल्या जीवनावरच्या प्रेमातून उद्‌भवलेली असतात. एका निराळ्या सुरात आणि निराळ्या भाषेत लिहिणारे लेखक केवळ निराळ्या भाषेत लिहितात म्हणून जीवनाचे शत्रू ठरत नाहीत. ते भक्तही असू शकतात

— पु. ल. देशपांडे

(अध्यक्षीय भाषण- मराठी साहित्य संमेलन, इचलकरंजी)

'क्षितीजाकडे....
नजरेपल्याड !'

एक पंख आभाळाचा
एक पंख धरतीचा
घेतोय भरारी जीवनविहग
क्षितीजाकडे
नजरेपल्याड– !

एक भरारी सुखाची
एक उभारी दुःखाची
नेतेय वाट आशेची
क्षितीजाकडे
नजरेपल्याड– !

एक क्षण जीवनाचा
एक क्षण मरणाचा
चाललाय खेळ आयुष्याचा
क्षितीजाकडे
नजरेपल्याड– !

– सौ. प्रमिला मिरुड

वळण

कु. वंदना गगडाणी
Jr. M. A.

तू कदम भेकड माणूस आहेस नाम्या. आला दिवस तुला वाकुल्या दाखवून जातोय अन् तू बसलाहेस ढीम्म्. मला माहित आहे. हल्ली जगणं यालाच म्हणतात. पण तुझ्या हे कसं अंगवळणी पडलं रे? तू असा नव्हतास. क्षणाक्षणाला तुझे डोळे बदलायचे. कधी अगदीच मवाळ दिसायचे– बावळटासारखे! तर कधी लुकलुक चमकायचे लगेच निखाऱ्या सारखे. धगधगायलाही लागायचे. कधी पाण्याने ओलेचिंब व्हायचे अन् कोरडे ठणठणीत पडायचे दुष्काळातल्या जमिनीसारखे ! म्हणूनच आपण दोस्त झालोत. मन जुळल्याविना मी कुणाला दोस्त म्हणायचा नाही ! तुझ्याबरोबर ते जुळलं नाहीच तर पार मिसळून गेलं. पण आताशा ते उसळी मारून वर यायला लागलय्. आपला वेगळा चेहरा दाखवतं आहे. हे असं का होतय् ? तू – तू सुध्दा तुटत चाललाहेस की काय माझ्यापासून ? तसं असेल तर हे जरा जडच जाणार आहे. कारण मला तुझ्यासारख वळणाबरोबर वळण घेत जाणं जमणारं नाहीच. माझा रस्ता मी ठरवतो. देवाप्रमाणे गुपचूप बसणं आपल्या आवाक्याबाहेरचं आहे. माझे हात शिवशिवतात आणि जिभहि वळवळते !

नाम्या, मला काहीच विसरता येत नाही अन् तू तर साऱ्याच आठवणी खाल्लेल्या घस्तूसारख्या गडप करतोहेस. अरे, दारु मी प्यायलोय, तू नाही ! झालय तरी काय् ? खर सांग, आपलं ते पूर्वीच खदखदून हसणं, ढसढसा रडणं ऐकू येत नाही तुला ? आपण मारलेल्या कडकडून मिठ्यांचे वळ अजून माझ्या मनावर आहेत. त्यांना जपलच आहे मुळी मी ! माझ्या गळयातून उतरलेल गाणं ऐकायला कसा कासावीस व्हायचास तू ! आज मला भेटणं टाळतोहेस. नशेत थोडे पाय वाकडे पडले तरी मन घट्ट आहे माझं.

आपली पहिली भेट माझ्या गळ्याने आणि तुझ्या कवितेने घालून दिली होती. त्यांचं नातं आपण जवळ येण्याआधीच पक्क झालं होत. मला तुझे शब्द वेड लावायचे. तुला माझा गळा धुंद करायचा. गावातले लोक आपले कोण कौतुक करायचेत. आपले एकमेकात गुंतलेले हात आपण अजूनच दाबायचो. त्यावेळेला आतून कुठून ३

तरी हसायचा आवाज यायचा ! हे तर तूही मान्य केलं होतं. तू म्हणालाही होतास, 'शांत्या, मी मेलो तर तुझा डफ माझ्या प्रेतावर ठेवायला विसरू नकोस. तुझ्याबरोबर मी माझी लेखणी पाठवीन.' आत्ता मला विश्वास नाही वाटत तुझ्या या म्हणण्याचा. मनातल्या साऱ्या आठवणींनी हैराण करून सोडलय मला. त्यांनी तर सुखवायला हवं, पडताना आधार द्यायला हवा !

वाटतं, फिरून ते दिवस यावेत. नको हे स्वातंत्र्य ! इथं ना आपलं आपल्यावर राज्य ना परक्यांचा सासुरवास. धड हसताही येत नाही आणि संतापून किंचाळताही येत नाही ! नाहीतर पूर्वी, ब्रिटीशांचा तो झेंडा वाऱ्याबरोबर मिरवताना पाहून पायाच्या नखापासून डोक्याच्या केसापर्यंत निव्वळ त्वेष भरायचा शरीरात. गांधीजी, बोस, नेहरू, गुरूजी या नावांचं वेड लागलं होत आपल्याला. रस्ता मोकळा असताना सरळ पळता येत असूनही पाय कसे जडजड वाटायचे. आपल्याला कुणी बांधून ठेवलय ही जाणीव काही म्हणता काही सुचू द्यायची नाही ! मग कोऱ्या कागदावर तुझी शाई आकार घ्यायची. माझ्या गळ्यात मन उतरायच. केवढ मंडळ जमवलं होतं आपण. ह्या दोघं सामर्थ्यामुळे ! डफावर माझा हात आदळायचा आणि तुझे शब्द संतापाने लालीलाल झालेले असायचे. त्यांनी थोडा समजूतीचा सूर घेतला की माझा आवाज हळू व्हायचा.

मग लपत–छपत काढलेले दिवस ! काय काय सोंगं चढवायचो आपणं ! मागचा ससेमिरा चुकवल्यावर 'हुश्श' करून पुन्हा कामाला लागायचो ! भोळ्या चेहेऱ्यांच्या प्रेमाने भारून जायचो. आपल्याच माणसाच्या हातातला परदेशी दंडुका पाहून त्याच्या नरडीचा घोट घ्यायला चवताळलेल्या सिंहासारखे गुरकायचो ! पण अशाच एकाने तुला पिंजऱ्यात टाकलं. तू कैदेत गेलास. मला कविता मात्र पाठवायला चुकला नाहीस. माझ्या गळ्यानेही आपलं इमान विकलं नाही. त्या दिवसांत तर वाटायच आपणहून सापडून जाव पोलीसांच्या हातात. जावं तुझ्याजवळ. पण तुझ्या कवितेसाठी तरी माझे सूर मोकळ्या हवेतच रहायला हवे होते. त्यासाठी मी जीवापाड जपत होतो.

कैदेतून सुटून आल्यावर गावात तुझं आम्ही केलेलं. भव्य स्वागत ! मी तुझ्या कपाळाला गुलाल लावण्यासाठी पुढे झालो आणि तू मला मिठीत घेऊन सारा गुलालच सांडून टाकला. मग आपल्या कपाळावरचा थोडी काढून तू माझ्या कपाळाला रंगवलं होतस्. त्यादिवशी रात्रभर तू मला गाणी म्हणायला लावली होतीस. तेव्हा प्रत्येक दिवसाचा वेगळा रंग होता. त्यात रंगून जायला आपण आपल्या रात्रींचंही अर्थ वेत

होतो. पुरेपूर झपाटलो होतो. तेवढ्या गडबडीतही तू माझ्या गळ्याला जपायचा. म्हणायचास. "गधड्या, देवानं दिलेल्या एवढ्याश्या सामर्थ्यालाही कमी लेखू नये. त्याला डोक्यावर घेऊन मिरवाव ! त्याला पायदळी तुडवणं म्हणजे आपण किडा–मुंगी होणं !" माझ्या नावापुढे 'शाहीर' किती कौतुकाने लिहायचास् तू ! अशावेळी तुझे शब्द तुझे टपोरे डोळे व्हायचेत. मला गिळून घ्यायचेत.

तेच तुझे शब्द आता किती छोटे दिसायला लागले आहेत– म्हणून तूही ! मला हे सहन होत नाहीय्. ते मला गिळून तर टाकत नाहीतच पण त्यांच्यात शिरूही देत नाहीत. अगदी लांबून आल्यासारखे दाणकन् समोर येऊन आदळताहेत. खोट्या नाण्यासारखे हास्यास्पद ठरताहेत ! तरीही तू त्यांना 'आपलं' मानतोहेस. मला निव्वळ शब्दांवर प्रेम करणं जमतच नाही. त्यांचे अर्थ मला प्राणापलीकडे प्यार आहेत. जसं केकाटणं वेगळं आणि सूरात गाणं वेगळं ! काळ बदलत असतो हे मलाही मंजूर आहे. आपणच बघना, कधी डोक्यावर शेंडी मिरवली तर वाढलेल्या केसांवर दिमाखात खादीची टोपी चढवली ! .... अन् एकेदिवशी ती मी फेकून दिली. कारण ती आपला पांढरा रंगच गमावून बसली होती !

डोक्यावरची गांधी टोपी मी संतापून डबक्यात फेकून दिल्यावर तू एक सणसणीत चपराक माझ्या गालावर ठेवून दिली होती. आपला पहिला खटका उडाला होता तेव्हा. तू रागात घोगऱ्या आवाजात म्हणाला होतास, "तुला एवढही कळत नाही शांत्या ? वस्तू बदलत नाही, तिला घालणारा बदलतो !" मी थंडपणे उत्तरलो होतो, "नाम्या, वस्तूला एकदा अर्थ दिल्यावर तो बदलवायचा माणसाला कोणाचाही अधिकार नाही ! आणि हे त्याने केलंच् तर वस्तूला अर्थच उरत नाही. मग त्या अर्थाने ती वस्तू वापरणं मला पाप वाटतं !" यावर तू नाक उडवलं होतस् ! .... रात्रभर मी झोपलो नव्हतो. तू दूर गेल्याची जाणीव मात्र मला तितक्या तीव्रतेने झाली नाही. इतक्या सहजतेने जोडली गेलेली मनं तुटणं मला अशक्य वाटलं ! आजही वाटतय् ! पण ह्या वाटण्याबद्दलही मला हल्ली गोंधळायला होतय्.,.. तेव्हा तुझ्या घोरपडीसारख्या चिवट निष्ठेचा मला मनापासून अभिमान वाटला होता.

आपल्यात पहिला फरक झाला ! तुझ्या काळ्याभोर केसांवर पांढरी टोपी अन् माझे वाऱ्याने उडत जाणारे केस ! ह्या फरकाकडे दुर्लक्ष करायची सवय मी मनाला लावून घेतली. तुझ्याबाबतीत खरोखरच माझं मन फार मऊ आहे. तुझ्या प्रत्येक वागण्यातून ते इतका चांगला अर्थ काढतं की मलाच नंतर शरमल्यासारखं

होवून जातं. दोन-तीन दिवस झालेत मी रोज तुझ्याकडे येत होतो. तुला न भेटता मला परतावं लागायच. पहिल्यांदा वाटलं तुला खरच खूप कामं असतात. आज मा उगीच एक शंका आली ‘तू मला चुकवत तर नाहीस ?’’

नाम्या, आयुष्यात मी तीन वस्तूवरच जीव टाकला. एक तू, माझा डफ आणि फार उशीरा भेटलेली दारू ! माझी दारू सोडण्याचा तू काही कमी प्रयत्न केला नाहीस. पण मी म्हटलेल्या पोवाड्याची पोरांनी भर सभेत केलेली ‘हूर्यो’ विसरण्या-साठी दुसरे काय होतं माझ्याजवळ ? आता मी संतापून काही बोललोच तर ते बरळ ठरतं ! मी फार केविलवाणा झालोय् रे ? मनातली तळमळ बाहेर पडण्यासाठी जवळ शद्बही नाहीत. माझ्या रक्तात मिसळलेल्या शद्बांचं मोलच मी सांगू शकत नाही. परवा रात्री दारू प्यालेलो होतो मी. गावात आलेला वग पहायला गेलो त्या नशेतच. मी काय पाहिलं माहित आहे ?.... स्टेजवर उघडाबंब पडलेलो मी आणि माझ्यावर थयथय नाचणारे ते वगवाले. त्यांच्या लावणीतली प्रत्येक ओळ चाबकाचे फटके मारत होती. सुकलेलं माझं शरीर अधिकच काळं–निळं पडत होतं. खूप संयम पाळला. पण नाही राहवलं गेलं ! जगण्याच्या जिद्दीने सारे प्राण गळ्यात आणून किंचाळलो.... मला रात्री कुणीतरी घरी टाकून गेलं होतं. आजूबाजू कुणी ओळखीचं असलं तर मी घरी येतो. नाहीतर माझी सकाळ रस्त्यावरच होते !

नाम्या, तू ते पूर्वीचेच शद्ब आण, त्यांच्यात मनापासून अर्थ भर. मी तुझा शांत्या – बघ काय कमाल करून दाखवतो ते ! शद्बाविना गळा पोरका झालाय् नाम्या माझा ! मला भिती वाटते रे, इतकं मन लावून जगलेलं आयुष्य मी घालवून तर नाही बसणार ? माझ्या तोंडाला येणारा दारूचा वास गिळून टाकणारे शद्ब घडव. मला शुद्धीवर यायचय् रे !

° ° °

बापरे ! एखाद्याचं जळणारं प्रेतही इतकं बोलू शकतं ? उडगारी प्रत्येक ठिणगी इतकी आग लावून जाते ! मी तर अक्षरशः पळून आलो तियून. त्याचा ‘प्रिय मित्र’ असलो तरी शोकसभेत बोलायच मी नाकारलं. हे इतकं ऐकू येत असूनही नाही म्हटलं मी ! सरळ कानावर हात ठेवले. खरच मी भेकड आहे. त्याची भिती खरी ठरली हे सांगायचं बळ माझ्यात नाही. शांत्यासाठी असलेले माझ्या जवळचे शद्ब कधीच संपले. त्यांच्याबरोबर पूर्वीचा नाम्याही गेला. शांत्या शेवटपर्यंत मला विनवत होता, लिहि म्हणून. पण बदललेल्या काळाचे अर्थ त्याला पेलताच आले नसते. डोक्यावरच्या साध्या टोपीचं त्याला ओझं ! घर असलेल्या, संसार असलेल्या माणसाला

किती ओझी वहावी लागतात, काही वेळेस आपलंही ! त्या दिडशहाण्याने ते वहाण्या-ऐवजी दारु पचवली ! वेळेनुसार मंदिर बदलावं, त्याने त्या निकामी डफाची मूर्खा-सारखी पूजा केली. आयुष्यभर वस्तू अन् अर्थाची सांगड घालता घालता स्वतःचा सांगाडा केला. त्यांच्या मिळवणीत सारी वजाबाकी पदरात पाडून घेतली !

आता जगात काय माझ्या एकट्याचेच शद्ब होते ? इतका दमदार गळा होता. लोकं माना माना डोलावतील अशा शद्बांचं वारेमाप पिक आजूबाजू होतं. भलताच हट्टी होता शांत्या ! स्वतःला गहाण ठेवूनही मित्रासाठी करताना पाय मागे नाही करायचा. एखाद्या गोष्टीवरचं उडालेलं त्याचं मन त्याला उभं जाळून टाकलं तरी पुन्हा बसायचं नाही. निव्वळ काळ नाही, वेड्या आपल्यालाही फार बदलाव लागतं. प्रत्येक काळाच्या निष्ठेचं, आवडीचं गाठोडं बरोबर असलच् पाहिजे. नसेल तर मिळवायला हवं ! माझी निष्ठा कसली आलीय् चिवट ? मी मन पार लवचिक करून घेतलय् शांत्या टोपी घालायच जेव्हा तू नाकारलस तेव्हाच मी समजलो की तुला नवीन हवा काही मानवली नाही ! तू तसा मरणारा नाही पण असा मरशील ! गुदमरून....

....तुला हवा असलेला पूर्वीचा काळ मी ठेवणीतल्या कपड्यासारखा जपला आहे. एकटा असलो की त्याला बाहेर काढतो. त्यांच्या सुगंधाने सुखावतो. पण त्यांच्या मोहात मी पडत नाही. त्यातला मीसुद्धा मला अनोळखी वाटतो. त्या ‘मी’ ची मान काय ताठ असते. डोळ्यातही पाणी असतं ! अन् आताचा ‘मी’ पेन्शनच्या रांगेत चालच्या मानेने उभा असलेला ! कशाचा कशाशी मेळ नाही. मी म्हणजे तुझ्या नाम्याचं भूत आहे शांत्या ! .... सगळ्या लोकांमध्ये आपण वेगळ दिसाव असं मला वाटतही नाही. माझ्या रक्ताच्या मुलांसाठी तरी मला तसं वाटून चालायचं नाही ! तू मला स्वार्थी म्हणशील ! म्हण ! तुझ्या मुलांची स्थिती पाहून तूच ठरव स्वार्थीची व्याख्या. मेलेल्या निष्ठांच्या सापळ्यांना बिलगून त्यांना पोरकं करायचा अधिकार तुला रे कुणी दिला होता ?

तू गेलास तरी मी रडत नाहीय्. माझ्या दृष्टीतून तू फार पूर्वीच संपला होतास. नेहमीच तू माझ्याकडे यायचास. पुढे पुढे तर दारू पिऊनही यायला लागलास. एकदा गटारीतून उठून आल्यासारखा चिखलाने भरलेला, पिंजारलेल्या केसांना खाजवत दारात उभा राहिलास. तुझ्याऐवजी शेजाऱ्यांनी माझ्याकडे विचित्र नजरेनें पाहिलं. आपल्या मैत्रीचा इतिहास ऐकण्याइतका त्यांच्याजवळ वेळ तरी कुठं आहे ? .... त्या नंतर मात्र मी घरी असूनही मुलाला बाहेर पाठवून ‘ घरात नसल्याचा ’ निरोप तुला

सांगितला. माझ्या दारातून तुला पुन्हा रस्त्यावर पाठवलं ! हे करतांना वाईट वा पण शरमल्यागत झालं नाही. कारण मनाला फसवून बर–वाईट काहीही करत नाही त्याला साक्षी ठेवतो अन् मग पाऊल उचलतो. म्हणूनच मी कुठेही अडखळत नाही!

.... आत्ता स्मशानात तुझं प्रेत जळून राख होत होतं. बाजूला तुझी पो दीनवाण्या चेहेऱ्याने रडत होती. आणि काही अतंरावर तू गेलास म्हणून सुरू होती शोकसभा ! खोटं पाहून लालबुंद होणारे तुझे डोळे आणि गर्जणारा आवाज आठवला. अक्षरश ; वाटलं उधळून टाकावी ती सभा .....पण मी तोंड लपवत घरी आलो.... शेवटी तू काय करू शकलास ? तू गेलास, तुझ्याबरोबर तुझी निष्ठा गेली ! उरलीत फक्त मुठभर हाडं अन् चिमुटभर राख ...... तुझ्या प्रेताला खरंतर जाळायचीही गरज नव्हती. बाजूला सुरू असलेल्या शोकसभेबरोबर तू हळूहळू जळायला लागलो असतास ..... मला तर खात्री आहे त्या शोकसभेची जर तुला कल्पना असती तर... तर तू वेड्या मेलाच नसतास !

हार्दीक शुभेच्छा :-

(१) विजय बुक डेपो, जळगांव
(२) विजय विद्यार्थी वाचनालय, जळगांव

लेटेस्ट ! लेटे .... स्ट !!

श्री. सुभाष सी. बोरसे

T. Y. B. A.

शिंपी म्हटला की देखल्या देवा दंडवत ! अगदी थेट कोपऱ्यापासून, तोही दुरूनच ! त्याच्या सावलीचा आपल्या सावलीला स्पर्श न होता. आहेच तसा हा शिंपी माणूस. उगीच नाही मी म्हणत. आजचंच घ्या ना ! 'लेटेस्ट टेलर' ही पाटी मोठ्या दिमाखाने बसली होती. त्या दुकानाच्या पायऱ्या मी चढलो, आणि त्याबरोबर माझा पाराही चढला. 'आज एक महिना झाला चकरा मारतो आहे (केवळ समोरच्या मंडईतून चकरीची भाजी नेण्याकडेच त्याचा उपयोग) पण तुमच्याकडून साधी अंडरपॅंट शिवून दिली जात नाही. अहो, नोकरीसाठीदेखील साहेबांच्या पायऱ्या एवढ्या झिजवल्या जात नाहीत, फक्कडशा बायकोच्या शोधातसुध्दा एवढ्या चकरा मारल्या नाहीत, हो, आणि मारल्या असत्या तर आजच्यापेक्षाही सौंदर्याने सवाई बायको मिळाली असती (Yet I am a bacholar)...... झिरोपासून ४२० पर्यंत वाढत चाललेला माझा पारा खाली उतरावा म्हणून त्या शिंपी महाशयांनी डॉक्टरप्रमाणे मला एक गोळी दिली. कडू नव्हे, गोड – लिमलेटसारखी ! 'बसा की, आत्ता शिवून देतो अर्ध्या मिनिटात'– हीच ती ! मी एकवेळ मंत्र्याच्या किंवा पुढाऱ्यांच्या आश्वासनावर विश्वास ठेवीन पण शिंप्याच्या, मुळीच नाही ! कारण अर्धा मिनिट काय पण अर्धा दिवस बसलो तरी ती (अंडरपॅंट) मिळाली नाही. बाकी तेवढ्या वेळात मला शिंपी गृहस्थाची सुतराम ओळख झाली मात्र. नाही तरी मी आज युगानुयुगे या जातीला जातीने ओळखत आहे म्हणा. (यात तिळमात्र शंका नाही. माझ्या वयाकडे बघून) मग कधी सांगितल्याप्रमाणे वेळेवर कपडे शिवून देईल तो शिंपीच कसला ? (अपवाद वगळून हं) आणि 'लेटेस्ट टेलर' या आपल्या अन्वर्थक नावाला उगीचच गालबोट लावील कशाला ? पाटीवर लेटेस्ट (अत्याधुनिक) आणि कृतीतही लेटे....स्ट (उशीरातउशीरा) ! !

तोंडावर हास्याचे चांदणे पसरवून हा गिऱ्हाईकाचे स्वागत करीत असतो. पण एकदा का गिऱ्हाईकाकडून कपडे मिळाले की थापा मारूनच हा त्याची बोळवण

करीत असतो. थापा मारणे ही एक कला आहे, असं म्हणतात. ती या माणसाला चांगलीच साधलेली दिसते. याच्या साऱ्या थापात एक प्रकारची सफाई आहे, आणि या थापांच्या कातरीने साऱ्याच गिऱ्हाईकांना तो सफा करीत असतो. गोऱ्यापान कातरीने तो कापडाचा गळा साफ करीत असेल, पण त्याबरोबर गिऱ्हाईकाचाही हे सारे बसल्या बसल्या खुर्चीवरुन नि सावलीतच ! शिंपी एक राजा आहे तो या अर्थानेच. वेळेवर त्याला दुभत्या गाईच्या लाथा गोड वाटतात. पण त्या सावळ्या मुरलीधराप्रमाणे तो खोऱ्याने (ज्यावरचे आकडे दिसत नाही अशा टेपने) गाईचे दुध ओढत असतो. त्याला फक्त 'घघाची' विद्या येते 'ददाची' विद्या तितकीशी येत नाही तसेच ' पैं प्रदक्षिणा लक्ष दक्षिणा ' (' पैं दक्षिणा लक्ष प्रदक्षिणा ' – ह्या म्हणीतील शद्बांची जागा बदलून) तोच करीत असतो. थापांच्या गुंगीमध्ये पैं प्रदक्षिणा करून लक्ष दक्षिणा घेण्याची जादू त्यालाच माहित ! सण आला की ढेकणाप्रमाणे याचे रक्त मणभर वाढतेच नि भावही वाढतोच, मग तो शिंपी साधा असो की लेटेस्ट ! !

शिप्याच्या जीवनाचे भांडे अशा अनेक कलांनी ओतप्रोत भरलेले आहे. थापा मारणे, कापड मारणे, शिलाई मारणे, खोटे बोलणे, या जंत्रीचा बगीचा लंबा चवडा आहे. त्यातील कलांची संत्री खाता खाता वाचकांना ढेकर येईल. बापूजींनी एके ठिकाणी म्हटले आहे.– ' जीवन जगण्याची कला सर्वांत श्रेष्ठ आहे ! ' पण मी तर असे म्हणेन की, जीवन जगावयाचे असेल तर खोटे बोलण्याची कला श्रेष्ठ ! ती आत्मसात केलीच पाहिजे (तीही शिप्यानेच) ती आत्मसात करण्यासाठी शिवण कलेच्या क्लासेसमध्ये नाव नोंदविण्याची जरूरी नाही. जीवन जगतांनाच शिप्याच्या मनाच्या पड्यावर ती आपोआप नोंदली जाते. शिप्याला खोटे बोलण्याची कला अवगत नसती तर तो शेणाचे दिवेच लावत बसला असता.

रोज मरे, त्याला कोण रडे, म्हणतात ना ? तशातली गत. नेहमी तीच बोलणी. (आज देतो, उद्या या, संध्याकाळी आणून देतो, फक्त बटन लावयाचे आहेत. इ. इ.) डाव्या कानाने ऐकावी न् उजव्या कानाने सोडून द्यावी. आणि पुन्हा शिप्याची पायरी चढावी. कारण शिंपी हा मानवजातीच्या जीवनातील एक अविभाज्य घटक आहे. शिंपी आहे म्हणून तुम्ही आम्ही परस्परांना भेटतो. बोलतो. चालतो, व्यवहार करतो. शिंपी नसता तर– बाप रे ! (Just imagine)

शिंपी हा एक गरीब माणूस आहे स्वभावाने मात्र ! तो एक सालस प्राणी

आहे. जीवन जगण्यात हं ! तो अहोरात्र झटणारा माणूस आहे. सावलीत बसून मात्र हं ! तो थापा मारणारा असेल पण निरुपद्रवी आहे. तो खोटे बोलणारा असेल पण मेहनत करणारा आहे. तो आळशी असेल, पण वेळ आली तर रात्रभर जागून काम करणारा आहे. राबेल तो चाबेल, हाच त्याच्याजवळ हिशेब ! तेव्हाच तो जगतो ! जीवन जगण्यासाठी माणसाला दोन गोष्टीची जरुरी असते. अन्न आणि वस्त्र. अन्नाची तहान शेतकरी भागवतो. वस्त्राची भूक शिंपी भागवतो. केवढी विधात्याची मर्जी ! म्हणून अवधुत मानवजातीला कपडड्यांच्या कृपाछत्रा – खाली आणणारा शिंपीच माननीय ! असा हा अवधुत मानव जातीला, दिगंबर जनार्दनाला, प्रमाणात आंगडे टोपडे घालणारा उपकार कर्ता नसता तर –

' शिप्याला वगळा हतप्रभ झणी , होतील मारी तने.

हेच सत्य ! ! आज घरातून, दारातून गल्लीबोळातून, हमरस्त्यातून शिप्याचे तांडे बसलेले आहेत. पण खरा शिंपी आज बाजूला पडला आहे. हिसकावून घेतली आहे त्याची कला. तुम्ही, आम्ही, साऱ्यांनीच. शिवणकला ही एक महानकला आहे. महानमंत्र आहे. गायत्री मंत्रासम. शिवणकलेची गोड मैना शेवटी ज्याच्या पिंजऱ्यातून उडाली आहे तोच कलावंत (पण आमच्या समाजात एक परंपरा आहे ना ? नामदेव महाराजांनी पोळी पळवून नेणाऱ्या कुत्र्याच्या मागे तुपाची वाटी नेली. तेच आज खरे कलावान शिंपी करीत आहेत)

आयुष्याचे क्षण ....

कु. सुनंदा चौधरी
F. Y. B. A.

आयुष्यातले सारे क्षण–
वेचायचे नसतात
काही क्षण विखुरलेले
काही क्षण हरवलेले
काही मात्र जपायचे असतात.

आयुष्यातील सारी सुखे–
आठवयाची नसतात
काही मिळालेली असतात
काही मृगजळ ठरतात
काही सुखे मानायची असतात.

आयुष्यातली सारी दुःखे–
पचवायची नसतात
काही सहायची: असतात
काही विसरायची असतात.

आयुष्यातील सारी स्वप्ने–
फुलत नसतात
काही वेड लावून जातात
काही नुसतीच तरळून जातात
काही मात्र आयुष्यच बनतात !

* * *

मधुचंद्र

श्री. दत्ता कोल्हे
T. Y. B. A.

रडक्या सुरांत भोंग्याचा आवाज होऊं लागला. रस्त्यावरच्या लोकांची आडोशाच्या जागी पळापळ झाली. मोटारी, गाड्या रस्त्याच्या बाजूला उभ्या राहिल्या. एस. आर. पी. चे लोक दंडाचा पट्टा सावरीत, खटखट बूट वाजवीत लोकांना इशारा देत होते. समोर वीस–पंचवीस पावलांच्या अंतरावर चौरीचौरा स्टेशन दिसत असताना सुद्धा सरोजला जेथल्या तेथे थांबणे भाग पडले. सरोजने आसपास नजर टाकली, आणि चटकन् अेक कल्पना तिच्या डोक्यात आली. काहीशा उल्हासाने ती हसली आणि चटकन् डावीकडच्या अेका भव्य इमारतीतल्या अेका ब्लॉकच्या दारावरची घंटा वाजविली. केस विसकटलेले आहेत, कपाळावर आठ्या पडलेल्या आहेत, पॅन्ट चुरगळली आहे, आणि शर्ट घामाने मळकटला आहे अशा अवतारात सुधेशने दार उघडले, आणि दोघेही परस्पराकडे पाहून क्षणभर स्तिमित झाली.

वाऱ्याच्या जोराने दरवाजा फटकन् बंद झाला आणि सुधेशने उगीचच इकडे–तिकडे पाहिले. कपाळावरचा आलेला घाम पुसला. मित्राच्या तरुण पत्नीबरोबर आपण एकांतात बोलत आहो या जाणिवेने त्याला किंचित चमत्कारिक वाटले. पण मग त्यानं धीटपणाचा आव आणला. सुधेश, काय वेड लागलयं की काय तुम्हाला ? नि अहो लग्न करून एक महिना झाला नाही, तोंच ही संन्यस्त दीक्षा घेतलीत ? स्वतःचे हे हाल चालविलेत ? कशासाठी ?

सुधेश आ वासून सरोजकडे पाहात होता. ' व्याख्यानाला निघालात की काय, वहिनी ?' ' कुठे ? हो, हो, आता पाच वाजता ढेबेवाडीतल्या भगिनी मंडळात व्याख्यानच आहे माझं ! तिथेच निघाले होते मी ! तो मध्येच ही ' अेअर रेड वॉर्निंग ' झाली भलताच खोळंबा होणार होता माझा ! बाकी सुधेश, किती आभार मानू तुमचे ! बरी राहिला म्हणून तुमच्या घराचा आसरा घेता आला मला ! अेवढा वेळ कुठंतरी ताटकळत राहावं लागलं असतं ना ? आता की नाही ! तुम्हाला छानसा चहा करून देते हं मी ! ' असं म्हणून सरोज आत सरकलीसुद्धा. या वेळी कुणी भलताच माणूस येऊ नये अशी मनातल्या मनात प्रार्थना करीत सुधेश सरोजच्या त्या पाणीदार

चटपटीत मूर्तीकडे आणि चहा करताना होणाऱ्या हालचालीकडे नुसता पहात राहिला.

" बाकी सुधेश, विजयाचा नि तुमचा प्रेमविवाह झाला ही गोष्ट खरी तरी वाटेल का कोणाला ? अिश्श, बाकीच्या मंडळीचं अेक जाऊ दे, पण ही कशी गेली तुम्हाला टाकून ? हेंच का प्रेम तुमचं ? लग्न होऊन अेक महिन्यातच तुमच्यावर डालड्याचं तुप लावलेल्या खानावळीतल्या कच्च्या पोळचा नि आळी शिजविलेला भात खाण्याचा प्रसंग यावा ! दुर्दैव तुमचं, दुसरं काय ! पतीच्या सुखाची नि आरोग्याची काळजी अशीच का घेणार आहे विजया ? मिष्कीलपणे सरोज बोलत होती. पण इकडे सुधेशच्या काळजाला काही तरी टोचल्यासारखं होत होतं. गुळगुळीत चेहरा करून त्याने चहाची कपबशी हाती घेतली. " नाही तरी बायकांना दोष किती द्यावा, हा प्रश्नच आहे ! पण म्हणा ! तुम्ही पुरुषच अितके भेकड दुबळे बनल्यावर त्यांनी काय करायचं ! हं ! पण अेकदम गप्पसे बसला आहा मघापासून रागावलात सुधेश ? " हा पहा ' सर्व व्यवस्थित ' (ऑल क्लियर) धोका गेल्याचा मोठ्या सुरांतला भोगा वाजू लागला. मला आता गेलंच पाहिजे. बरं का, रविवारी आमच्या येथेच या जेवायला हं ! मजेत गेला बाई वेळ ! नाही तर वळचणीला सक्त उभ राहण्याची आपतिच आली होती माझ्यावर ! अच्छा नमस्ते. "

विजयाचा नि सुधेशचा विवाह होऊन पुरता अेक महिनाही झाला नव्हता. तोच युद्धाची वावटळ त्यांच्या भागात आली. लग्न होताच लागलीच मधुचंद्राकरिता दोघांनी महाबळेश्वरी जायचे असे मनातल्या मनात सुधेशने सतरांदा ठरवले होते. पण घरच्या वडील मंडळीपुढे तसे स्पष्ट बोलण्याचा धीर नव्हता. नंतर ' माहेरी जाण्याची तू टूम काढ आणि मग परस्पर आपण तिकडून महाबळेश्वराला जाऊ ' अशी विजयाजवळ त्याने भुणभुण लावली. पण तसं खोटेपणाने वागण्याचा तिला धीर नव्हता. मधुचंद्र शेवटी दहा बाय दहा फुटाच्या पार्टिशन मारून केलेल्या खोलीत सुधेशचा साजरा झाला. साजरा झाला कसला ? रसिक सुधेशचे समाधान मुळीच झाले नव्हते. सबंद मोकळेपणी प्रणयाचे रंग खेळायला, हसायाखिदळायला त्या दोघांना मुळीच सवड सापडली नव्हत्ती. बेचैन अवस्थेत, तळमळत सुधेशने चारपाच दिवस कसेबसे काढले. सहाव्या दिवशी विजयाचे प्रेमपत्र सुखरूप प्रवास करुन त्याच्याघरी आले आणि ती पहिली प्रणयपत्रिका वाचून त्याचा जीव बराचसा भांड्यात पडला. सरोज वहिनीने बोलावले असूनही रविवारी त्यांच्या घरी गेला नाही. आणखी पाचसहा दिवसांनी प्रेमपत्र नंबर दोन, कालच त्याच्या हाती पडले होते आणि ते किती गोड ! विजया इतके सुंदर लिहिते याची त्याला कल्पना नव्हती. प्रेमकाव्याने थबथबलेली तिची दोनही पत्रे काल अठरा वेळा त्याने वाचली होती. त्या गुंगीतच तो झोपी गेला होता.

दुसऱ्या दिवशी ' मोनालिसा ' बंगल्याच्या फाटकात शिरला आणि त्याला पहिली सलामी मिळाली. " इश्श. भाऊजी. गेल्या रविवारी आम्ही किती वाट पाहिली तुमची ! आला नाहीत ना ? आज आला काय ? आम्हाला वाटल, विजया आली नि तुम्ही महाबळेश्वर गाठलं बहुतेक ! मधुचंद्राकरिता महाबळेश्वरला जाणार होता म्हणे तुम्ही ! " " मग तुम्हाला काय वाटलं ? जाणार नाही आम्ही असं ! विजयाला चार ओळी खरडायची खोटी, आलीच पाहिजे ती धावत ! "

" हॅं, हॅं. तोंड बघा येणारणीचं ! गेलीच असती मग कशाला ? तोंडावरची माशी उडेना नि म्हणे धावत येईल. इतका कसला मेला गरीब स्वभाव. अति सौजन्य हा सुद्धा अेक मूर्खपणा ठरतो, भाऊजी ! आपण, पैजलावू या चला. तुम्ही आमच्या खर्चानं महाबळेश्वरी जायचं. नाही आली तर तुमच्या खर्चाने आम्ही जायचं ! कबूल ?" ' हो, हो, ' कबूल ! सुधेश अिरेस पडून बोलला. सर्वांनी चहा घेतला नि सुधेश घराकडे परतला

तो घरी परत आला तेव्हा, दारापुढे गॅलरीत बॅग आणि बेडिंग पडलेले होते. ते कोणाचे ? याचे आश्चर्य तो करतोय तोच शेजारच्या ब्लॉकमधून प्रत्यक्ष विजया त्याच्या पुढे येऊन उभी राहिली " विजया तू आलीस ! किती छान झालं. माझी लाडकी – " सुधेशने तिला ह्यदयाशी कवटाळलं. " सरोजवहिनीवर रागावू नकोस हं ! खोटं पत्र लिहिलं म्हणून. माझ्या सुखासाठी केलं त्यांनी तसं. किती प्रेमळ आहेत त्या ? " " अिश्श, रागावेन कशी ? किती आभार मानू त्यांचे असं झालंय. अिकडे असं अेकट वनवासी नि लढाईच्या धोक्यात ठेवून मला का सुख होणार तिथं ? मला वाटलं तुम्हीच खोटं पत्र लिहून बोलावून घ्यावे मला ! पण तुम्ही कसले सांबाचे अवतार ! सरोज – वहिनींनच ओळखलं अंतकरण ! "

दुसरे दिवशी सुधेश आपली सुटकेस भरीत होता आणि विजया पातळाच्या घड्या करीत होती, तोंच सरोजवहिनीचा नोकर अेक पत्र घेऊन आला. सुधेशने ते झटकन फोडले.

प्रिय भाऊजी,

विजया काल आली समजले. कशी का होईना, पैंज जिंकलीत. आज महाबळेश्वराला जायला निघालच ! तिकडील खर्चाचे बिल इकडे पाठवावे

(आकडा सत्तर ऐशीच्या वर जाता कामा नये) तुमच्या लग्नात आहेर दिला नाही ना आम्ही ? सर्वांनी त्याच त्याच वस्तू द्यायच्या, त्यापेक्षा आपण काहीतरी निराळं करावं असं मला वाटलं. राकेशला मी सांगितलं होतं, त्यांच्या मधुचंद्राचा खर्च आपण करू म्हणून ! जन्मभर आमची आठवण राहील. महाबळेश्वराच्या रानात हातात हात घालून फिरताना सरोज वहिनींची आठवण एकदा तरी काढाल ना ?

तुमची
सरोजवहिनी

सुधेशचा कंठ सद्गदित झाला. विजयाचे डोळे पाणावले. 'वहिनी, किती प्रेमळ तू !' अस्पष्ट उद्गार निघाला आणि नंतर सुधेशच्या प्रेमाश्रूंचे आणि विजयाच्या आनंदाश्रूंचे मीलन झाले, हे सांगणे न लगे.

-: जळगांवातील :-

प्रख्यात कापड दुकान --

रामदास आणि कंपनी

भवानी मंदीराजवळ

आमचेकडे सर्व पेठांची पातळे, लग्न मौंजीस लागणारे सर्व प्रकारचे रेशमी कापड, शालु, खण, आणि रेशमी न जरीची पातळे मिळतील

– किफायतशीर भाव –

'आजिंठा'

Sau. Shashi Wani
B. Sc. (Botony)
Ist Class with Distinction

P. T. Chaudhari
B. Sc.
Ist Class with Distinction

J. M. Agrawal
F. Y. B. Sc. (B)
Ist Class 1974

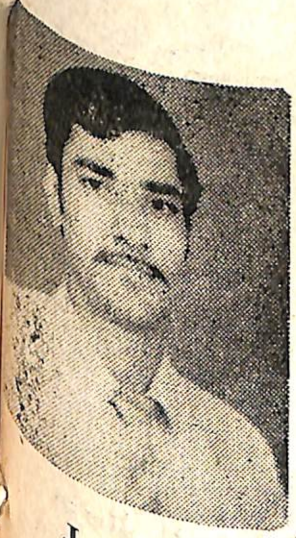

J. K. Gurav
B. Sc.
Ist Class with Distinction

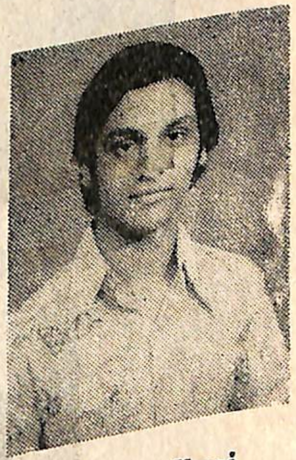

A. P. Chaudhari
Ist Class the University Exam.
Pre-Degree Examination
Oct. 1974 - 75

स्व. दादासाहेब [illegible]चन्द जैन, हिन्दी वक्तृत्व स्पर्धा विजेते

श्री. वसन्त बोरोले

श्री. अमर विसराणी

कु. विनोदिनी कुळकर्णी

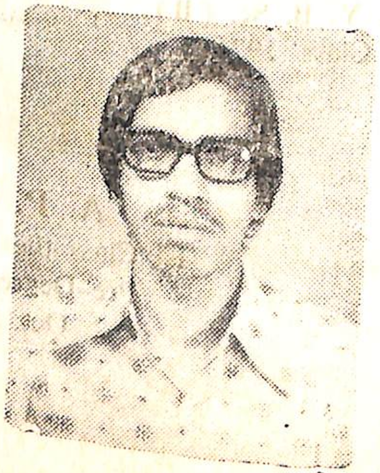

← Shri A. S. Borse
F. Y. B. Sc. (A)
Ist in M. J. College
1974 – 75

लोकसाहित्य

वामनराव एन्. पाटील
Sr, M. A.

लोकसाहित्याच्या गंगोत्रीचा प्रवाह अनंत काळापासून अखंडपणे वाहात येत आहे. या गंगोत्रीला कथा, दंतकथा, उखाणे, पाळणे, ओव्या अशा सख्या येऊन मिळतात आणि तिचा प्रवाह अथांग करण्यास मदत करतात. या गंगोत्रींचा काळ शोधून काढणे अवघड असले तरी तिचा उगम मात्र मानवी प्रतिभावंत संवेदनशील मनोभावनेतूनच झाला हे सत्य आहे. 'गाण्याने श्रम वाटतात हलके' या पद्यपंक्तीचा आधार घेतला असता लोकसाहित्याची निर्मिती श्रमजीवी जनांनीच केली असे म्हणण्यात अतिशयोक्तीचा दोष निर्माण होण्याचे कारण नाही. 'गाण्याने' या शब्दावरून असेही म्हणता येईल की, लोकसाहित्याची निर्मिती आधी काव्यरूपानेच झाली असावी.

लोकगीतांशी मानवी जीवनाचा अन्योन्याश्रयी संबंध आहे. आपल्या बाळाचे कौतुक करण्यासाठी प्रतिभावंत आईने पाळणे रचले असतील. या पाळण्याचे धृवपद मात्र 'जो जो रे जो' किंवा 'जो बाळा जो जो रे जो' असेच आढळून येते. उदाहरणार्थ श्रीकृष्णाचा पुढील पाळणा पहा–

'मथुरेमध्ये अवतार धरिला । श्रीकृष्ण देवकीच्या गर्भासी आला ॥
तोडूनि बेडया बंद सोडीला । चरणांच्या प्रतापे मार्ग दाविला ॥
जो बाळा जो जो रे जो....

गोकुळामध्ये श्रीकृष्ण आला । नंदाच्या घरी आनंद झाला ॥
गुढयातोरणे शिखरी बांधती । कुसुमांचे हार तेव्हा वर्षती ॥
जो बाळा जो जो रे जो....

तिसऱ्या दिवशी वाजे वाजंत्री । तासे नौबती उत्सव करीती ॥

सर्वांच्या मुखी कृष्ण हा शब्द । ज्याचे छंदाने नाचे गोविंद ॥
जो बाळा जो जो रे जो....

चवथ्या दिवशी चवथ्या चौका । बाळ बाळंतीणीची न्हाणे होती ॥
लिंबे, डाळिंबे, नारळ आणिती । सख्या मिळोनी दृष्ट काढिती ॥
जो बाळा जो जो रे जो....

पांचव्या दिवशी पाटा पूजन । बांधीला फुलोरा वाक्या तोरण ॥
शिरी बांधीले आगळे पैंजण । खिरी भरली ताटे ठेविली वाढून ॥
जो बाळा जो जो रे जो....

असा हा पाळणा बाळंतपणाच्या पहिल्या दिवसापासून तो बाराव्या दिवशी बारश्यापर्यंत गायिला जातो. डोहाळचावरची गीतें मात्र गर्भधारणेच्या पहिल्या महिन्यापासून दहाव्या महिन्यापर्यंत गायिलेली आढळून येतात.

लावण्यांचे मात्र श्रीमती दुर्गा भागवत यांनी दोन प्रकार कल्पिले आहेत – १) शाहिरी लावणी. २) लौकिक लावणी. शाहिरी लावणी लोकसाहित्यात सामावत नाही परतु लौकिक लावणीचा लोकसाहित्याशी जवळचा संबंध आहे.

सणासुदीच्या गीतांमध्ये गौरीच्या गाण्यांचा, नागपंचमीच्या गाण्यांचा, दिवाळीवर, बंधु – भगिनी प्रेमावर लिहिलेल्या गाण्यांचा, तसेच मुंज, लग्नसोहळ्याच्या गीतांचाही अंतर्भाव लोकसांहित्यात होतो. उदाहरणादाखल अहिराणी गौरी गीत उद्धृत करतो –

नदी थडेनी चिकनी माटी तेना वटा बांधू जी.
तोज् वटा चांगला त तेवर घटचा मांडू जी.
तोज् घटचा चांगला त तेवर सोजी दऊ जी.
तीज् सोजी चांगली त तिना लाडू बाँधू जी
त्याज् लाडू चांगला त गौईराले वाढू जी.

नागपंचमीच्या सणाला मुली फुगड्यांचा खेळ खेळत असताना त्यांच्या मुखातून

परंपरागत लयबध्दतेने निघणारे गाणे ' फुगडी खेळू ग ऽ फु ऽ ग ऽ डी ' आणि पदन्यास ऐकल्यावर माणूस इतका तल्लीन होतो की त्यालाही त्या मुलीना म्हणावेसे वाटते की ' घ्या माझ्या हातात हात अन् खेळा माझ्याबरोबर फुगडो'. ती परंपरागत लयबध्दता व त्यानुसार पडणारे पदन्यास आपल्या हृदयाच्या कप्प्यात घर करून बसतात. त्या गाण्याची गोडीच मुळी अविट असते.

लोकगीतांचा संबंध ग्रामीण भागाशीअधिक येतो. सासुरवाशीणींना आपले दुःख किंवा आनंद व्यक्त करण्याची संधी जात्यावर दळण दळताना मिळत असे. वात्सल्यप्रेम माहेरची ओढ ती त्या प्रभातसमयी बाळास मांडीवर झोपवून जाते घरघरतांनाच व्यक्त करूं शकत होती. शिवाय शेतात काम करीत असताना मनाला विरगुळा व काम हलके वाटावे म्हणून सामूहिक गाणी म्हणण्याची पध्दत अस्तित्वात आली असावी. ' लावणी ' या काव्यप्रकारचा संबंध असाच रोपाच्या लावणीशी जुळवीत जातो.

लोककथांचे स्वरूप हे आंतरराष्ट्रीय असल्याचे प्रत्ययास येते. महाराष्ट्रात ज्या कथा असतील त्याच गुजराथ, कर्नाटक किंवा परदेशातहि आढळून येतात, मात्र त्यात थोडेफार परिवर्तन झालेले आढळून येते. ग्रामीण भागात रात्री वड, पिंपळाच्या पारावर किंवा मंदीरावर बसून कथा सांगण्याची प्रथा पहाण्यास मिळते. कथाकार हा आपली कथा रंगविण्याकरिता, रसिकांच्या मनावर तिचा परिणाम होण्याकरिता पद्यातूनहि साँगत असतो. परंतु त्याची चाल मात्र ' जी जी रे जी ' किंवा ' रिँ रिँयारीँ रीँ ' अशी पारंपरिक स्वरूपाचीच असते. शिवाय त्या कथांमध्ये अद्भूतता व चमत्कार यांचा प्रभाव आढळून येतो. श्रूती आणि स्मृती अशा परंपरागत पद्धतीने ह्या कथांचा प्रवास चालू असल्यामुळे त्यांचा ठसा एकजात असल्याचे प्रत्ययास येते. उदा.–

' एक होता राजा. त्याला होत्या दोन राण्या. एक आवडती व दुसरी नावडती ' ह्या साऱ्याचे दर्शन आपणास ' धृवा ' च्या गोष्टीवरून घडून येईल. तसेच ' आटपाट नगर होते. तेथे एक राजा राज्य करीत असे. राजा मोठा पुण्याचा, मोठा भाग्याचा ' असाही कथेचा प्रारंभ जाणावतो. कथेचा शेवट मात्र बोधवादी दृष्टीनेच केलेला असतो. सज्जनांना सुख व दुर्जनांना दुःख असाच शेवट जाणवेल.

या कथामध्ये पौराणिक कथा, दैंवतकथा यांचा समावेश झालेला असून त्यातून परंपरागत रूढींचे दर्शन घडत असते. कोणाही हिंदूची वड, पिंपळाला तोडण्याची

हिंमत होणार नाही, त्याला जाळणार नाहीत. उलट त्याची तो पूजा करील. कारण त्याला काहीतरी पौराणिक आधार आहे, वट ऋषि मानला जातो तर पिंपळ मुंजोबा सतीसावित्रीचा पति सत्यवान हा वडाच्या झाडाखाली मरण पावला परंतु सावित्रीने यमाला अडवून आंपल्या पतीचा प्राण परत मिळविला व वडाच्या झाडाखाली असलेले प्रेत जिवंत केले. या कथेमुळे अखंड सौभाग्यवती होण्यासाठी हिंदू स्त्रिया वटसावित्री पौर्णिमेला वडाची पूजा करतात.

उखाण्यांचाहि अंतर्भाव लोकसाहित्यात केला जातो. श्रीमती दुर्गा भागवत यांनी उखाण्यांचे तीन प्रकार मानले आहेत.

१) कोडयाच्या रूपाने उखाणे– उदा. मन्या मामान्या शंभर गाई, पहाटे उठीसन काईना माई. उत्तर– चांदण्या. ब) हारीन पये दुध गये. उत्तर जाते. क) एवढूसा गडू तेनामा बतीस लाडू. उत्तर– दात.

२) नाव घेण्याच्या रूपाचे– उदा. अ) नासिकची द्राक्षे, नागपूरची संत्री .... माझे गृहमंत्री. ब) भाजीत भाजी मेथीची .... प्रीतीची.

३) लग्नात दोन्ही वऱ्हाडांनी एकमेकांना घालून पाडून बोलण्याचे किंवा स्तुतीपर. दोन गावातील स्त्रियांनी गौरीच्या प्रसंगी एकमेकींच्या उखाळ्या–पाखाळ्या काढणे, व खेळात मुली एकमेकींना लावून उखाणे घालतात त्यांचाहि समावेश होतो. शेवटी मात्र अंत्य यमक साधलेला असतो.

लोकसाहित्याचा कर्ता अनामिक असला तरी त्यात जीवनाचे चित्रण पहावयास मिळते. संस्कृतींचे दर्शन घडत असते. रूढी, संकेत, लोकधर्म यांचे प्रतिबिंब या साहित्यात पडते. म्हणून लोकसंस्कृतीचा अभ्यास करण्यास लोकसाहित्याचा अभ्यास अत्यंत महत्वाचा ठरतो. परंतु या या लोकसाहित्यसंकलनाची बुद्धी पूर्वी कोणा मराठी मनास झाली नाही. सुदैवाने १८६८ साली मेरी फ्रियरने 'Old Deccan Days' या पुस्तकाने मराठी लोकसाहित्याच्या संकलनास सुरुवात केली.

उत्कट भावनेच्या अखंड आविष्कारातूनच लोकसाहित्याची निर्मिती झाली असे आपणास आढळून येते. म्हणूनच कवितेची व्याख्या " Poetry is spontenious overflow of powerful feelings " अशी केली जाते. असे या साहित्याचे वैभव असूनही, आधुनिक साहित्यामुळे रसिकांच्या अभिरूचीमध्ये बदल घडल्यामुळे आज

त्याला उतरती कळा आलेली आहे. त्यात नवनिर्मितीची अपेक्षा नाही, उच्च कलेचा आदर्श नाही. संगीत व छंद यात एकचएक ठसा आढळून येतो. विविधता व नाविन्य मुळीच प्रत्ययास येत नाही. लोकसाहित्याच्या परंपरेला सिनेमासृष्टीने मोठाच धक्का दिला आहे. परंपरेने गायली जाणारी गाणी आज सिनेमाच्या चालीवर गायली जात आहेत. आजच्या तांत्रिक युगात ग्रामीण कामगारांना सवडीने शेतात काम करावयास वेळ नाही तर गाणी म्हणावयास कुठे वेळ मिळेल ? पिठाच्या गिरण्या आल्या आणि 'जाते' जाते झाले त्याचबरोबर माताच्या मुखी असलेले गाणेही जाते झाले. लग्न समारंभासारखा अपवाद वगळल्यास शहरी पांढरपेशी जीवनांत तर लोकसाहित्याचा पूर्णपणे अभाव जाणवतो.

प्रीती

माळी ई. बी.
F. Y. B. A.

प्रीतीचे फूल तू –
सुगंध मला घेऊ दे.

प्रीतीचा चंद्र तू
चांदणे मज पिऊ दे.

प्रीतीची सरीता तू –
किनारा मला होऊ दे.

प्रीतीची साऊली तू –
विसावा मला घेऊ दे.

प्रीतीचे बोल तुझे –
साद मला घालू दे

प्रीतीच्या लोचनी तुझ्या –
मुर्ति माझी असू दे.

० ० ०

माझा ईश्वर !

भागवत लाला भोई
S. Y. B. Com

मला बागेतील फुलझाडे आवडत नाहीत
कारण ,
ती नेहमी पुष्पवर्षावच करीत असतात
आणि मला तर कांट्यांविषयीच प्रेम वाटते
कांटे वर्षविणारा माझा प्रियतम आहे
माझा ईश्वर आहे
आणि अशा ईश्वराच्या
मी नेहमी शोधात असतो
कारण ,
असे कांटे वेदनांना प्रसवतात
आणि दुःखाला जन्म देतात
व
वेदना आणि दुःखात जगण्यात जो आनंद आहे
तो घेऊन
मी जीवनाच्या पथावर चालत आहे
कवि या वेदनांना साध्य म्हणतात
तत्ववेत्ते या दुखाला जीवन समजतात
मी या दोघांची बेरीज करून
पाटीवर लिहितो ,

हाच माझा ईश्वर आहे
हाच माझा ईश्वर आहे

" संजय वॉच कंपनी "
सर्व प्रकारच्या नविन घड्याळांच्या खरेदीसाठी
तसेच दुरुस्ती साठी विश्वासनीय—
संजय रेडिओ ट्रेडर्स
मर्फी रेडिओ व ट्रॉन्झिस्टर विक्रेते
* तसेच – इलेक्ट्रिक सामान आणि रेडिओ स्पेअर पार्टस् साठी *
प्रो. वाणी बंधू
१०२, पोलन पेठ, दाणा बाजार
जळगांव

आकर्षक फॅशनचे टेरीकॉट, टेरेलीन तयार कपडे
योग्य व माफक भावात मिळण्याचे एकच ठिकाण
" सुरेश रेडीमेड स्टोअर्स "
८७, फूले मार्केट, जळगांव
उत्तम शर्ट, सुटपॅन्ट, नवीन डिझाईनचे फ्रॉक, उलन स्वेटर
मफलर्स, लेडीज कोट, जरसीचा भरपूर स्टॉक
एक वेळ अनुभव हीच खात्री

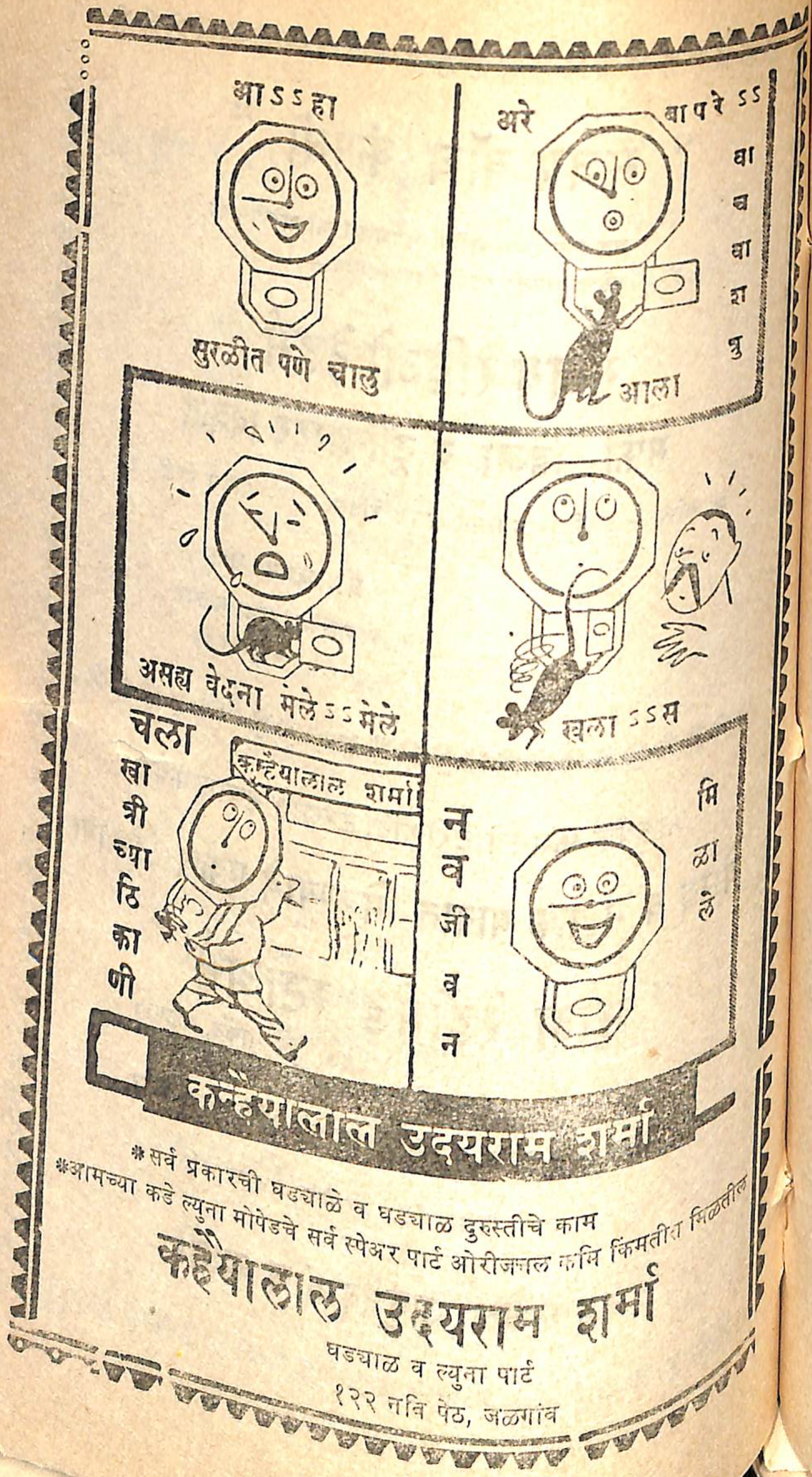

असेही एक ' मनोरंजन '

श्री. श्यामकांत हरी कुळकर्णी

T. Y. B. Com.

रविवारचा दिवस असल्याने सर्वसाधारण मुंबईकराप्रमाणे मीसुद्धा दुपारची विश्रांती म्हणून चक्क चार तास झोप काढली होती.

आमच्या सौ. ने चहाच्या निमित्ताने अगदी गदगदा हलवून मला जागे केले. तेव्हा आळोखेपिळोखे देत मी उठलो. तेवढ्यात–

' अहो चला आज सहाच्या शो ला जायचय म्हटलं आपल्याला. तुमची झोप आवरा आता '

दुपारच्या जेवणाच्या वेळी दिलेल्या आश्वासनाची आठवण करून दिल्याने सौ. च्या स्मरणशक्तीवर मी खूष झालो. सिनेमाचे नाव काढल्याबरोबर बायकांना कामाचा उत्साह येतो अन् मग घरात कुठलेही काम ' पेंडिंग ' म्हणून राहत नाही. या सर्व साधारण नियमाला आमची सौ. अपवाद नव्हती. तिनेही दुपारची सर्व कामे अगोदरच आटोपून ठेवली होती.

अन् शेवटी चहा ठेवून मला जागे केलेच. तेवढ्यात–

' काय ' आहेत काय घरात ? ' अशी दारातूनच हाक मारून बंडोपंतानी घरात प्रवेश केला. बंडोपंत शिंगरे हे आमच्या चाळीतील अत्यंत ' गप्पिष्ट ' सद्-गृहस्थ. एखाद्याकडे सहज म्हणून गप्पा मारायला जायचे अन् तास तास बैठक मारून त्याला अक्षरश: ' बोअर ' करण्याची कला बंडोपंताना अवगत होती.

बंडोपंताचे मी उसने हास्य आणून स्वागत केले. अन् चहाचे प्रमाण वाढविण्याची घरात सूचना केली.

बंडोपंत आपला किती वेळ घेणार अन् त्यामुळे आपला सिनेमाचा बेत निकालात निघणार की काय या स्वाभाविक शंकेने मी विघ्नहर्त्याचे स्मरण केले. बंडोपंतानी इकडच्या तिकडच्या गप्पा सुरु केल्या व त्यांचे अरिष्ट कसे टाळता येईल याचा विचार मी करु लागलो. तेवढ्यात सौ. ने चहा आणला व जाता जाता 'चला आटोपा लवकर आपणास निघाले पाहिजे ' असा इशारा दिला.

' काय हो कुठे जाण्याचा बेत आहे आज ? ' इति बंडोपंत

'अहो बरेच दिवस झाले, हिचा माटुंग्याचा मामेभाऊ बोलावितो आहे. म्हटलं आज जावून यांव ' मी म्हणालो.

' हो हो जावून या की ' बंडोपंतांनी पोक्त सल्ला दिला.

मीही कपडे करुन तयार झालो, अन् सौ. ने तयार होऊन निघण्याची घाई सुरु केली. आज आपला जम बसला नाही म्हणून नाऊमेद होवून बंडोपंतांनी उरलेले सुपारीचे खांड फस्त करीत घरचा रस्ता धरला. आम्हीही उभयता एक संकट टळले म्हणून खुष झालो. अन् पप्पूला घेवून (संसार वेलीवर उमलेले पहिले फूल असे सौ. त्याचे वर्णन करते) बस स्टॉपचा रस्ता धरला.

नेहमीप्रमाणे बसस्टॉपवर गर्दी होतीच अन् ती सर्व सिनेरसिकांची होती हे काही वेगळे सांगायला नकोच. ' क्यू ' मध्ये उभे राहून आम्ही बसची प्रतीक्षा करु लागलो. सौ. मुंबईत नवखी असल्याने ' शिकाऊ ' उमेदवाराप्रमाणे मी तिला वागवीत होतो

बस आली की ' एरॉस २ ' एवढेच म्हणावयाचे व कंडक्टरच्या हातात पल्लात पैसे ठेवावयाचे एवढे मी तिला सांगून ठेवले होते.

नेहमीप्रमाणे बस आली व तिच्यात नियमाप्रमाणे गर्दी होतीच. हळूहळू रांग पुढे सरकू लागली. तिकिटे आंत देतो असे सांगून कंडक्टरने सौ. पर्यंत लोक आत घेतले. व मला ' जगा नही ' असे सांगून नेहमीप्रमाणे बेल मारुन बस निघून गेली.

मी खाली राहून गेल्यामुळे आमच्या सौ. ने ' अहो थांबवा ते खालीच राहिले ' असे घाबरून दोनतीत वेळा कंडक्टरला विनवून पाहिले. परंतु तिची ' मऱ्हाठी ' भाषा न समजल्याने किंवा असले प्रकार सवयीचे झाल्याने त्यानेही दुर्लक्ष केले. आपण मुंबईत नवखे असल्याने आपण चुकलो किंवा एकटे पडलो तर केवढा अनर्थ होईल या कल्पनेने व्याकूळ होवून आजूबाजूच्या प्रवाशांकडे केविलवाण्या नजरेने पाहिले. शेवटी एका प्रवाशाने ' अहो येतील मागच्या बसने ' असा दिलासा दिल्यावर तिची धडधड थांबली. एवढ्यात ' एरॉस ' चा स्टॉप आला व कंडक्टरने तिकीटाविषयी विचारताच ' एरॉस २ ' असे पढवल्याप्रमाणे सांगून तिने २ तिकीटे घेतली. व ' एरॉस ' ला बावरलेल्या हरिणीप्रमाणे ती उतरली. (हा किस्सा तिने मला ' खाजगीत ' ऐकविला. कारण बालपणापासून तिचे वेंधळेपणाचे सर्व किस्से तिने मला ' खाजगीतच ' ऐकवले आहेत.)

शेवटी १५ मिनिटांच्या अंतराने मीही एरॉसच्या स्टॉपवर येवून धडकलो अन्

अगदी रडकुंडीला आलेल्या सौ. ची कशीतरी समजूत घालून आम्ही थिएटरच्या आवारात शिरलो.

अगदी नको त्यावेळी ओळखीची माणसे भेटावीत अन् त्यांनी वेळ घ्यावा अन् त्यामुळे आपले बेत फिसकटावे हा आजचा योग होता. अगोदरचा शो पाहून बाहेर पडलेल्या गर्दीतून समोरून येणाऱ्या दोन तरुणींनी आमच्याकडे मोर्चा वळविला.

" हॅलो सुलू ! तू आज इकडे कशी काय ? " एकीने विचारले.

" बरेच दिवसांनी भेटलीस ग, अगदी लग्नालासुद्धा बोलाविले नाही हं ? " दुसरीने टोला मारला.

' अग तुमचे पत्तेच माहित नव्हते. त्यामुळे बोलाविता आले नाही ' सौ. ने जनरल टोलवाटोलवी करून वेळ मारून नेली.

त्यांच्या पुढील संभाषणामधून मला एवढच कळले की त्या सौ. च्या माहेरच्या मैत्रिणी होत्या. व त्यांची नावे कुंदा व मंदा अशी होती.

' हे कोण ? तुझे मिस्टर का ? बराच वेळ मी बाजूला पप्पूला घेवून उभा असल्याने एकीने चौकशी केली.

' होय हे मिस्टर व हा पपू ' एकाचवेळी सौ. ने दोघांची ओळख करून दिली.

कुंदा – मंदा प्रकरण कधी निकालात निघेल याची मी वाट पहात होतो. परंतु माहेरच्या मैत्रिणी भेटल्याने सुलू उर्फ सौ. ला अत्यानंद झाला होता व त्या आनंदाच्या भरात तिला वेळेचे भान राहिल असे दिसत नव्हते. अगदी तत्कालीन मैत्रिणींपैकी कुणा कुणाची लग्ने झालीत पासून तर कुणाला किती मुले झालीत व कुणाला नयऱ्याने टाकून घातले पर्यन्त; सर्व इत्थंभूत माहिती कुंदा मंदानी पुरविली.

एव्हाना थिएटरवरची गर्दी बेसुमार वाढली होती. त्याच वेळी कुंदा–मंदांनी समोरच्या कॅफेकडे बोट दाखवून कॉफी घेण्याचा आग्रह केलाच अन् मी मात्र तेव्हापासून पिक्चर सापडण्याची उरली सुरली आशा सोडून निमूटपणे कॅफेकडे चालू लागलो. माहेरच्या मैत्रिणींच्या आग्रह – भिडेमुळे सौ. ला वा पर्यायाने मलाहि मोडता आला नाही.

कॅफेत आल्यावर ' स्पेशल रुम ' मधून सुलूच्या मैत्रीणींना कॉफीची ऑर्डर आज कुठे जाण्याचा बेत होता येथपासून चौकशी करुन नुकत्याच पाहिलेल्या चित्रपटावर त्यांनी कॉमेंट्स् सुरु केल्या.

' अग डॅम बोगर तो ' मनोरंजन ' एक मैत्रीण

' अग आम्ही तोच बघणार आहोत आता ' सुलू म्हणाली.

' अग तू तो ' ईर्मा ला दूस ' फ्रेंच चित्रपट बघितलास का ? त्याच्यावरच " मनोरं... हिंदीत निघाला आहे. ' इति मंदा. सुलूला मुंबईत येवून केवळ तीन महिने झाले हो... तेवढ्या काळात आम्ही प्रथमच सिनेमाला निघालो होतो. त्यामुळे हिंदी चित्रप... नावे देखील कानावरुन न गेलेल्या सौ. ला 'इर्मा ला दूस ' हा फ्रेंच चित्रपट आ... व त्यावरुन हिन्दीत–

' मनोरंजन ' निघाला असेल ह्यापैकी कसलीच माहिती नसल्याने ति... चेहऱ्यावर भलेमोठे प्रश्नचिन्ह उभे राहिले.

' अगं शम्मीने पासेस पाठविले तरी जावू नको बघायला. " कॉफीचा घोट घेत सु... म्हणाली.

' कोण शम्मी ' कुतुहलाने सौ. ने विचारले.

' अग शम्मीकपूर प्रोड्यूसर आहे ' मनोरंजन ' चा.

' असं ' मला वाटलं, शम्मी म्हणजे कुणी आणखी ' एरॉस ' चा मॅनेजर वगैरे

शम्मीकपूर सारखा निर्माता आम्हाला कशाला पासेस पाठविणार आहे. पण... असुकने जरी पासेस पाठविले तरी जाऊ नका असा एखाद्या चित्रपट समीक्षकाप्रमा... कुंदा–मंदानी आम्हाला सल्ला दिला.

शेवटी कॅफेतून बील चुकते करून अन् सावकाश पुढे केव्हातरी घरी येण्याचे आश्वासन घेऊन सुलूच्या मैत्रिणींना आम्ही निरोप दिला. अन् ' एरॉस ' वर येऊन पाहतो तर ' मनोरंजन ' साठी गर्दीचा डोंब उसळला होता. कसेतरी सौ. ने रांगेत बस्तान बसविले अन् दहाच मिनिटात तिकीटविक्री बंद झाली. हिरमुसली होऊन सौ. पैसे घेवून आली. अस् ' हाऊसफुल्ल ' चा बोर्ड झळकला अन् ' ब्लॅक ' वाल्यांनी धंदा सुरू केला. ' चलो भाई साडेतीनका सात ' पासून ' पाचका दस ' पर्यंत भाव कडाडले.

' ब्लॅकने ' तिकीट घेऊन बघण्याइतके ' मनोरंजन ' त्यात नसल्याने आम्ही परत फिरण्याचा सोयीस्कर निर्णय घेतला. चौपाटीवरून भेळपुरीची चव घेवून आम्ही सात।च्या सुमारास बसस्टॉपवर आलो. नेहमीप्रमाणे परतणाऱ्या बसेसनासुद्धा

होतीच, कसेतरी प्रवेश मिळवून आम्ही परतीचा प्रवास सुरू केला. गर्दीत नीट उभेहि रहाता येत नसल्याने सौ. ने वरच्या जाळीच्या ' रॅक ' मध्ये तिची ' पर्स–कम–बॅग ' ठेवून दिली.

आमचा स्टॉप येताच नेहमीप्रमाणे आम्ही चटकन् उतरून गेलो. घरी येवून कुलुप उघडण्यासाठी ' किल्ली ' पाहतो तर ' पर्स–कम–बॅग ' बसमध्येच राहून गेल्याचे लक्षात आले. सौ. च्या वेंधळेपणाचा हा दुसरा नमुना.

' पर्स – कम – बॅग ' बसमध्येच राहिल्याने आता किल्लीचा प्रश्न निर्माण झाला. आमचे कुलुप देखील गोदरेजसारखे 'जनरल ' नसल्याने शेजाऱ्यांच्या चाव्यांना त्याने दाद दिली नाही. तरीही कुलुपाची किल्ली हरविल्याचे वृत्त आमच्या आळीत पसर ताच प्रत्येक घरातून कुणीना कुणीतरी जुन्या नव्या असतील नसतील तेवढ्या किल्ल्या घेवून आमच्या घरी हजर झाले.

' अहो ही लावून बघा ' ' अहो ती लावून बघा ' अशा गोंधळात आमच्या कुलुपावर इतक्या किल्ल्यांचे प्रयोग झाले की कुलुपाच्या ह्यातीत तेवढे प्रयोग झाले नसते. शेवटी कुठल्याही. किल्लीने न उघडल्याने आळीतील सर्व अतिउत्साही नागरीक नाउमेद होवून परत गेले.

आम्ही ' किल्ली ची काय व्यवस्था करावी या विचारात होतोच. पर्स सापडण्याची शक्यता नव्हतीच म्हणजे किल्लीसह आतील दहा रुपये गेले' या विचाराने सौ. व मी व्याकुळ झालो.

शेवटी तूर्त तरी आम्ही बंडोपंतांकडे मुक्काम हलविला. तास दीड तास गप्पा मारल्यावर अचानक ' बेस्ट ' (B. E. S. T) च्या ' हरविलेल्या वस्तूंच्या ' विभागात (lost property) चौकशी करुन येण्याचा विचार माझ्या मनात चमकून गेला, म्हणून त्वरित मी रात्री साडेदहाला निघालो. अकराच्या सुमाराला मी बेस्टच्या कार्यालयात येऊन पोचलो. अन् ' हरविलेल्या वस्तूंच्या ' विभागात जाऊन मी तेथल्या कारकुनाजवळ चौकशी केली. त्याने कुठल्या बसमधून कोठपर्यंत प्रवास केला याची नोंद एका रजिस्टरात करून घेतली.

मी ती माहिती पुरविल्यावर ती बस ' सेंट्रल डेपोत ' रात्री १२ नंतर ड्यूटी

संपवून येते असे, त्याने सांगितले. बारापर्यंन्त प्रतिक्षा करणे भाग होते. तेवढ्या वेळा अनेक 'विसराळू' प्रवासी येवून गेलेत. कुणाची ब्रीफकेस, तर कुणाचे पुस्तक, कुणा पर्स, तर काहींच्या छत्र्या अशा नानाविध वस्तु तेथे जमा झाल्या होत्या. अन् ओळ पटवून प्रत्येकजण त्या घेवून जात होते.

शेवटी साडेबाराला ती बस 'सेंट्रल डेपोत' जमा होवून कंडक्टर महा हातात दीत तीन पर्सेस, एक जाड पुस्तक अन् दोन तीन लेडीज छत्र्या एवढा लवाजम घेवून त्या कार्यालयात हजर झाले. त्यात आमचीही पर्स सुखरूप होती. हे पा माझ्या जीवात जीव आला. ओळख पटवून व आतील वस्तू तशाच आहेत याची खा करून व 'बेस्ट' च्या प्रामाणिक यंत्रणेचे आभार मानून (कारण त्यावेळी कंडक्टर चहा पाजण्याची वेळ नव्हती म्हणून) मी तेथून टॅक्सी करून परत घरी आलो.

अर्धवट झोपेत असलेल्या सी. ला तेवढ्याच रात्रीही आपली 'इंपोर्टेड' पर्स परत मिळाल्याचा आनंद झाला. शेवटी 'कुलुप उघडून रात्री दीडला आम्ही गृहप्रवेश केला. त्यानंतर जेवण आटोपून झोपता झोपता मध्यरात्र झाली. 'मनोरंजन' तर पाहिला नाहीच परंतु दुसरेच 'मनोरंजन' झाले. यानंतर सी. ला सिनेमालातरी मी बरोबर नेले नाही.

दानमल वर्मा ॲन्ड सन्स

सोन्याचे चांदीचे फॅन्सी दागिने

तसेच

चांदीचे सर्व प्रकारचे दागिने, तोरडवा, कडदोरे व भांड्यांचे व्यापारी –

–: एकवेळ अवश्य अनुभव घ्यावा :–

डॉ. आंबेडकरांचे व्यक्तिमत्व

सुरवाडे अरुण माधव

S. Y. B. Com.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे प्रकांड पांडित्य डॉ. भांडारकरांच्या विशाल विद्वत्तेहून अमळ निराळे होते. त्यांच्या ज्ञानात भांडारकरांचा शांत नि अखंड व्यासंग असून टिळकांच्या संशोधनबुद्धीची झेप होती. त्यात तपश्चर्येचे तेज होते. न्यायमूर्ती रानड्यांच्या बुद्धीप्रमाणे आंबेडकरांची बुद्धी मूलगामी होती. पं. नेहरूंनी त्यांना नियोजन समितीचे प्रमुख नेमण्याविषयी अभिवचन देऊन मंत्रिमंडळात घेतले होते. एवढा अष्टपैलू बुद्धीचा राजकारणी धुरंधर नेता त्यांच्या भारतीय समकालीनांत बहुधा सापडणे अशक्यच !

डॉ. आंबेडकर खऱ्या अर्थाने विद्यासागर होते. सायंकाळी वाचनास सुरूवात झाली म्हणजे सकाळी लाडका कुत्रा जवळ येताच वा दुधवाल्याच्या भाड्यांचा रस्त्यात आवाज ऐकताच प्रभात झाली असे समजून उठावे ! विजनात वाचनालय ठेवून तेथेच रहिवास करावा अशी मनीषा बाळगणारा हा खरा समदर्शी ज्ञानेश्वर ! ग्रंथासाठी गृह उभारून त्या ज्ञानभांडारात अहोरात्र मनन करणारा हा खरा बृहस्पती ! आंबेडकरांची अखंड ज्ञानसाधना पाहून मोठे, जाडे, गाढे विद्वान त्यांना मानवंदना देऊन परत फिरले. त्यांना संस्कृत शिकविण्यास ब्राम्हण गुरुजींनी नाकारले. परंतु त्यांचे संस्कृत भाषेवरील प्रभुत्व पाहून द्रोणाचार्यांचा नक्षा उतरविणाऱ्या एकलव्याची आठवण व्हावी. ज्याने शिक्षण घेणे हे पाप समजले जाई, त्याने ज्यांचे एक विद्यापीठच होईल अशी अनेक महाविद्यालये स्थापन करावी हे केवढे आश्चर्य आहे ! 'नहि ज्ञानेन सदृशं पवित्रमिह विद्यते' आणि 'यः क्रियावान सः पंडितः' या दोन वचनांचा स्पृहणीय मिलाप आंबेडकरांच्या जीवनात झालेला आढळतो.

वज्राहून कठीण दिसणारे आंबेडकर मनाने कुसुमासारखे कोमल होते. आपला आवडता कुत्रा मरण पावला असता स्फुंदून स्फुंदून रडणारे, लाडका मुलगा कालमुखी पडला असता त्याचे शव मांडीवरून तासन् तास न सोडणारे, पत्नी कालवश झाल्यावर आक्रोश करणारे नि वडील मृत्यू पावताच आकांत करणारे आंबेडकर प्रसंगी परवासाठी कठोर जमदग्नी होत. ! 'गांधीच्या प्राणापेक्षा मला माझ्या दलित बांध-

यांचे हित अधिक श्रेष्ठ वाटते ' असे त्यांनी हिंदु पुढाऱ्यांना पुणे-करारापूर्वी निर्भ सांगितले. महात्मे नुसता प्रचाररूपी धुळीचा लोट उठवितात. दलितांच्या जीवना पातळी उंचावू शकत नाहीत, हे त्यांनी महात्मा गांधींना तोंडावर सांगावयास केले नाही.

आंबेडकरांची गंभीर मुद्रा ते संतप्त झाले म्हणजे अधिक उग्र दिसे. अशावेळी गतयुगात पिचून कालमुखी पडलेल्या अस्पृश्यांच्या आत्म्यांचा तळतळाट नि संता त्यांच्या डोळ्यातून जणू धगधगत्या ज्वाळांच्या रूपाने बाहेर पडत आहे असे वाटे ! सर्व जगाच्या तिरस्काराबद्दल तुच्छता व्यक्त करणारी त्यांची हनुवटी, वादळातील जीवननौकेला व खंबीर सुकाणाप्रमाणे अचुक मार्गदर्शन करणारी त्यांची नासिका आणि प्रभावी वाणी, भव्य रुंद कपाळ, लांबट गोल चेहरा, भव्य देहयष्टी ह्याती संपन्न अशा त्यांच्या प्रभावी व्यक्तित्वाकडे पाहणाऱ्यांच्या मनावर आपोआप आदरयुक्त वचक बसे. बाबासाहेबांचे मन प्रसन्न असता त्यांच्याकडून दहा मिनिटांत जेवढा विनोदाचा आनंद लुटायला मिळे, तेवढा अन्य राजकीय पुढाऱ्याकडून दहा वर्षात मिळत नसे त्यांचे संभाषण म्हणजे ज्ञानकोशाचे सारच ! आंबेडकर खरे रसिक होते. संगीत, चित्रकला, उत्तम फाऊंटनपेन, तऱ्हेतऱ्हेचे बूट, आधुनिक वेष यांचा त्यांना षोक होता.

डॉ. आंबेडकर हे केवढे विराट पुरुष ! ज्याला बाल्यावस्थेत हिंदु समाजाने पायाखाली तुडविला, ज्याचा शाळेत, महाविद्यालयात गाडीत, देवालयात, सरकारी कार्यालात स्पृश्य समाजाने तेजोभंग, मानभंग केला, ज्याची विटंबना केली, ज्यांच्या पूर्वजांच्या शंभर पिढ्या स्पृश्य समाजाने सामाजिक गुलामगिरीत कुजविल्या, तो महारांचा मुलगा, आपले विशाल बुद्धिसामर्थ्य, प्रचंड उद्योगशिलता, अखंड व्यासंग, लोकोत्तर धैर्य, स्वसुखभोगपराङ्मुखता, अलोट त्याग, दीर्घकालीन सेवा, ध्येयावरील अढळ निष्ठा, प्रकांड पांडित्य ह्या गुणसमुच्चयाने विधानशास्त्र, तत्वज्ञान ह्या विषयांवरील असामान्य प्रभुत्व संपादन करून लढत लढत, घणाचे घाव सोशीत सोशीत, प्रसंगी लवचिकपणा दाखवीत, संपादक, इतिहासकार नि प्राचार्य झाला. तो समाजशास्त्रज्ञ, अर्थशास्त्रज्ञ, निबंधपंडितही झाला. तो मजूर पुढारी, मजूरमंत्री, महाविद्यालयांचा संस्थापक, निबंधमंत्री झाला. राष्ट्राच्या राज्यघटनेचा तो प्रमुख शिल्पकार ठरला ! ज्या समाजाने त्याला पायाखाली तुडविले, त्याच समाजाने त्याला डोक्यावर घेऊन 'आधुनिक मनू' म्हणून गौरवाने नाचविले ! धुळीत जन्मास येऊन तो जगातील धुरंधर पुरुषांच्या मालिकेत जाऊन बसला !

आंबेडकरांचे जीवन हा एक मार्गदर्शक दीप आहे. या दीपाच्या प्रकाशात

त्यांच्या व्यक्तिमत्वामुळे ज्ञानाला नवे पीठ लाभले आहे. काव्याला नवीन स्फूर्तिस्थान मिळाले आहे. यात्रेला नवीन तीर्थस्थान प्राप्त झाले आहे, साहित्यास नवे क्षेत्र सापडले आहे. आणि भक्तांना नवीन स्फूर्तिस्थान मिळाले आहे.

उत्तम व आकर्षक फोटोकरीता –

" आजिंठा फोटो स्टुडिओ "

आऊट डोअर ग्रुप

तसेच

समारंभाचे फ्लॅश फोटोकरिता एकदा अनुभव घ्या.

: अजिंठा फोटो स्टुडिओ

जैन मंदिरा मागे

जळगांव

स्वच्छता व आधुनिक फर्निचरसाठी

卐 प्रसिध्द असलेले 卐

कांती रेस्टॉरंट -

स्पेशॅलीटी :– कचोरी, कलाकन, बटाटावडा

Also, Tea, Coffee, Sweets, & Salties

स्थळ :– जुन्या एस. टी. स्टँडसमोर, जळगांव

जीवन म्हणजे काय ? ”

शरद निफाडकर

Jr. M. Com.

आयुष्याची भैरवी गाताना, कहाणीचा शेवट होताना,
जन्मभरात पहिलाच प्रश्न विचारला तिने,
“ जीवन म्हणजे काय ? ”

डोळयांच्या सागरात तांडवनृत्य करून
अश्रूंच्या लाटा फुटून चूर झाल्यात, माझ्या पापण्यांच्या किनाऱ्यावर

आता फक्त,

जीवनाचा शेवटचा अंक संपण्याची वाट पहाताना
अश्रूंनाच सोबतीला घेऊन विचार करायचाय
तिच्या प्रश्नाचं 'अश्रू' हेच का होतं मूक उत्तर ?

अन् पडदा पडता पडता विचारायचाय जगालाही
ओरडून तोच प्रश्न.
कारण आज मलाही, तिने विचारलेल्या पहिल्या अन शेवटच्याच
प्रश्नाचं उत्तर हवं आहे !

क्षितीजाआड असणारं –
शब्दांच्या जगापलीकडे असणारं उत्तर हवं आहे !

श्री. तानाजी भोईटे
जिमखाना जनरल सेक्रेटरी व
जनरल सेक्रेटरी
वार्षिक स्नेहसंमेलन
१९७४ – ७५

श्री. दत्ता कोल्हे
मॅगेझीन सेक्रेटरी
१९७४ – ७५

श्री. घनःश्याम जोशी
डिबेटिंग सेक्रेटरी

श्री. भरत बेंडाळे
भू – विज्ञान मंडळ सेक्रेटरी

श्री. एल. टी. देशमुख
पुणे विद्यापीठ फुटबॉल संघ,
निवड समिती सभासद
१९७४ – ७५

कु. रशिदा मास्टर
आंतर महाविद्यालयीन स्त्री विभाग
ॲथलेटिक्स चॅम्पिअनशिप
भाला फेक– प्रथम क्रमांक,
उंच उडी व लांब उडी– दुसरा क्रमांक
१९७४ – ७५

कु. व्ही. बी. कुळकर्णी
बेस्ट स्टुडन्ट
१९७४ – ७५

श्री. नन्दु सावन्त
आंतर महाविद्यालयीन वैयक्तिक स्पर्धा–
२०० मीटर धांवणे– प्रथम क्रमांक
१०० मीटर धांवणे– दुसरा क्रमांक
१९७४ – ७५

माणूस :- एक चिंतन

रामदास बाळजी उर्फ बात्या शिगनूरकर
मु. जे. कॉलेज कार्यालय

मनुष्य व इतर योनी यात फार फरक आहे. माणसाचे अंतःकरण चतुष्टय म्हणजे मन, बुद्धी, चित्त, अहंकार याद्वारे जीवन व्यतीत होते. या जगात मानवप्राणीच असा प्राणी आहे की, त्याला मानवजन्माला येऊन मानवता ही प्रयत्नाने मिळवावी लागते. मनुष्य हा समाजात रहाणारा प्राणी आहे. मनुष्येतर प्राण्यामध्ये बुद्धिसामर्थ्यं नसल्यामुळे त्यांची समाजघटना विशेष गुंतागुंतीची नाही. मनुष्याचे बुद्धिसामर्थ्यं विशेष असल्यामुळे नवीन सुखसाधने उत्पन्न करून आयुष्यक्रम अधिक सुखसोयींनी युक्त करण्याचा प्रयत्न तो करीत असतो, म्हणून समाजामध्ये मनुष्य रहातो.

जोपर्यंन्त माणसात जगण्याची हौस ही कायम आहे, तोपर्यंन्त त्याच्यात पुरुषार्थ करण्यास लागणारी मानसिक शक्तीही कायम रहाते. इष्टमित्र हे माणसाला अवगुणांची जाणीव स्वेच्छेनेच करून देत असतात. वारंवार दोषांचे वाचन करीत रहाणे, ही उपदेशाची रीत म्हणता येत नाही. उपदेशकास चांगले काय आणि वाईट काय हा उपदेश रूचेल, अशी त्याच्या मनाची अवस्था देखील घडवून आणावयास पाहिजे. तोच खरा धर्म असतो. प्रसंगी स्वाभिमान हा अनर्थकारीही ठरू शकतो, हे कळूनही वळत नसते. सल्ला हा नेहमी योग्य मिळेलच याचा नेम नसतो. अशा वेळी आपल्या आप्तेष्ट हे आपले हितचिंतक नाहीत, असे वाटू लागते. यावेळी माणूस अनेक प्रकारच्या एकाकीपणाचा अनुभव करू लागतो. अपयश हे माणसाच्या अनेक प्रकारच्या स्वरूपाचे फलरूपात असते. कोणत्याही वस्तूंविषयी जिज्ञासा, निरीक्षण, परीक्षण, प्रयोग, तर्क ही पाच बुद्धिवादाची अंगे आहेत. यांपैकी एक जरी कमी असेल, तर तो बुद्धिवाद नाही. मनुष्य जरी भविष्याच्या अंधारात जगत असला, तरी त्याच्या अंतःकरणात अज्ञानामुळे अशा भविष्यासंबंधी दुर्गम्य आशा वसत असते. भविष्याची आशा जर जोरदार नसेल, तर अंतःकरणात आशेने वर डोके काढण्याचा प्रयत्न करावा व लगेच वैफल्याच्या भावनेने तिच्या डोक्यात घाव घालावा असे घडून जाते.

सर्वसाधारण माणसाने जो विचार करावयाचा, तोच मुळी कागदावर करावयास शिकावा. त्याने विचार करण्याची रीत सुधारते आणि ज्याला काही लिहिण्याची इच्छा असेल, अशा मंद व्यक्तीसही आरंभी बरेच कष्ट पडले तरी लिहिता येते. काजव्याचे सर्व शरीर कसेही असले, तरी त्यामागे जसा मोहक प्रकाश असतो त्याप्रमाणे अपयश इतर बाबतीत कसेही जरी असले, तरी त्याच्या मागे दिव्य प्रकाश व विधायक शक्ती असते. जो ईश्वरनिष्ठेची मात्रा घेतो, त्यास हे त्याचे पुढील शरीर जर्जर करीत नाही. तो सुरक्षित रहातो आणि त्याला पुढील वाट अथवा प्रकाश व सामर्थ्य प्राप्त होते.

लोकांना वागवून घेताना खाली येणे हा कमीपणा नाही. माणसाच्या स्वव्यवहाराची पातळी खाली येणे, हा माणसाचा कमीपणा समजू नये, व हे जमणे म्हणजे आत्मोन्नती आहे. माणसाने लोकमतापेक्षा आपल्या कृतीवर, वागणुकीवर अधिक लक्ष द्यावे व आपल्या वागणुकीचा विश्वास धरावा. लोकमताचे यथार्थत्व समजून घेणे हे देखील मोठे महत्कार्य आहे. या पवित्र कार्याचे जीवनात फार मोठे स्थान आहे. नियम साधण्याने काम अंगवळणी पडते, काम अंगवळणी पडले म्हणजे सवय लागते, सवयीने काम सुलभ व सोपे होते आणि काम सोपे झाल्याने अधिक प्रमाणात सुबक होऊ लागते. जो मनुष्य बाह्य किरकोळ कारणामुळे भावनेच्या आहारी जातो, त्याच्या हातून नियम पाळला जाणे अशक्य असते. कोणत्याही परिस्थितीत कार्यप्रविण जो होतो, त्याचाच नियम चालतो. मनाचा जसा शरिरावर तसाच शरिराचाही मनावर परिणाम होत असतो. अनुभवामध्ये शारिरीक किती, व मानसिक किती हा विचार होणे जरूर असते. समाजात उदारचरित माणसे समाजाच्या प्रारंभिक अवस्थेपासून फार कमी पहावयास सापडतात. तरूण मंडळी आणि व्यवहार-कुशल माणसे यांच्यात या कारणाने मतभेद होतो.

परिस्थितीच्या कोंडीत माणूस सापडला म्हणजे आपले सारेच चुकले, असे वाटून त्या ठिकाणी एक प्रकारचा न्यूनगंड निर्माण होतो. यामुळे सारे जग हे एकदम बदलल्यासारखे वाटते. कोणी आपणास विचारल्यास फार झाले तर हा एक लांब सुस्कारा टाकतो व आपण दुःखी अगर निराश आहोत, याची एकपरीने कबुली देतो. त्याला रडावेसे वाटले तर ज्याच्याजवळ रडता येईल, अशी त्याला पाहिजे असी अधिकारी व्यक्ती कोणी दिसत नसते. अशावेळी तो ज्ञानी माणसाजवळ जातो. कर्म हे जीवनाचे एक अविभाज्य घटक असते. अंतःकरणातील जगण्याची ही सतत प्रेरणा क्षणोक्षणी माणसास काम कर हेच सांगत असते.

कर्म आणि त्याचे फळ यांचे संबंधात अनियमितपणा व अनिश्चितता ह्या नेहमी अनुभवास येत असल्याने ईश्वरवाद हा जन्माला आला. ही जीवनाची वास्तवताच असल्यामुळे तो सुस्थिर आहे. म्हणून देव देव करणे, ही एक मानवी जीवनाची गरज आहे. ह्या सिद्धांताविषयी जुने पंडीत व इतर मंडळी यांच्या ग्रंथांतून एक वाक्यताच आहे.

अर्थशास्त्रात श्रमाला मूल्य आहे, पण कष्टाचे मोल हे ज्याचे त्यानेच समजावयाचे असते. माणसाला त्याचे जीवनच कष्टप्रद वाटू लागले तर कोणत्याच कामासाठी त्याच्याजवळ उत्साह नसतो.

माणसाचा मूळ स्वभाव आत्मप्रेरणेनेच काम करण्याचा असतो. परंतु या जगात अनुभवाची आणि बुद्धीची जोड प्रत्येकाच्याच वाट्याला सारखीच येत नसल्यामुळे मनुष्य हा जर प्रारंभापासून आजवर केवळ स्वप्रेरणेच काम करीत आला असता, तर आज झाली आहे ही माणसाची प्रगती कधीच झाली नसती. जगात नेहमीच धाडसी आणि बुद्धिमान अशी माणसे स्वप्रेरणेनेच काम करीत असतात. व सर्वसामान्य माणसे ही त्यांच्या मागून परिस्थितीच्या दबावामुळेच काम करीत असतात. जिवंत रहाणे, हे स्वयमेव एक तपच आहे. त्याच्या अंतर्भूत असणाऱ्या साऱ्या गोष्टी कष्ट घेऊन नित्याभ्यासाने प्राप्त होत असतात. सर्व माणसे वर्तमानातच जगत असतात. परंतु काही भूतकाळात रंगलेली तर काही भविष्यकाळाची जिज्ञासू आणि काही वर्तमानकाळात गढून गेलेली अशी तीन प्रकारची माणसे आपण पहातो. तथैव कोणत्याही काळाशी आपला संबंध व सलोखा न ठेवणारीही माणसे असतातच. माणसाचे पाऊल विचाराप्रमाणेच आचाराने पुढे पडल्याशिवाय त्याचे जीवन गतिमान ठरत नाही. माणसाच्या जीवनाला जर गती नसेल, तर त्याच्या प्रगतीचा त्याला फारसा उपयोग नाही. गती आणि प्रगती ह्या हातात हात घालून चालू लागल्या म्हणजेच त्याला माणुसकी म्हणता येते.

माणसाला बुद्धिपेक्षा मन अधिक जवळचे आहे. बुद्धिमान असणे सोपे आहे. परंतु बुद्धिवादी होणे खडतर असते. नवे मिळविणे जसे अगत्याचे आहे, त्यापेक्षाही आपणाजवळ काय आहे, याचा आपण कोठे आणि कसा उपयोग करू शकू, याची माणसास जाणीव असणे अगर करून देणे अधिक महत्वाचे आहे. महत्वाची गोष्ट आपल्याजवळ असते पण तिचे माणसास ज्ञान नसते. व तिचा पर्याय म्हणूत वाटणाऱ्या क्षुद्र वस्तु मिळवण्यासाठी हा कासावीस होत असतो. माणूस दुःखाचे स्वागत

करण्यास तयार नसल्यामुळे दुःखाची तीव्रता अधिक जाणवते. समोर वाढून येईल तेवढ्यापुरताच विचार केल्यास व भ्रामक कल्पकतेला वाव न दिल्यास कोणत्याही मोठ्या संकटाला सामोरे जातांना माणसाचा धीर खचत नाही. माणूस प्रतिकूल अशा वास्तविक परिस्थितीपेक्षा आपल्या अशा कल्पनेनेच अधिक भडक चित्र रंगवतो. त्यामुळे येणारे प्रत्येक संकट तो अधिक कडूपणाने भोगतो. जो मनुष्य या गोष्टी अभ्यासाने अंगी बाणण्याचा प्रयत्न करीत असतो, त्याला मानसिक थकवा येत नाही शिवाय कोणत्याही गोष्टीचा शीण वाटत नाही.

मनुष्य हा अनुकरण करणारा प्राणी आहे. मानवी बुद्धी ही तीव्र असल्यामुळे, मनुष्याची अनुकरणशक्तीही मोठी असते. प्रत्येक मनुष्याच्या बऱ्या-वाईट कृत्याचा परिणाम हा त्याचापुरताच रहात नसून, त्या परिणामाचे क्षेत्र पसरत जाते. आंब्याचे आढीत एक नासका आंबा असला, तर तो वेळेला सबंध आढी नासून टाकतो. सत्कृत्याचे किरण व तेज बालार्काप्रमाणे फाकत जाऊन चोहोकडे प्रकाश पाडतात व भरभराटीचे मार्गास नेतात.

" श्रद्धामयोऽ यं पुरुषः । "

"माणूस हा श्रद्धामयच आहे." असे गीतेमध्ये म्हटले आहे. श्रद्धा ही मानवी अंतःकरणाचा स्वाभाविक धर्म आहे. मानवी अंतःकरण ही एक अजब चीज आहे. कोंदणात हिरा बसवावा तथैव परमेश्वराने अघटित चातुर्याने मानवी शरीराच्या कोंदणात अंतःकरणरूपी अतिमनोहर असा हिरा बसविला आहे. या हिऱ्यावर दोषांचा कमीजास्त मळ बसल्यास तो वरचेवर झाडून टाकून त्याचे मनोहर स्वरूप कायम ठेवण्याचा सतत प्रयत्न करावयास पाहिजे. अंतःकरणात बीजरूपाने असणाऱ्या सद्गुणांपैकीच 'श्रद्धा' हा एक उत्कृष्ट गुण आहे.

पदार्थविज्ञानशास्त्रामध्ये, जेथे गुरुत्वाकर्षणाचा मध्य असतो, त्या ठिकाणी पदार्थ स्थिर रहातो. एक लाकडाची बाहुली कशीही टाकली तरी बैठी रहावी, अशा रीतीने गुरुत्वाकर्षण साधलेला असतो. त्याप्रमाणे आत्मसंयमनाच्या योगाने आपल्या अंतःकरणवृत्ती स्थिर ठेवण्याचा प्रयत्न नेहमी केला पाहिजे. गीतेमध्ये दुसऱ्या अध्यायात स्थिरबुद्धिचे महत्त्व सांगितले आहे, ते जरूर पहावे. प्रकृतीपासून उद्भविलेल्या दोषामुळे अंतःकरण हेलकावे खावयास लागले म्हणजे त्या अंतःकरणाची स्थिती तुफानात सापडलेल्या नौकेप्रमाणे होते. प्रसिद्ध तत्ववेत्ता बेकन म्हणतो – " Knowledge proceeds from wonder " ' आश्चर्यापासून ज्ञाननिष्पत्ती '

होते. कोणत्याही गोष्टीविषयी प्रथमतः आश्चर्य वाटले म्हणजे त्या गोष्टीचे ज्ञान मिळविण्याची मनुष्याच्या मनाची सहाजिकच प्रवृत्ती होते. ही जशी बुद्धीची गोष्ट आहे, तशीच अंतःकरणाचीही आहे. अंतःकरणसुद्धा आश्चर्यचकित झाले व त्याचेवर आश्चर्याचे संस्कार होत गेले म्हणजे ते विकास पावत जाते.

समाजामध्ये प्रत्येक मनुष्याचे निरनिराळ्या व्यक्तींशी संबंध उत्पन्न झाल्यामुळे त्यांच्याशी कोणत्या प्रकारची वागणूक असावी, याबद्दल विचार जरूर करावा. आपल्या सुखाबरोबर दुसऱ्याच्याही सुखाचा विचार करणे जरूर आहे. सर्वांचेच कल्याण होईल याबद्दल विचार करावयास पाहिजे. आई-बाप, बहिण-भाऊ, सोयरे-धायरे, इष्टमित्र, समाज व राष्ट्र यांच्याबद्दल कर्तव्याची ओळख करून घेऊन त्याप्रमाणे प्रत्येकाने वागण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे. मनुष्यप्राणी सहजासहजी जितका स्वतंत्र दिसतो, तितका तो खास नाही. वैयक्तिक, कौटुंबिक, सामाजिक, राष्ट्रीय वगैरे कर्तव्यरज्जूंनी त्यास जखडून टाकलेले असते.

" क ईप्सितार्थ स्थिरनिश्चयं मनः ।
पयश्च निम्नाभिमुखं प्रतीपयेत् ॥ " —कालिदास

" इष्टकार्य साधण्यासाठी निश्चित झालेले मन व खाली वहाणारा पाण्याचा ओघ कोण मागे फिरवील ? कर्तव्यनिष्ठा ज्याचे अंगात असते, त्या पुरुषाचे तन, मन, धन कर्तव्याकडे लागलेले असते. श्रेष्ठ पुरुषांची चरित्रे पाहिली असता त्यांची कर्तव्यनिष्ठा उत्कट होती, असे दिसून येईल.

" मनस्वी कार्यार्थी गणयति न दुःखम् नच सुखम् । "

" कार्य करण्यास तत्पर झालेला पुरूष आपल्या सुख-दुःखाची मुळीच पर्वा करीत नसतो. " कर्तव्यनिष्ठा वाढत गेली म्हणजे कार्याचे मार्गात फार अडचणी आल्या तरी त्यास तो दाद देत नाही.

जन्म व मरण ही दोन गूढे मनुष्याला आश्चर्य करून सोडणारी आहेत. जन्मामुळे भौतिक सुखवृद्धीची शक्यता तर मृत्यूने त्याला विरांम ! त्यामुळे मृत्यूचे भय अधिक वाटते. आपला आत्मा आपली सर्व कृत्ये पहात असतो याची जाणीव

आध्यात्मिक जीवनाखेरीज रोजच्या व्यवहारिक जीवनातदेखील जागृत ठेवणे जरूरी आहे. बऱ्याच भारतीयांचे यांबावतीत सदोदित: लक्ष्य असते. ते भाग्यवान, आहे असे समजावे.

समाजाचे धुरीण म्हणजेच समाजसुधारक काही मूलभूत तत्वज्ञान सांगतात. तत्वज्ञानाबरोबर आचारांचेही महत्त्व प्रतिपादले जाते. परंतु समाज हा विसराळू असतो आणि केवळ आळसामुळे, अज्ञानामुळे, स्वार्थामुळे, मोहामुळे या तत्वांचा गाभा नाहीसा होऊन फक्त सांगाडाच शिल्लक रहातो. व दुष्ट कृत्य करण्याची प्रवृत्ती बळावते. आदर्श समाजधुरीणांच्या मार्गदर्शनाने जाणे यासाठीच जरूरीचे असते.

पाऊस !

आर. के. पांढरे

T. Y. B. Sc.

धो धो पावसात वादळ वारा
धुडगूस घालतो.
झाड न झाड फांदी न फांदी
बुसळून काढतो !
अशी कडाडते वीज
आभाळाच्या कुशित
नाजुक कळी जन्माला येते
पाना पानांच्या दाट फांदीत !

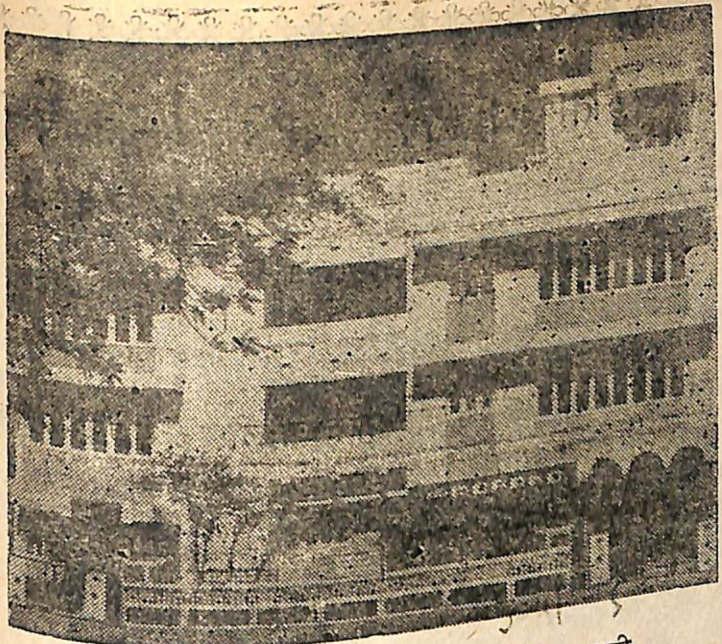

रुचकर व स्वादिष्ट भोजनासाठी आरामदायी निवासासाठी (फोन नं. २७८)
आपली आवड अेअर कंडीशन्स

" हॉटेल मोराको " जळगांव

स्वसंरक्षण व राष्ट्रीय चारीत्र्य संस्था, न्यू. दिल्ली, यांजकडून कॉंटिनेंटल ट्रेड फेअर अॅवॉर्ड पॅरेमाऊंट 'अ' वर्गाचे सन७३–७४ साली सुवर्ण पदक मिळालेली

खान्देश आयुर्वेदिक फार्मसी

तार–आयुर्वेद

फोन नं. २३

शास्त्रोक्त आयुर्वेदिक औषधी निर्माते व सरकारमान्य सप्लायर्स

ऑफीस व फॅक्टरी
११२ जिल्हा पेठ
जळगांव

जळगांव तालुका कृषक सहकारी क्रय-विक्रय संघ लि. जळगांव

तार – कृषिजन

फोन– ऑफीस –२८३
जिनिंग प्रेस –९८८
मॅनेजर बंगला –३१७

आमचे संघा मार्फत शेतकऱ्यानां खालील प्रमाणें मालाचा पुरवठा केला जातो.

१) नत्रयुक्त खते
२) सिमेंट
३) लोखंड
४) पन्हाळी पत्रे
५) किटक नाशक औषधे

व शेतकऱ्यांचा माल अडतीवर विकून शेतकऱ्यांच्या मालास पुरेपूर किंमत मिळवून देतात.

तसेच सरकारच्या आदेशा नुसार वेळोवेळी निघणाऱ्या सरकारच्या स्किम राबविली जातात.

* आमच्या ग्राहकास नुतन वर्ष भरभराटीचे जावो हीच शुभेच्छा *

नारायण रामदास नेहेते
मॅनेजर

आनंदा खुशाल नारखेडे
मॅनेजिंग डायरेक्टर

नारायण गिरधर खडके
चेअरमन

ये जिंदगी उसीकी है .... !

भागवत नाईक
T. Y. B. Sc.

रात्रीच्या शांततेला तोडीत कुठेतरी अकराचे टोल पडले, परत सर्व काही जसेच्या तसे शांत झाले. सगळीकडे भयाण शांतता पसरली आहे. सर्व गल्ली शांतपणे निद्रेच्या अधीन झालेली आहे. ही शांतता स्मशानतल्या शांततेप्रमाणे भासत आहे. माझ्या मनात एकच काहूर माजला आहे. डोकं अगदी सुन्न झालेलं आहे. खोलीत संपूर्ण अंधार आहे. कुठल्यातरी खिडकीतून प्रकाशाची तिरीप बाहेर आलेली आहे. अस्पष्टसा उजेड !.... तो सहन करण्याची देखील शक्ती माझ्या डोळ्यांत नाही. मला अंधार हवा आहे. खोली माझ्याभोवती गरगर फिरते आहे, खोलीच्या भिंती मला वाकूल्या दाखवीत आहेत. दारे, खिडक्या कुस्सीतपणे हसत आहेत. आकाशातील चंद्र आसूरी आनंदाने चमकत आहे. माझ्या मनात मात्र अंधार दाटला आहे. अमावस्येच्या काळ्याकुट्ट अंधाराहूनही भयाण अंधःकार. त्या अंधारात माझे मन गटांगळ्या खात आहे. भोवऱ्यात सापडलेल्या नावेप्रमाणे माझी स्थिती झालेली आहे. जिला बुडण्याव्यतिरिक्त दूसरा मार्गच नाही. माझे मन ओळीतल्या शद्वाप्रमाणे तिच्या विचारामागे धावते आहे. दूर दूर शून्यात कोठेतरी अंधारात काजवा चमकावा त्याप्रमाणे मला तिचा चेहरा दिसतो आहे. क्षणात बदलणारे भाव, मी न ओळखू शकणारे फसवे निळे डोळे, कटू हास्य हसणारे ओठ, कधीही न उमगणारे चेहऱ्यावरील प्रश्नचिन्ह हे सारं मला आता जाणवत आहे. या काळ्याकुट्ट अंधारातही ते स्पष्ट दिसत आहे. समोर टेबलावर मी नकार पाठविल्यावर माझी मनधरणी करण्यासाठी आलेली वडिलांची पत्रें; त्या सर्वांच्यावर मी आजच लिहिलेले, वडिलांना स्पष्ट नकार कळविलेले पण पोष्ट करावयाचे राहिलेले पत्र आणि त्यावर हिडीस हास्य करणारी तिची लग्नपत्रिका. माझ्या पराभवावर हसणारी. होय, माझा पराभव झालाय प्रेमात. मी हरलो आहे. आता अखेरपर्यंत प्रेमभंगाचे दुःख पचवून मला जगावं लागणार आहे. ती माझ्याशी खेळ खेळलीय. प्रेमाचा जुगार, शकुनी मामाच्या काव्याने ती जिंकली आहे. मी मात्र हरलोय. धर्मराज होऊन. अपयशी झाल्याचं दुःखही मी सहन करू शकणार नाही. आणि ती माझ्या समोरून उंच माथ्याने, माझी किंचितही पर्वा न करता माझ्या पराजयावर हसत, अपयशाची टोचणी लावत आपल्या जोडीदाराच्या हातात हात गुंफून या जगात वावरेल. या स्वार्थी जगात ..... हो ! या स्वार्थी जगात की जिथे

स्वार्थी लोक आहेत. प्रत्येक गोष्टीतून ते स्वतःचा स्वार्थ शोधीत असतात. आता तिला माझी गरज नाही. आता तिने नवीन जोडीदार शोधला आहे. माझ्याहून अधिक धनवान, कदाचित त्याच्याबरोबरदेखील ती तोच खेळ खेळत प्रेमाचा जीवघेणा खेळ. कदाचित अंधारात देखील तिचे डेळे याच विचारांनी चकाकत आहेत ...., हो, मला त्या डोळ्यातील लबाडी स्पष्ट दिसत आहे. एक क्षणभरच मला त्याची किंव येते ... बिचारा ! फसणार निळ्या डोळ्यांना ... माझ्याप्रमाणेच. पुढच्यास ठेच मागचा शहाणा ! हे अगदी खोट आहे. असं जर झालं असतं तर या जगात आता या घडीला एकदेखील मूर्ख शिल्लक राहिला नसता.

विचारांचा गोंधळ घालविण्यासाठी मी सिगरेट पेटविली आणि त्याचा दीर्घ धूर सोडीत त्या धावणाऱ्या धुराच्या रेषेकडे पहात बसलो. पण तिचे विचार माझ्या मनातून जायला तयार नाहीत. अगदी भूतासारखे ते माझ्या पाठी लागले आहेत. सिगरेटमुळे मनातली आग आणखी उफाळून येते. पण सवयीप्रमाणे मनात कुठेतरी बरे वाटते. भकासपणे मी सिगरेट पहातो व विषण्णपणे हसतो. ती जळते दुसऱ्या-साठी..... मी पण अंतरमनाने जळतो आहे दुसऱ्यासाठीच. उघड्या खिडकीतून वाऱ्याची शितल झुळूक आत आली. थंडगार वारा अंगाला झोंबला. वाऱ्याबरोबर डायरीची पानं उडू लागली. मी त्यांना थांबावयाचा प्रयत्न करीत नाही., त्याबरोबर माझ्या मनातील स्मृतिघडी उकलू लागते.....

माझी तिच्याशी.... स्नेहलशी लहानपणापासूनच ओळख होती. आम्ही एकाच शाळेत शिकलो. लहानपणी स्नेहलकडून माझं बरंच कौतुक झालं होतं. अभ्यासात हूशार व खेळात मी प्रवीण होतो. मला खूप गोष्टी येतात म्हणून ती माझं कौतुक करीत असे आणि तिच्याकडून माझं कौतुक झालं की मला आगळाच आनंद होत असे. एक गोष्ट खरी की माझ्या संगतीची तिला नेहमीच ओढ असायची. गोष्टी ऐकण्याच्या निमित्ताने किंवा गणित सोडविण्याच्या निमित्ताने ती बऱ्याचदा माझ्याकडे येत असे.

पुढे कॉलेजशिक्षणासाठी मला स्नेहलपासून दूर जावं लागलं. मी मुंबईत आलो– मुंबईत माझे मामा राहत होते. त्यांचेकडे माझी राहणेची सोय झाली. मामांना एक मुलगी होती – निलिमा – घाऱ्या डोळ्यांची निलीमा साऱ्यांशीच स्नेह दाखवी. सारेच जणू तिला आवडत. आणि कुणीच तिला विशेष प्रकारे आवडत नसे.

निलिमाच्या या पार्श्वभूमीवर मला स्नेहलची आठवण येत असे. स्नेहलला जणू मीच आवडत होतो. जणू तिचे डोळे माझ्याकक्षेभोवतीच फिरत. कॉलेजला उन्हाळ्याची सुटी पडली की मी गावी जात असे. मग माझे डोळे स्नेहलचाच शोध घेत असत. तिच्या सानिध्यात मी स्वतःला पूर्णपणे विसरून जात असे.

एके दिवशी मामांनी लग्नाचा विषय काढला. निलिमाविषयी त्यांना माझे मत हवे होते. आई–वडील मी निलिमाशी लग्न करावे या मताचे होते..... पण यावेळी मला स्नेहलची तीव्रतेने आठवण झाली. तिच्या प्रेमाशी प्रतारणा करणं मला जमलं नाही. मी मामांना नकार कळविला आणि त्याच दिवशी मला त्यांचे घरातून काढता पाय घ्यावा लागला. उरलेल्या वर्षासाठी मी खोली घेतली.

मधेच दोन दिवसाच्या सुटीत मी गावी आलो. टांग्यातून घरी जात असताना मला स्नेहल दिसली पण ती एकटी नव्हती. तिच्याबरोबर एक तरुण होता. हसत हसत ती जात होती. त्या तरुणाच्या हातात तिचा हात असल्याचा मला भास झाला. साणसाला किती मनें असतात देव जाणे ? माझ्या मनात निर-निराळ्या विचारांचा गोंधळ माजला. पण काही निर्णय घ्यावयाच्या आतच मी हाक मारली ' स्नेहल !....' तिने चमकून मागे पाहिले. मला पहाताक्षणी ती तीरासारखी माझ्या दिशेने धावली. घाईतच तिने मला विचारले, " केव्हा आलास ? आणि काही कळवायचे की नाही ? "

कशाला ? हे माझे उत्तर ओठातच राहले. आणि मी उतरलो. "हा काय आताच उतरलो आहे गाडीतून." थोडावेळ आमची बोलणी झाळी. स्नेहलने मला तिच्याबरोबर असलेल्या तरुणाची ओळख करून दिली. तो तिचा मित्र होता; नाव विजय प्रधान. माझ्यांशी हस्तांदोलन करताना त्याचा हात निखळून पडला होता. त्याचा चेहरा स्थिर होता. ओठ निःशद्ब होते. त्याची वागणूक मोकळेपणाची नव्हती. तो घाईघाईतच स्नेहलला म्हणाला, "स्नेहा निघतो मी ?" त्याने आमचा निरोप घेतला. काही क्षण स्तब्धतेत गेले. आम्ही दोघही गप्प होतो. पण शेवटी मीच विचारले, "स्नेहा, विजय प्रधानशी तुझी ओळख केव्हा व कशी झाली ? " "दोन महिन्या-पूर्वी." ती म्हणाली. "आणि ओळखीबद्दल विचारशील तर तो योगायोगानेच भेटला असेच म्हणावयास पाहिजे, त्या दिवशी मी रस्त्यात सायकलवरून पडले; तेव्हा त्याने मला त्याच्या गाडीतून घरी पोचवलं" मी यावर गप्प बसलो. मनात वेगवेगळे विचार येत होते. न राहवून तिला म्हणालो, ' स्नेही, तुला एक विचारू ? तू हक्काने विचारू

शकतोस ! ''या शब्दांनी मला अबोल केलं – माझं समाधान झालं मी पुढे तिला का विचारले नाही. ....

एकदम माझ्या बोटांना चटका बसला. मघाशी पेटविलेली सिगरेट टोकापर्यंत जळत आली होती. मी भानावर आलो. स्मृतीची शृंखला तुटली होती. पुन्हा मी वास्तवतेत आलो. माझ्या डायरीत मी तिच्या प्रेमाच्या स्मृती टिपून ठेवल्या होत्या. डायरीच्या अखेरच्या पांनावर तिची अखेरची आठवण होती– विजय प्रधान आणि ती एकत्र फिरत असताना मी भेटलो होतो. योगायोगाने तीच आमची शेवटची भेट ठरली होती. अचानक माझ्या लक्षात आले – आजची तारीख ३१ डिसेंबर आहे. किती विचित्र योगायोग आहे. आज महिन्याचा आणि वर्षाचा शेवटचा दिवस आहे. सुरुवातीला डायरीत नमूद केलेली तिची शेवटची आठवण शेवटच्याच पानावर आहे. मुळात जळणारी आहे ती माझ्या मनातील दुःखाची. जन्मभर ज्या पश्चातापाच्या आगीत मी जळणार आहे. त्या जिवंत ज्वाळांनी तिच्या सोबतीत लविलेल्या विविध स्मृतींच्या आठवणीने मी आता घायाळ होत जाईन. आता सुरुवात आहे, त्या भविष्याची – ज्याबद्दल मी कधीच विचार केला नव्हता. ज्याची शंकादेखील माझ्या मनाला स्पर्शिली नव्हती. ज्या भविष्यकाळाची मी कधीही पर्वा केली नव्हती. आता त्या भविष्याच्या कल्पनेनेदेखील माझ्या अंगावर शहारे आलेले आहेत. भूतकाळातील स्मृतींनी भावी भविष्य काळात मी दुःखी होणार आहे. माझ्यासमोर मोठे प्रश्नचिन्ह आहे. आयुष्यभर असेच पश्चातापाने जिणे जगावे की..... आत्मघात ! छे..... मी इतका भ्याड नाही. जीवनातील पराजयामुळे खचून जाऊन आत्मघाताचा विचार करणाऱ्याप्रमाणे मी कमकुवत नाही. दोन मनांच्या विचारशृंखलेत मी अडकलो आहे. भारताच्या मानचिन्हाखालील ओळ मला आठविली 'तमसो मा ज्योतिर्गमय' हे प्रभो मला जीवनातील प्रकाशाचा मार्ग दाखव,

धाडकन् वरून काहीतरी पडले. टेबलावरील टेबललॅम्प प्रकाशित झाला. एकदम गप्पकन् डोळे मिटले. अंधारात चाचपडणाऱ्या मला उजेड सहन झाला नाही. एक मांजर खिडकीतून बाहेर पडत होते. फळीवरून पडलेले पुस्तक नेमके टेबललॅम्पच्या बटणावरच पडले होते. पुन्हा एकदा शांततेचा भंग करीत कुठेतरी बाराचे टोल पडायला लागले एक, दोन, तीन ..... आता काही सेकंदातच नवीन वर्ष लागणार आहे. नवे वर्ष, नवा दिवस ... नवे विचार ! लख्खकन् ट्युबलाईट चमकावा त्याप्रमाणे माझ्या मनात विचार चमकून गेला. नवे विचार ? हो, मी माझे विचार बदलायला पाहिजे. माझ्या जीवनाबदलच्या कल्पना मी बदलायला पाहिजे. आयुष्यातील घडामोडींशी हात मिळवणी करायला, शिकायला पाहिजे. सुख – दुःख, जय – पराजय हे तर सर्वांनाच

लागू आहेत. लांबून कुठूनतरी अस्पष्ट आवाजात सतारीची धून ऐकायला येत होती– ये जिंदगी उसीकी है .... जो इसीका होगया .... बाहेरून आता नववर्षाच्या स्वागताचा जल्लोष ऐकायला येत होता. माझं लक्ष गेलं. तिची पत्रिका वाऱ्याने उडाली होती. सरळ टेबललॅम्पच्या मागं गेली होती. परत अंधारात उठून पेन व लेटरपॅड घेतला आणि लिहू लागलो. सुटी लागताच मी गावी जाणार होतो. वडिलांना मी होकार कळविला होता. आयुष्यातील जोडीदारीण माझी जीवनसंगिनी शोधायला जाणार होतो. जी मला धोका देणार नाही. मी भुलविणारं सौंदर्य, फसवे निळे डोळे टाळणार होतो. निळे डोळे ! नको .... मला तिची आठवणसुध्दा नको. टेबललॅम्पच्या मागच्या अंधारात आता तिचा चेहरा अगदी अस्पष्ट झाला आहे. दूर दूर जातो आहे. तिचे निळे डोळेपण. आता ते भुरकट पडलेले दिसत आहेत. तरीसुद्धा त्यातून लबाडी डोकावत आहे. पण मला त्याची फिकीर नाही. बाहेरचा आवाज आता वाढला आहे. आकाशातील चंद्र आता मंद मंद स्मित करीत आहे. आता मी हसतो आहे. खोलीच्या दारे–खिडक्या मला साथ देत आहेत. तिचा चेहरा आता पूर्णपणे अदृष्य झालेला आहे. सतारीची धून आता स्पष्ट झाली आहे.....

ये जिंदगी उसीकी है ..... जो इसीका हो गया ..... !

सर्व प्रकारच्या उत्कृष्ट छायाचित्रांसाठी
एकवेळ अवश्य भेट द्या
—: डिलक्स फोटो स्टुडिओ :—
जुन्या एस्. टी. स्टॅन्डसमोर, नवी पेठ, जळगांव
प्रो. जे. एन्. पाटील

धरा

कु. नीना सोनूनीस

S. Y. B. A.

निळयानभांगणा खाली
धरा सारी दग्ध झाली
कोण जाणे कुणावर
धरा ! रुसली रुसली !

हसविण्या धरतीला
आला स्वर्गीचा वरूण
केले तृप्त धरतीला
आलिंगून कणकण !

वरूणाच्या वर्षावाने
धरा हासली, लाजली
मान विसरून वेडी
मोहरली ! मोहरली !

चिंब झाले रान रान
कळी कळी उमलली
जाणवून नवे रूप
धरा लाजली ! लाजली !

बदला

सौ. कुंदबाला खांडेकर

Sr. M. A.

" सिस्टर, किती वेळाने ऑपरेशन संपेल " ?
एक आर्त आणि आततायी प्रश्न.
" At least one hour more "
पांढऱ्या स्वच्छ आवरणातून आलेला एक यांत्रिक आवाज.
प्रशांत खिन्न झाला.
संदीप ऑपरेशन टेबलावर;
प्रशांत आणि सरिताच्या जीवनावरचे भाग्यफूल म्हणजे संदीप.
हॉस्पिटलची भयाण शांतता.
प्रशांतच्या दोन हातात गच्च दाबले जाणारे कपाळ.
शेजारी अस्वस्थपणे होणारी साडीची सळसळ.
निराशेत भर घालणारी घड्याळाची टक टक.
असहाय्यता आणि निराशेचे दोघेही सम्राट– ती आणि तो !

× × ×

गावात दिव्यांच्या डोळ्यांचा चमचमाट.
संदीपची बालीश गडबड.
त्याचे बालीश हट्ट पुरविण्यात चाललेली दोघांची धडपड.
चिमुकल्या दिव्यांचे तोरण दारावर.
आनंदाचे संदीपच्या चेहेऱ्यावर उधाण.
प्रशांत, सरिता तृप्त, आणि वात्सल्यानंदात मस्त !
फाड्, फाड्, फाड्
संदीपच्या चिमुकल्या हाताकडून दिवाळीचे स्वागत.
इतक्यात ते बालीश हात दृष्टावले !
काळोखच काळोख !
" आई, बाबा " आर्ततेच्या किंकाळ्यांनी अंधार भेदून गेला.
' आई " सरिताला नर्सने हलविले.

संदीपचे ऑपरेशन अडले
रक्तपुरवठ्याचा अभाव.
प्रशांत, सरिता हतबुद्ध !
दैवाने बांधलेली – नाती पण शास्त्राने तोडली.
रक्तांचे ग्रुप भिन्न मार्गांनी जात होते.
असहाय्य, विकलांग प्रश्न– विनाकारण उफाळलेला–
" ऑपरेशन कोण करतंय् ! "
" डॉ. सागर, परांजपे आय स्पेशॅलिस्ट "

× × ×

सागर परांजपे– आणखी एक घाव.
दोन तुकडे एकत्र आले.
कॉलेजचे विश्व –
प्रशांत सागर व सागर प्रशांत . . .
एकसंध जुळलेले
सागरला लक्ष्मीचा वडिलोपार्जित वरदहस्त.
प्रशांत शाळामास्तरकीच्या सरस्वती वंशातला.
श्रीमंतीने गरीबाला लाथाडले.
लग्न मांडवात होणारे थंडे स्वागत–
प्रशांतचे मन चरचरून गेले
केवळ संशय शंकाचे व्दंव्द !
मैत्रीचा संशय ?
संथ जलाशयाप्रमाणे असणारा सागर
त्याच्या पोटातून सूडाचा ज्वालामुखी भडकला.
सागर प्रशांत दुरावले
पण सागरच्या मनात दूर कोठेतरी–
ज्वालामुखी धुमसत पडून होता.

× × ×

ऑपरेशनथिएटरच्या पारदर्शक काचेतून
सागरचे डोळे पहात होते–
प्रशांत आणि सरिता
समोर टेबलावर होता
त्यांचा एकमेव आधार.

त्याच्या रक्ताला आधार द्यावयाला
सागर समर्थ होता
ही दैवगती की सूडाची संधी ?
सागरच्या अंतःकरणात द्वंद्व प्रगटले–
सूड की जीवदान ?
केवळ संशयात्म्याला अद्दल घडवायची ?
अजाण बालकाला कठोर शिक्षा का ?
सरीताच्या डोळ्यातून सरसरणारे अश्रू ?
ते थोपवयाचे का ?

× × ×

अजाणपणाचा मातृत्वाचा आणि
डॉक्टरी कर्तव्याचा विजय–
यमराजाची हार–
संदीपला जीवदान मिळाले.
पण–
संदीपच्या डोळ्यासमोर जन्माचा काळोख पसरला ?
सागर सरिता प्रशांत सगळे त्या
काळोखात चाचपडू लागले.
सागरने घेतलेला बदला ? की दैवगती ?
दैव खदखदा हसले–
सागर होरपळला
आणि संदीप– त्याची दृष्टी हरवली–
कायमची !

चित्र

कु. स्मिता होळे

S. Y. B. A.

अंधाऱ्या रात्री
अज्ञात अंधाऱ्या वाटी
मला खदाखदा हसवलं
आणि स्वत: ही हसला
अकाळविकाळ – काळोख

मी त्याच्या डोळ्याकडे पाहिले
पण डोळेच नव्हते
मी त्याच्या चेहऱ्याकडे पाहिले
पण चेहराच नव्हता–
मी त्याच्या पायाकडे–
माझीच पावलं उलटी होती.

× × ×

तुकाराम श्रीपत चौधरी

पोलन पेठ, जळगाव.

आमचेकडे सर्व प्रकारचे लोखंडी सामान व शेतकी उपकरणे मिळतील.
सिमेंट स्टॉकीस्ट– सी. सी. आय.
भारत टाईल्स– घराची शोभा वाढविणारे रंगी बेरंगी.
—० सेल्स डेपोस भेट देऊन खात्री करावी •—

कोमजलेले फूल

कु. कमल पी. येवले

T. Y. B. A.

उन्हाळयाचे दिवस होते, १२ वाजेची वेळ होती, बाहेर रखरखीत उन पडलं होतं. निलिमा नुकतीच घरातील सर्व कामें आटोपून बिछान्यावर कलंडली. पण डोक्यात विचारचक्र सारखे गरगर फिरत होते. आज ती कोर्टात जाऊन घटस्फोटाची नोटीस देणार होती. अरविंदराव तिचे पती. रहायला भव्य बंगला होता. पण बंगल्याच्या चार भिंतीपलिकडे काय चाललं आहे हे तिला माहित नव्हतं. डोक्यात विचार चालू असताना दारावरची बेल तिला ऐकू आली. तिच्या छातीत धस्स झाले. तिला वाटले अरविंदच आला असावा दारू पिऊन. दार उघडून पोस्टमनच्या हातातील तार दिसताच ती आणखीच घाबरली. तार कापऱ्या हातांनी घेतली 'आबा आजारी आहेत. लवकर ये' तिच्या डोळ्यापुढे असंख्य काजवे चमकू लागले. तिने घाई-घाईने आपले सापडतील तेवढे कपडे बॅगमध्ये भरले. नोकराला सांगून घराबाहेर पडली. रस्त्यातच थोडं थांबून कोर्टात तिने घटस्फोटाची नोटीस दिली. आता मिळेल त्या गाडीने अमरावतीला जाणं तिला भाग होतं. तिच्या सुदैवाने गाडीही तिला वेळेवर मिळाली. गाडीतही तिचे मन ठिकाणावर नव्हते. स्टेशन येताच गाडी थांबली. निलिमा घाईने हातात बॅग घेऊन, साडी सावरीत गाडीतून खाली उतरली व भराभर चालू लागली. टॅक्सीच्या दिशेने ! तोच तिला निम्मू ऽऽ निमू ऽऽ अशा दोन-तीन हाका ऐकू आल्या. तिने मागे वळून पाहिलं. सुधाकर ! हो सुधाकरच होता तो !

एकेकाळचा तिचा सुधाकर होता तो ! तिने तिच्या लाडक्या सुधाकरला ओळखले देखील नाही. त्याची प्रकृती फारच खराब झाली होती, घाणेरडे कपडे, पिंजलेले केस, वाढलेली दाढी पाहून तिला त्याचेकडे बघवेना. तिला भडभडून आलं. तीन वर्षांत त्याचे काय झाले याचा पत्ता नव्हता तिला ! तिला वाटायचे सुधाकरने लग्न केलं असेल, छोटासा संसार थाटला असेल, कदाचित एखादं मूलही झालं असेल. आणि आपल्याला तो विसरलाही असेल. पण आजपर्यन्त केवळ आपल्यासाठी सुधाकरने लग्न केले नाही हे तिला नंतर समजल्यावर ती स्वत:लाच दोष देऊ लागली.

त्या दोघांनी टॅक्सी केली. टॅक्सीच्या चाकाबरोबर तिचे विचारचक्रही वेगाने

धावत होते. पण टॅक्सी मात्र पुढे धावत होती. तिचे विचारचक्र गतकालात [illegible] लागले...... सकाळचे सात झाले होते. अशा सकाळच्या रम्य वातावरणात [illegible] मन नेहमी उल्हसित होत असते. तिला पूर्वी सुधाकरबरोबर असताना असेच वाटे.

पण तिच्या लग्नापासून तीनवर्षात तिला तो अनुभव घेता आला नाही [illegible] तिला अरविंदाबरोबर घ्यावासाही वाटला नाही.

लहानपणी निलिमा आबांची आवडती मुलगी. तिने खूप अभ्यास करा[illegible] खूप शिकावं असं त्यांना वाटे. ते निलिमाला सकाळी अभ्यासाला उठवीत. [illegible] निलिमाला तिची साखरझोप मोडल्यामुळे आबांचा खूप राग यायचा. तिला नेह[illegible] वाटायचे ' ह्या म्हाताऱ्यांना लहान नि तरूणांच्या झोपेचाच काय, प्रत्येक गोष्टीचा हे[illegible] वाटतो, पण बोलणार कसे ! वडिल माणसं आपल्या भल्यासाठीच रागवतात- तरीही त्यांचे चुकते असे तिला नेहमी वाटे. ते दोन पिढीतील अंतर ओळखतच नाही[illegible] ते आपले विचार मुलांवर लादू पाहतात. तरुणांच्या आशा–आकांक्षा चुरगळू[illegible] टाकतात. त्यांच्या मनातील सुप्तशक्तीचा विचारच करीत नाहीत. मराठी शाळे[illegible] असताना गुरुजीच्या म्हणण्यावरून आई–वडिल हे परमेश्वरासमान आहेत, असे [illegible] माने. पण आज तिला पूर्ण कळून चुकले होते. तिच्या वडिलांनी तिला त्यांच्या इच्छेचे गुलाम बनविले होते. त्यांनी निलू–सुधाकरसारख्या उमलू पाहणाऱ्या कळ्या हातांनी चुरगळून टाकल्या होत्या.

सुधाकर हा आबासाहेबांच्या बहिणीचा मुलगा. लहानपणीच मातृपितृ प्रेमाला पारखा झालेला. पण निमूच्या आईने व आबांनी त्याला कधी काही कमी पडू दिले नव्हतं. निमूपेक्षा तीन वर्षांनी मोठा. ती दोघं एकाच शाळेत शिकलीत. एकत्र खेळलेत. दोघांनी एकत्र नाटकात काम करून बरीच बक्षिसंही पटकाविली. निलिमा त्याच्याशी कोणत्याही गोष्टीवरून खूप वाद घाली. तिला वाद घालण्यात केवढी मजा वाटायची! पुढे कॉलेजात गेल्यावर तेथेही त्याच्या हुशारीचा गौरव पाहून निमूचे मन सुख[illegible] आशांचे तुंग मनोरे बांधू लागली होते.

निलिमाच्या आईला त्यांची जोडी पाहिल्यावर खूप आनंद होई. ती त्यांचे कौतुक करी. पण आबांना त्यांच्या व्यवसायामुळे कौतुक करायला वेळच मिळत नव्हता. सुधाकरचे प्रत्येक विषयातील प्राविण्य व सतत प्रयत्न पाहून काहीवेळा ते समाधान व्यक्त करीत. व ' निलिमाच्या लग्नाची काळजी मिटली ', असेही ते म्हणून जात. त्यावेळी मात्र निलिमाला केवढा आनंद होई. ती भुर्रकन् बिचारी

[illegible]मारखी तिच्या खोलीत पळून जाई. सुधाकरमुळे अभ्यासात तिची खूप प्रगती झाली होती. आबांनी उठवूनही न उठणारी निलिमा सुधाकरच्या एका हाकेसरशी अभ्यासाला बसत होती. निमू त्यावेळी बी. ए. ला होती. सुधाकर एम्. कॉम्. सेकंड इयरला होता. सुधाकरचे शेवटचे वर्ष होते- तिला वाटे आनंदाच्या उंच शिखरावर एकेक पायरी आपण चढत आहोत व रम्य शिखरावर आपण लवकरच पोहचू. पण एखादी पायरी चुकून आपण खाली पडू अशी तिला कल्पना देखील नव्हती त्यावेळी !

पण सध्या कां कुणास ठाऊक ? आबांचा, आईचा त्या दोघाकडे बघण्याचा दृष्टीकोन बदलत होता. प्रथम निमूला वाटे आबांना आपला दोघांचा शिक्षणाचा खर्च झेपवत नसेल. वाढता खर्च, उतार वय, कामाचा त्रास यामुळे आबा त्रासून गेले असतील. पण आजकाल त्यांच्या मनात वेगळेच विचार यायला लागले होते. निमूची सुधाकरशी मैत्री त्यांना आज नको होती. त्यांनी परवाच निलिमाला सांगितले होते की, 'तू सुधाकर बरोबर राहू नकोस, पुरे झाले तुझे शिक्षण. उद्यापासून कॉलेज बंद. तुझे लग्न मी मुंबईच्या एका प्रसिध्द कंपनीचा मालक श्री. अरविंद देशपांडे याच्याशी ठरवून टाकले आहे. तो खूप श्रीमंत आहे. कार आहे. बंगला आहे. लक्षात ठेव ! आजपासून सुधाकरबरोबर रहायचे नाही. लोक नावे ठेवतील !" निलिमाला ऐकवत नव्हते. तिला वाटत होते, कुणीतरी आपल्या कानात तापलेले कढत तेल टाकत आहे. तिला आबांच्या हलकट वृत्तीचा अत्यंत संताप आला. तिला वाटले, असेनात वडील, आत्ता आबांच्या तोंडात मारावी. पण नाही– स्त्रीला बंधनं आहेत, त्यांना आपले हृदय उघडे करता येत नाही. त्यांना भावना आहेत, मन आहे, आवडी – निवडी आहेत. पण जुन्या बुरसटलेल्या वृद्ध माणसांना त्यांच्या भावनेची काय कल्पना ! अशा परिस्थितीतही तिने आबांना सणसणीत उत्तर दिले– ' आबा, लोक कशाला नावे ठेवीत नाहीत ? लोकांना घाबरायचे मग माझ्याविरुद्ध तुम्ही का जात आहात ? मला संसार करावयाचा आहे. प्रश्न माझा आहे. आबा ! स्त्रीला तुम्ही लोक आपल्या आयुष्यातील जोडीदार निवडायचेही स्वातंत्र्य देत नाही ? मी सुधाकरशीच लग्न करणार. तुम्हीच तर त्याच्या गुणांचा गौरव करीत आलात. सुधाकर पोरका आहे, गरीब आहे हे खरे. पण त्याचेजवळ मिळविण्याची बुद्धी आहे, शक्ती आहे, तो गरीबच राहणार आहे काय ? मी पैंशांवर प्रेम करीत नाही. आबा, मी सुधाकरवर प्रेम करते. पैंशाच्या लोभानं आणि पैंसा म्हणजेच सुख समजणाऱ्यांना काय कल्पना असणार आमच्या हृदयाची ! प्रेम म्हणजे काय तुम्ही खेळ समजताहेत आबा ! सामाजिक रूढीखाली तुम्ही माझा बळी देवून त्याला तुम्ही लग्न समजता ? नाही ऽ तुम्ही लोभानं आम्हा दोघांना चुरगळून टाकाल मी दुसऱ्या कुणाशी आयुष्यभर सुखी होणार नाही ' असे म्हणून निलिमा धाडकन् कोचावर बसलेल्या आईच्याजवळ कोसळली. पण आईही त्यावेळी आईच्या मायेने वागली नाही. आनेईही तिला दूर ढकलली. निमू खूप रडली. पण तिचं दुःख कुणी समजून

घेतलं नाही. आपल्या अश्रूंच्या मदतीशिवाय आपलं तिला दुःख हलकं करता आलं नाही. तिच्या हृदयातून उसळी मारून येणारे अश्रू शेवटी मातीमोलच ठरले.

निमू तिच्या खोलीत रडत बसली. तेवढ्यात सुधाकर आला. त्यानं तिची समजूत घातली– 'निमू' तू उगीच वाईट वाटून घेवू नकोस. मला काय कमी दुःख होत आहे. ? पण हे जग फार दुष्ट आहे. चागले याला बघवत नाही. पण निमू, मी माझ्या जीवाचं तेव्हाच सार्थक मानेन जेव्हा तुझ्या डोळ्यातले अश्रू माझ्या डोळ्यात आणि माझ्या ओठावरचे हसू तुझ्या ओठावर दिसेल. पण मला वचन दे. तुझ्या जीवाचं मात्र काही बर–वाईट करून घेवू नकोस.' सुधाकर मागे वळणार तोच त्याला दारात आबा उभे दिसले. ते रागाने लाल झाले होते. त्यांनी सुधाकरच्या एक मुस्काटीत मारली. ते म्हणाले, "सुधा, पुरे झाले तुझे आता. तू माझा भाचा म्हणून मी तुला शिकविले, माझे कर्तव्य संपले. तू आत्ताच्याआत्ता माझ्या घरातून चालता हो. खबरदार आता एक क्षणही थांबलास तर !"

सुधाकर आपल्या खोलीकडे गेला. पेटीत पुस्तकं, कपडे भरले. जाताना त्याने मामीच्या पायावर डोके ठेवले. मामांनी मात्र तोंड फिरविले. निमूच्या रूमकडे गेला. निमू त्याला अडवू लागली. पण त्याने तिची प्रेमाने समजूत घातली. डोळ्यात अश्रू आलेत. दोघांनी एकमेकांची आंसवे पुसली. सुधाकर पायऱ्या उतरून रस्त्याने चालू लागला. किती तरी वेळ निमू त्यावाटेने अश्रूपूर्ण नयनांनी पहात राहिली. संपले. सारे संपले. निमू – सुधाचे प्रेम पोरखेळ ठरले. सुधाकर– म्हणजे तिच्या आयुष्यातील अपुरे स्वप्न ठरले !

अखेर, ठरले तेच झाले. आबांच्या मनावर यत्किंचितही परिणाम झाला नाही. सुधाकर आपल्या इच्छेप्रमाणे निघून गेला म्हणून त्यांना बरे वाटले. ठरल्या-प्रमाणे निमूचे लग्न अरविंदरावाशी मोठ्या धुमधडाक्यात झाले. 'दिल्या घरी तू सुखी रहा' असा आशिर्वाद देवून तिच्यावरील प्रेमाचे ऋणही त्यांनी फेडले. पोरीला श्रीमंत ठिकाण मिळालं म्हणून आईला आकाश ठेंगण झालं. सगळ्यांना आनंद झाला. पण निमूच्या डोळ्यातून सारख्या गंगा–यमुना वाहत होत्या. रडण्या-शिवाय तिच्या जीवनात होतं काय ? तिचा सुधाकर तिला सोडून गेला होता-नव्हे त्याला घरातून, आयुष्यातून हाकलून लावले होते.

तिनं उंबरठ्यावरचे माप ओलांडून घरात पहिलं पाऊल टाकलं. सौ. निलिमा देशपांडे म्हणून. मनाला असंख्य यातना झाल्या. तरीही तिनं नव्या जीवनाचा प्रारंभ नव्या उमेदीनं करायचा ठरवलं. झालं गेलं बाजूला सारून ती आपल्या संसारात

रमण्याचा प्रयत्न करू लागली. अरविंद श्रीमंत होते, कंपनीचे मालक होते. पण त्यांचा तो नाटकीपणा होता. निमूला त्यांचे घरात स्थान मोलकरीणचे होते. अरविंद नेहमी दारू पिऊन लोळत होता. निलिमाला दोन खोल्यांच्या बाहेर जाण्यास परवानगी नव्हती. घरातल्याघरांत तिचा कोंडमारां होई. तिला तो मारझोड करी. तो रोज नवीन नवीन नखरेल मुली बरोबर आणीत होता. त्या मुलींबरोबर दारू पिऊन तो घरात धिंगामस्ती घालीत होता. निलिमाला ह्या किळसवाण्या प्रकाराचा राग येई. तिची तळपायाची आग मस्तकात जाई. एक दिवस यावरूनच त्यांचे दोघांचे कडाक्याचे भांडण झाले. त्याने निलिमाला खूप मारले. त्याच दिवशी तिनं ठरवलं 'बस्स ! आता माझ्या मर्जीप्रमाणे मी जगणार. जीवाचं बरंवाईट करणार नाही. कारण माझ्या सुधाकरनं माझ्याकडून वचन घेतलं आहे तसं' आज तिने त्याच्याशी घटस्फोट घेऊन आपला मार्ग सुधारला होता.

टॅक्सी थांबली. त्याबरोबर निलिमाही विचारातून जागी झाली. ती टॅक्सीतून उतरून जोरात घरात धावत गेली. मागे सुधाकरही– आज तीन वर्षांनी दोघांनी पहिल्यांदा घरांत पाऊल टाकले. आबा शेवटची घटका मोजीत होते. निमूने आपली सगळी हकीगत आबांना सांगितली. आबांच्या डोळ्यातून पाणी आले. त्यांना पश्चाताप होवू लागला. खोल आवाजात ते म्हणाले, 'निमू व सुधा तुम्ही मलां क्षमा करा. तुमच्या आयुष्याचे नुकसान करणारा मीच आहे. सुधा, तूही माझ्यासारख्या पापी माणसाला भेटायला आलीस ? सुधाकरच्याही डोळ्यातून अश्रू आले. बिचारा सुधा, निलिमावरील प्रेमामुळे त्याने आजपर्यन्त लग्नही केले नव्हते. असाच वणवण फिरत होता. हरवलेल्या प्रेमाच्या शोधासाठी ! अमरावतीला तो आज आला होता नोकरीसाठी ! त्याला तिथेच कुठल्याशा कंपनीत मोठ्या हुद्यावर नोकरी लागली होती.

आबा त्या दोघाकडे पहात म्हणाले– 'निमू' मी तुम्हा दोघांना माझ्या हाताने बाजूला केले; पण परत तुम्ही दोघं माझ्या डोळ्यादेखत उशिरा का होईना पण एकत्र या !'

"नाहीऽऽ आबा नाहीऽऽ हे मुळीच शक्य नाही. मी एक घटस्फोटिता आहे. सुधाकर परमेश्वर आहे. सुधाकरला माझ्यासारखं कोमजलेले फूल वाहू नका. परमेश्वराला नेहमी टवटवीत, सुगंधी फुलं हवी असतात. मी त्याच्यासाठी तसे एखादे फूल शोधीन तेव्हाच माझ्या जीवाच सार्थक होईल." असे म्हणत असताना तिच्या तोंडावर किंचित् हास्य उमटले. त्याचवेळी आबांच्या तोंडातून अखेरचा श्वास बाहेर पडला !

कविता

सौ. ज्योति भरतकर

उकीरड्यावर हसणाऱ्या
अरे दोन जीवांनो,
तुमच्या धगधगत्या चितेत
दुनियेतल्या तमाम कुवाऱ्या पक्षिणींच्या
वेळूट वाटा जाळून
दुर्वांकराची ताटी उभारा, म्हणजे
समुद्रतळातून उपसणारा हरएक मिनाज
ओहोटीतल्या वाळूतही जगेल.

आपल्या स्मृतींना उत्कृष्ट फोटोग्राफ्सची जोड देऊन उजाळा द्या—

ग्रुप फोटो, एनलार्जमेंटस्, कलर फोटो, सिनेमा स्लाईड्स्

..... तसेच .....

डबल रोल, ट्रीक फोटो, वैशिष्ठ्यपूर्ण कामे करून मिळतील

-: एकवेळ अनुभव घेऊन खात्री करा. :-

—शामेंदु स्टुडिओ

१०७, नवी पेठ, जळगाव.

रविंद्र-राज वेल्डींग वर्क्स

आणि कं.

३७, पोलन पेठ, जळगाव.

१) आमचे येथे सर्व प्रकारचे गॅस व इलेक्ट्रीक वेल्डींग उत्तम प्रकारे करून मिळते.
२) ग्रील, कंपौन्ड गेट, कोलॅप्सेबल गेट तयार करून मिळतील.

-o- उत्कृष्ट व सफाईदार कामाचे जळगावात एकमेव ठिकाण -o-

राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या रोग प्रतिबंधक कार्यास—
प्राचार्य चं. रा. पोतनीस व नगराध्यक्ष श्री. स. ना. मालेराव यांची भेट

राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या वतीने—
मू. जे. महाविद्यालयातील विहिरीसाठी श्रमदान

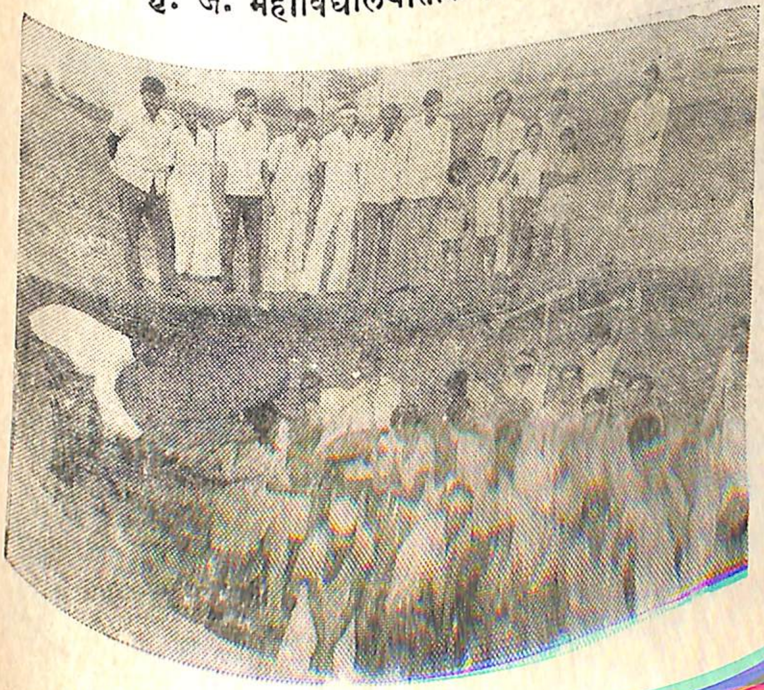

राष्ट्रीय सेवा योजना कार्यकारिणी १९७४—७५

पी. टी. लिडर्स

वासंतिक शिबीर

सतीश वाणी

S. Y B Com.

एक दिवस कॉलेजच्या व्हरांडयात फिरताना सहज नोटीसबोर्डकडे लक्ष गेले. तेथे 'महाराष्ट्र स्टुडंट कौन्सिलचे' वासंतिक शिबीर भरण्याबाबत नोटीस लागलेली होती. हे शिबीर लोणावळयाच्या परिसरात भरणार असल्याचे लिहीले होते. मी व माझे मित्र आम्ही लोणावळा म्हटल्याबरोबर आनंदीत झालो. त्या नोटीसमध्ये शिबीरास भेट देणार असलेल्या व्यक्तींची बरीच मोठी यादी होती. त्यातील प्रा. अनंत काणेकर, श्री. मंगेश पाडगावकर, सिनेनट शत्रुघन सिन्हा, श्री. कमलाकर सारंग, सौ. लालन सारंग, इ. नावे आमहाला आकर्षक वाटली. माझे या शिबीरास जाणे निश्चित झाले. हे शिबीर स्वखर्चाने असून ते २६ मे ते ३० मे १९७४ या पाच दिवसासाठी होते.

मी कॉलेजमध्ये नाव दिले. एकदा कॉलेजतर्फे नाव पाठविल्यावर प्रत्येकाशी स्वतंत्र पत्रव्यवहार होणार होता. मी शिबीराची फी भरली. त्यानंतर 'महाराष्ट्र स्टुडंटस कौन्सिलचे' अध्यक्ष श्री. क्रांती शहा यांच्या पत्रानुसार दि. २६ मे रोजी लोणावळयाला गेलो. शिबीरस्थान 'कार्ला हॉलीडे कॅम्प' होते. लोणावळयाला मला संगमनेर व सातारा येथील काही विद्यार्थी भेटले. विचारत विचारत आम्ही जवळजवळ ११॥ च्या सुमारास एस. टी. ने शिबीरस्थानी पोहोचलो. तेथे आम्हाला ती जागा, शिबीराचे संचालक, इतर शिबीरार्थी सर्वंच अपरिचित होते. तेथे ऑफिसमध्ये जाऊन आम्ही निवासस्थानाचे पैसे भरून एका बंगल्याची चावी मिळविली. त्याचबरोबर आम्हाला रोजच्या चहा-फराळाचे व जेवणाचे कार्ड मिळाले. तसेच शिबीराची कार्यक्रमपत्रिका, प्रतिनिधीचा बिल्ला इ. गोष्टी मिळाल्या. त्यावेळी मी प्रामुख्याने जळगावचे आणखी कोण आलेले आहेत याची चौकशी केली. पण मला उत्तर अगदी नाराजीचे मिळाले. या शिबीरास खुद्द जळगावचे तर नाहीच पण जळगाव जिल्ह्यातूनही कोणीच आलेले नव्हते. इतकेच नव्हे तर धुळे जिल्ह्यातूनही कोणीच आलेले नव्हते. म्हणजे संपूर्ण खान्देशातून मी एकटाच विद्यार्थी-प्रतिनिधी म्हणून आलो होतो. तेथील सर्व विद्यार्थी नासिक, संगमनेर, मालेगाव, सांगली, सातारा, मुंबई, पुणे, पंढरपूर ठिकाणाहून आलेले होते.

प्रत्येक बंगल्यात ४ किंवा ५ शिबीरार्थी ठेवले होते. मला संगमनेरची ३ मुलं पार्टनर म्हणून मिळाली. आम्ही जाऊन आमचा 'A३' बंगला उघडला. बंगला छान होता. झोपण्याची तसेच पाण्याची वगैरे छान सोय होती. इतरही फर्निचर बरेच होते. जवळपास जांभळे, फणस वगैरेंची झाडे होती. बंगल्याच्या मागच्या बाजूला थोड्याच अंतरावर इंद्रायणी नदी वाहात होती. समोर एका डोंगरावर कार्ला लेणी असलेली दिसत होती. थोड्याच वेळात आम्हाला जेवणाची सूचना मिळाली म्हणून आम्ही जेवणाच्या हॉलमध्ये जमलो. हा हॉलही बराच प्रशस्त होता. याच हॉलच्यावर रोजच्या कार्यक्रमाचा हॉल होता.

पहिल्या दिवशी दुपारी शिबीरार्थीचा परीचय करून देण्याचा कार्यक्रम झाला. अशाप्रकारे आमच्या शिबीरास सुरूवात झाली. शिबीरस्थान लोणावळ्याच्या निसर्गरम्य परिसरात असल्याने आम्हाला शिबीर अधिक उत्साही वाटले. आमच्या शिबीराला सर्वश्री अनंत काणेकर, मंगेश पाडगावकर, कमलाकर सारंग व सौ. लालन सारंग, आमदार पी. वी. पाटील, आमदार एकनाथ सावळे, भाऊसाहेब नेवाळकर, श्री. अरविंद देशपांडे, सौ. सुलभा देशपांडे, यदुनाथ थत्ते, इ. नी भेटी दिल्या. या 'वासंतिक शिबीरासाठी' आम्ही विद्यार्थी व विद्यार्थिनी मिळून जवळजवळ १२५ शिबीरार्थी जमलो होतो. आमच्या शिबीरात रोजचा कार्यक्रम ठराविक स्वरूपाचा होता. सकाळी ५-३० वाजता जागृती, ७-३० प्रार्थना, प्रभातफेरी, त्यानंतर चहा व फराळ, मग ९-०० वाजता हॉलमध्ये भाषण, चर्चा अशा स्वरूपाचा कार्यक्रम व्हायचा. १२-३० वाजता जेवण मग विश्रांती. दुपारी ३-०० पुन्हा कार्यक्रम, ५ वाजता चहा व ८-३० च्या सुमारास रात्रीचे जेवण. अशा प्रकारचा आमचा रोजचा कार्यक्रम ठरलेला होता.

दुसऱ्या दिवशी 'कार्यक्रम समितीचे' मुख्य प्रा. अनिल थत्ते यांनी शिबीरार्थींमध्ये मुक्त-चर्चा आयोजीत केली. या चर्चेत मुख्यतः युवक संघटना, त्यांची आर्थिक स्थिती, आपले प्रश्न सोडवून घेण्यासाठी वापरण्यात येणारी घेराव, मोर्चा, बंद इ. साधने; युवक संघटनांची भावी कार्ये, राजकीय पक्ष अथवा राजकारण आणि युवक संघटना यांचे नाते इ. गोष्टींची चर्चा झाली. यानतर ही चर्चा चांगलीच रंगात आली व नेहमीचा वादाचा मुद्दा निघाला. तो म्हणजे 'उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ'. मालेगावचा एक विद्यार्थी उठला व म्हणाला, 'नासिकला कदाचित् जळगावइतक्या सोई नसतीलही. परंतु प्रभु रामचंद्रांचे पाय या नासिकला लागले आहेत, त्यांनी येथे वास्तव्य केलेले आहे. त्यामुळे ही भूमी पवित्र झाली आहे त्यामुळे 'उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ' हे नासिकलाच व्हायला पाहिजे.' जळगावची बाजू घ्यायला इतर

कोणीही नसल्याने मला उठणे क्रमप्राप्त ठरले. मी उठून बोललो, 'आताच या विद्यार्थ्याने जे विचार मांडले ते मनाला तितकेसे पटत नाही. नासिकला विद्यापीठ पाहीजे या मुद्याचे समर्थन करताना त्याने प्रभु रामचंद्राचा संबंध घेतला त्यावरून मला एक विचार सुचतो. प्रभु रामचंद्राचा जन्म आयोध्येचा, त्याचप्रमाणे त्यांनी आपले राज्य आयोध्येला स्थापले, त्याचठिकाणी ते जास्त काळ राहिले म्हणून आता भारताची राजधानी दिल्लीहून हलवून जर आयोध्येला नेणार असाल तर नासिकला विद्यापीठ व्हायला काहीच हरकत नाही.' माझ्या या मुद्यावर संपूर्ण हॉलमध्ये हशा पिकला व टाळ्यांचा कडकडाट झाला.

या सर्व चर्चा, या कार्यक्रमाला हजर असलेले आमदार श्री. एकनाथ साळवे विद्यार्थ्यांच्या व कॉलेजच्या नावगावासह टिपून घेत होते.

याचदिवशी दुपारी प्रा. अनंत काणेकर व मंगेश पाडगावकर आले होते. प्रथम प्रा. अनंत काणेकरांचे भाषण झाले. त्यानंतर इतर साहित्यपर चर्चा व शिबीरार्थींच्या प्रश्नांना उत्तरे दिली. काणेकरांनी सांगितले की, 'माणसाच्या जीवनात काही अनुभव असे असतात की ते वर्णन करताना भाषा अपूरी वाटू लागते व शब्दांची मोडतोड होते. उदा. चंद्रावर माणूस उतरल्यावर मिळणारा अनुभव, समुद्राच्या तळाशी गेल्यावर मिळणारा अनुभव, तुकारामाला ब्रम्ह दिसले तो अनुभव. अशावेळी शब्दांची मोडतोड होते व बऱ्याचवेळा नवीन शब्द स्विकारावे लागतात.' त्यानंतर मंगेश पाडगावकरांनी त्यांच्या 'विदुषक', 'जिप्सी' अशा काव्यसंग्रहातील व इतरही काही कविता साभिनय म्हटल्या. त्यांच्या 'विदुषक' काव्यसंग्रहातील 'शेपूट' ही कविता शिबीरार्थींना फारच आवडली.

तिसऱ्या दिवशी मराठी रंगभूमीवरील प्रसिद्ध कलावंत श्री. कमलाकर सारंग व सौ. लालन सारग, अरविंद देशपांडे व सौ. सुलभा देशपांडे यांनी आमच्या शिबीराला भेट दिली. या चारही कलावंतांनी कार्यक्रमाचे स्वरूप वेगळे ठेवले. त्या चारही कलावंतांनी क्रमाक्रमाने भाषणे देण्यापेक्षा शिबीरार्थींनी शंका, प्रश्न विचारावे त्यांनी उत्तरे द्यावीत त्याचबरोबर आपले काही अनुभव सांगावे असा हा कार्यक्रम ठरला. त्याप्रमाणे एका मुक्त चर्चेच्या स्वरूपात हा कार्यक्रम झाला.

या चर्चेत नवीन नाटके, नवीन तंत्र इ. चा उल्लेख झाला. श्री. कमलाकर

सारंग म्हणाले, 'प्रेक्षकाचे महत्त्व व्यावसायीक कलावंताला जास्त असते. नवीन कलावंताला प्रेक्षक महत्त्वाचे वाटू नये. आपल्या नाटकाला कमी प्रेक्षक मिळतील असा विचार त्याने करू नये.' त्यानंतर ते काम करीत असलेल्या 'सखाराम बाईंडर' नाटकाची बरीच चर्चा झाली. त्या ओघात ते म्हणाले की, 'नाटकातून लोकांना काही शिकविले गेलेच पाहिजे असे नाही. नाटकातून लोकांना काही प्रबोधन वगैरे असावेच असे बंधन नाटकावर नसावे'. श्री. अरविंद देशपांडे एकदा म्हणाले, 'जो नट १०० टक्के आपल्या भूमिकेत जगतो तो खरा नटच नाही. खऱ्या नटाने ७५ टक्के आपल्या भूमिकेत पाहीजे, व २५ टक्के त्याने प्रेक्षकांवर, त्या भूमिकेचा कितपत परिणाम होतो याकडे लक्ष ठेवावे'. अशाप्रकारे ती चर्चा बरीच रंगात आली होती.

एकदा श्री. यदुनाथ थत्ते यांनी प्रश्नोत्तराचा कार्यक्रम केला. भारताने केलेल्या अणुस्फोटाच्या संदर्भात बोलताना ते म्हणाले, 'अणुशस्त्रसंपन्न राष्ट्र आणि अणुशक्ती-संपन्न राष्ट्र यात फरक आहे'.

अशाप्रकारे अनेक व्यक्तींनी आमच्या शिबीरास भेटी दिल्या. दिनांक २९ मे १९७४ रोजी रात्री शिबीराचा समारोप करायचे ठरविले. त्याप्रसंगी आम्ही काही विद्यार्थ्यांनी भाषणे दिली. शेवटी 'महाराष्ट्र स्टुडंट कौन्सिलचे' अध्यक्ष श्री. कांती शहा यांनी भाषण दिले. त्यानंतर आम्हा शिबीरार्थींना 'विशेष गुणवत्ता प्रमाणपत्रे' देण्यात आली. त्यानंतर कार्यक्रम आटोपला. दुसऱ्या दिवशी जवळच असलेली कार्ल्याची लेणी पाहिली. त्या लेणीतील ते अप्रतिम कोरीवकाम पाहून आम्ही थक्क झालो. त्यानंतर आम्ही 'लोणावळा–पुणे' लोकलने पुण्याकडे परतलो.

शिबीर संपले, पण त्याची स्मृती आजही स्मरणात आहे– एक आगळेवेगळे शिबीर म्हणून !

एकमात्र आधुनिक पद्धतीचे दुकान

वैशाली स्टोअर्स

१८२, नवी पेठ, जळगांव

आमचे कडे सर्व प्रकारचे —

* स्टेशनरी * कटलरी * नावीन्यपूर्ण आकर्षक स्वेटर्स
* नाना प्रकारच्या मूर्ती * प्रेझेंटेशन आर्टिकल्स् व * सौंदर्य प्रसाधने

प्रोपा. हिरालाल मुणोत

खास कॉलेज विद्यार्थ्यांसाठी

गोडबोले टेलर्स

नवी पेठ, जळगांव

सूट स्पेशॉलिस्ट

उत्तम शिलाई साठी एकवेळ अवश्य भेट द्या.

With best Compliments From—

Shringar

Latest Fashion's Rubia Prints & Bell Bottom
103, M. Phule Market, Near Tower, JALGAON (Maharashtra)

Phone { Resi. : 622
Office : 341

Tyre Life

FULLMOULD RESOLERS & RETREADERS
Ramesh Kunj, 181, Jilha Peth, JALGAON (Maharashtra)

सेल! सेल!! सेल!!!

उलन होजिअरी

चा भव्य सेल!

० उलन स्वेटर ० फोमलेदर जर्सीज़ ० लेडीज़ स्वेटर
० लेडीज ब्लाऊज ० काश्मीरी कोट ० मॅटनी कोट
० टीवीड कोट ० मफलर

या शिवाय सर्व प्रकारच्या उलन होजयरीचा भव्य सेल

आजच भेट द्या

आधुनिक तयार कपड्याचे प्रमुख विक्रेते

टीप टॉप वेअर

१२, फुले मार्केट जळगांव

संगम सायकल सेंटर

शिवाजी रोड, जळगांव

* नारटन डीलक्स, * अँम्बेसेटर व * आर. एम. आय डीलक्स्
सायकलींचे प्रमुख विक्रेते

– तसेच –

सायकल सामान, दुरुस्ती व कलरिंगसाठी
एकदा अवश्य भेट द्या अनुभव हीच खात्री

Whith Best Compliments from—

TAILOR ART

— *Suit Specilist* —

M. J. F. M. JALGAON. [[Prp. DINAKAR

जागतिक बँक

रविंद्र पत्की

T. Y. B. A.

दुसऱ्या महायुद्धामुळे जगात राजकीय आणि आर्थिक सहकार्य उरले नाही. अनेक देशांच्या अर्थव्यवस्था या युद्धामुळे धुळीस मिळाल्या. त्याची पुनर्रचना करण्याच्या उद्देशाने जागतिक बँकेची स्थापना १९४४ साली झाली. अर्धविकसित देशांनादेखील मदत करण्याचे ध्येय या संघटनेने समोर ठेवले होते. INTERNATIONAL BANK FOR RECONSTRUCTION & DEVELOPMENT या तिच्या नावावरूनच तिचे उद्दिष्ठ प्रतीत होते. भारत या संघटनेचा सभासद असल्याने भारताच्या संदर्भात या बँकेचा विचार करणे अधिक उपयुक्त ठरते.

या बँकेच्या स्थापनेनंतर बँकेचा जो चार्टर प्रसिद्ध करण्यात आला तेव्हा त्यात बँकेची उद्दिष्टे नमूद केली गेली.–

(१) उत्पादक कार्यासाठी भांडवलपुरवठा करून सभासदराष्ट्राच्या अर्थव्यवस्थेच्या पुनर्रचनेसाठी मदत देणे.

(२) सभासदराष्ट्रासाठी भागीदारी करून किंवा हमी देऊन खाजगी, परकीय भांडवल गुंतवणूक वाढवणे.

(३) आंतर-राष्ट्रीय व्यापाराच्या दिर्घकालीन समतोल वृद्धीस प्रोत्साहन देणे आणि आंतर-राष्ट्रीय भांडवल गुंतवणूकीस प्रोत्साहन देऊन Balance of Trade & Payment यात समतोल राखणे.

(४) लहान किंवा मोठ्या आकाराच्या अधिक तातडीच्या उत्पादक योजना राबविण्यासाठी अन्य मार्गांनी कर्ज पुरविणे. आंतरराष्ट्रीय नाणे निधीचे सभासद असलेल्या राष्ट्रांनाच या बँकेचे सभासद होता येते. असे नसते तर अनेक राष्ट्रांनी नाणे निधीची बंधने झुगारून मदत मिळवण्याचा प्रयत्न केला असता. प्रत्येक राष्ट्रास बँकेचा कारभार

चालण्यासाठी राष्ट्रीय उत्पन्नाच्या प्रमाणात वर्गणी द्यावी लागते अर्थात देशाच्या आर्थिक स्थितीचा विचार होतो. वर्गणीच्या २ टक्के भाग सोने अथवा डॉलरच्या स्वरूपात, १८ टक्के आपल्याच चलनात परंतू रोख आणि ८० टक्के बँकेच्या नावाने देशाच्या मध्यवर्ती बँकेत जमा करावा लागतो.

बँकेचे व्यवस्थापन- (१) संचालक मंडळ (२) व्यवस्थापन मंडळ याचे मार्फत होते. पैकी व्यवस्थापन मंडळावर प्रत्येक सभासद राष्ट्राचा एक प्रतिनिधी असतो. दैनंदिन व्यवहार हे मंडळ पहात नाही. धोरण ठरवणे व त्याच्या अंमलबजावणीचा सल्ला देणे हे काम या मंडळातर्फे होते व प्रत्यक्ष योजना अंमलात आणण्याचे कार्य मात्र संचालकमंडळ करते. संचालकमंडळाची नेमणूक दोन प्रकारे होते. पहिले पाच सभासद सर्वात जास्त वर्गणी देणाऱ्यांचे असतात व इतर १४ ची निवड मतदानाने होत असते. या निवडणूकीत सर्व राष्ट्रांना भाग घेण्याचा हक्क असतो.

BANK-CHARTER चा विचार करता बँक त्या उद्दिष्ठपूर्तीसाठी कर्जाचा अपव्यय होणार नाही याची काळजी बँक घेत असते. कर्ज मिळवण्यासाठी अर्ज करणे आवश्यक, त्यात कर्जाचे कारण, त्यासाठी येणारा खर्च व त्यातून राष्ट्रीय उत्पन्नात पडणारी एकूण भर नमूद करणे आवश्यक ठरते.

त्यानंतर बँकेतर्फे समिती नेमली जाते. ती समिती देशात पहाणी करून कर्ज देण्याची अथवा न देण्याची शिफारस करते. या योजनेमार्फत आवश्यक तेवढे कर्ज मिळते. सांधारणपणे (१) स्वतःच्या निधितून (२) सभासदांच्या नाणे बाजारात कर्ज उभारून (३) खाजगी भांडवलदारांच्या कर्जाची हमी घेऊन. या तीन मार्गांनी बँक कर्ज पुरवठा करत असते व दुर्मिळ परकी चलन उपलब्ध करून देते. यामुळे जगात भांडवलाची विभागणी समान होण्यास मदत होऊन जागतिक विकासाला हातभार लागतो.

आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधी (I. M. F.) मार्फत मिळणारी कर्जे ही साधारणपणे अल्प मुदतीची असतात. त्यामुळे भारताच्या दृष्टीने जागतिक बँकेने केलेला कर्ज पुरवठा हा अधिक सोयीस्कर व उपयुक्त ठरतो. जागतिक बँकेने रेल्वे विकासाठी ३२·८ दशलक्ष डॉलर्सचे कर्जदिले. त्याचप्रमाणे ट्रॅक्टर खरेदीसाठी ७·५ आणि

दामोदर धरण योजनेसाठी १८·५ दशलक्ष डॉलर्सचे कर्ज उपलब्ध करून दिले.

१९५२ मध्ये Indian Iron & Steel Co या खाजगी कंपनीस पोलाद उत्पादन वाढीसाठी ३१·९ दशलक्ष डॉलर्सचे कर्ज दिले होते. त्याचप्रमाणे अलिकडे कलकत्ता शहर विकासासाठी बँकेने कर्ज उपलब्ध करून दिले. त्याचप्रमाणे १९५९ साली Railway Development साठी ५० दशलक्ष डॉलर्सचे कर्ज भारताने घेतले.

या बँकेवर खालील प्रमाणे टीका करण्यात येते.-

(१) या बँकेचा व्याजदर जास्त आहे. त्याचप्रमाणे ज्या चलनात कर्ज घेतले त्याच चलनात परत करावे लागते. त्यामुळे कर्ज घेताना विचार करून घ्यावे लागते. कारण दीर्घकाळात मुद्दल आणि व्याज सारखेच होते.

(२) कर्जपुरवठा करताना सभासदराष्ट्राची परत करण्याची कुवत लक्षात घेतली जाते. त्याचप्रमाणे समिती अर्थव्यवस्थेवरील परिणाम लक्षात घेत नाही. त्यामुळे अनेकांना कर्जापासून वंचित व्हावे लागते.

(३) विकसनशील राष्ट्रांना बँक गरजेपेक्षा फारच कमी मुदतीचे कर्ज देते. यासाठी बँकेचे भांडवल वाढवणे आवश्यक आहे. त्यादृष्टीने विकसित राष्ट्रांनी राष्ट्रीय उत्पन्नाच्या एक टक्का भाग बँकेस द्यावा असे सुचवले जाते, परंतु त्याची अंमलबजावणी मात्र अद्यापी झाली नाही.

(४) जागतिक बँकेवर अमेरिकेचे वर्चस्व असल्याने जागतिक बँकेकडून कर्ज देताना पक्षपाती धोरण स्विकारले जाते. त्यामुळे अमेरिकेच्या इच्छेनुसार कर्जाची वाटणी होते व अनेक राष्ट्रांना कर्जास मुकावे लागते. याच कारणासाठी रशिया या संस्थेतून बाहेर पडला आणि जगातील एका बड्या ताकदीस संस्थेबाहेर ठेवण्याचे अमेरिकेचे धोरण यशस्वी झाले.

(५) १९६६ साली भारतास कर्जाची आवश्यकता होती त्यावेळी Devaluation चा सल्ला बँकेने दिला त्यानंतरचे मदतीचे आश्वासन मात्र बँकेने पाळले नाही.

(६) सिंधूनदीच्या पुरवठ्या बाबत कोणताही वाद नसताना केवळ पाकिस्तानी हरकतीमुळे भारतास कर्ज मिळाले नाही.

(७) परकीय भांडवल गुंतवणुकीबाबतचे बँकेचे जे उद्दिष्ट होते ते बँके साधता आले नाही.

हे सारे जरी असले तरीसुद्धा जागतिक बँकेचे कार्य निश्चित स्पृहणीय आहे. १९४५ पासून ते १९६६ पर्यंत भारतास १००० मिलियन डॉलर कर्ज मिळाले आहे. त्याचप्रमाणे बँकेचे अध्यक्ष रॉबर्ट मॅक्नामारा यांच्या भारत विषयक धोरणामुळे भारतास बरेच सहाय्य झाले आहे, हे नाकारून चालणार नाही. त्याचप्रमाणे बँकेने १९६० साली अविकसित देशांना कर्जपुरवठा करण्यासाठी Inter Natonal Development Association या संस्थेची स्थापना केली आहे. हे बँकेचे कार्य लक्षात घेण्यासारखे आहे.

रुबाया —

आम्हीच प्राशिला आयुष्याचा प्याला
जो अवघा होता रात्रींनी भरलेला
हररोज पाहिले उघडुन जेंव्हा दार –
उगवता सूर्य ना कधीच आम्हा दिसला !

आम्हीच मृत्यूशी पैज लावली होती
कि द्यावी त्याने आम्हा दो गज माती
शोधून परतला अवघा जागा –
ठेविली प्रीतीची अडीच अक्षरे हाती ;

— मुशाफीर

हिंदी विभाग

हिन्दी भारत के ३६करोड़ और विदेशों के और६करोड़ लोगों द्वारा समझी और बोली जाती है। यह संसार की कई उन्नत भाषाओं की तरह समृद्ध न सही, भारत की कुछ अन्य भाषाएं भी हिन्दी से ज्यादा समृद्ध हों, लेकिन यह संसार के बयालीस करोड़ लोगों की आवाज है और यह आवाज मानव जाति के भाग्य के निर्णय में बहुत बडी भूमिका अदा कर सकती है।

वह मानव जाति के शोषण के खिलाफ आवाज उठा सकती है और मनुष्य मात्र की सेवा का संदेश दे सकती है, क्योंकि हिन्दी की परंपरा ही ऐसी हैं, इसके संस्कार ही ऐसे हैं। यह बडे बडे युद्ध जीतनेवाले राजाओं ओर बादशाहों की भाषा कभी नहीं रही यह तो मानव जाति की सेवा में सर्वस्व समर्पित करनेवाले साधु, सन्तों, फकीरों की भाषा रही है। कबीर, नानक, दादू, सूर, तुलसी जैसे सन्तों ने इसे संवारा है। सारे विश्व को एक दृष्टि से देखने वाले संन्यासी दयानंद ने और सारी मानव जाति को हृदय से प्यार करने वाले महात्मा गांधी ने इसे सेवा भावना का पुट दिया है। आजादी की अहिंसात्मक लडाई लडनेवाली यह भाषा सारे संसार को आजादी का संदेश दे सकती है और अधिकारों के दमन के खिलाफ आवाज उठा सकती है। इसलिए मेरा कहना है, और अंतर्मन से मैं विश्वास करता हूँ कि संयुक्त-राष्ट्र-संघ जैसे संगठनों में यदि बयालीस करोड लोगों की यह आवाज पहुँचेगी तो यह संघ विश्व शांति की ओर, अहिंसाप्रधान मानव व्यवस्था की ओर शोषण रहित समाज की ओर, तथा समस्त विश्व के बीच एक पारिवारिक स्नेहसम्बध की ओर और आगेबढेगा इसमें कोई शक नहीं।

— काका कालेलकर

(विश्व हिंदी सम्मेलन, नागपुर १९७५)

आशा

मिल जाते जो मीत मुझे
इन रेगिस्तानी कांटों में
सुमन अनेकों खिल जाते,
इन उजडे सन्नाटों में ।

बहार आती दौडी दौडी,
मन–मीत ! तुम्हारे आनेसे ;
कहते हैं वसंत भी आता है,
तेरे मेरे मिल जाने से ।

ऋतुएँ आईं और चली गईं
पर मिलन हमारा हो न सका ;
जो सपना देखा था मैंने,
हाय ! पूरा वह न हो सका ।

तुम आओगे इस आशा के,
बस बैठा हूँ दीप जलाकर,
मेरे जीवन का अंधकार,
तुम दूर करो अब आकर ।

* • •

प्रेरणा

अस्त होता हुआ सूरज
फूल मुरझाता हुआ,
हृदय में मेरे पुरानी
यादें कई बसाता हुआ ।

कहा मैंने क्यों उगे
जब ढलना था तुम्हें
कहा उसने मुझे कि,
राज इक कहना था तुम्हें ।

आये हो संसार में तो,
जाओगे इक दिन जरूर,
करते हो फिर किसलिए,
क्षणिक जीवन पर गरूर ।

करलो जो तुम्हें करना है,
वरना बाद में पछताओगे
ढल चुकेगा जब ये जीवन
तब कुछ नहीं कर पाओगे ।

अंधेरे में भटकने की नियति ना
स्वीकार हो।
बढ़ चलो आगे, फिर जीत हो
या हार हो ॥

अमर विसराणी
पदवी पूर्व साहित्य

वादविवाद मंडळ मॅनेजिंग कमेटी
व यंदाचे पारितोषिक विजते

वार्षिक स्नेहसंमेलन
" चोर आले पाहिजेत " या नाटिकेतील भाग घेणारे कलावंत

कॉलेज कलामंडळ
लोकहितवादी मंडळ जळगावतर्फे झालेल्या
एकांकिका स्पर्धेत प्रथम क्रमांक

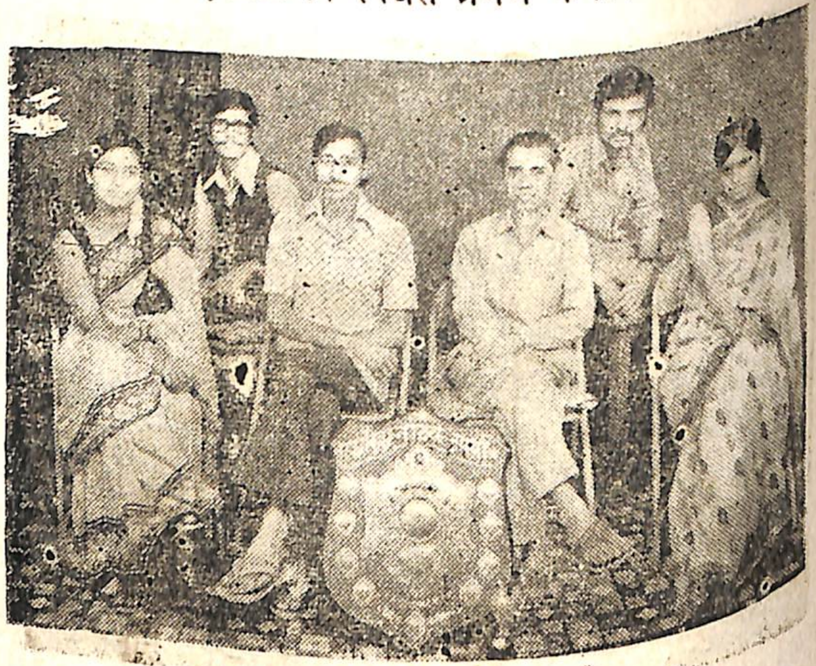

N. C. C. CADET UNDER OFFICERS

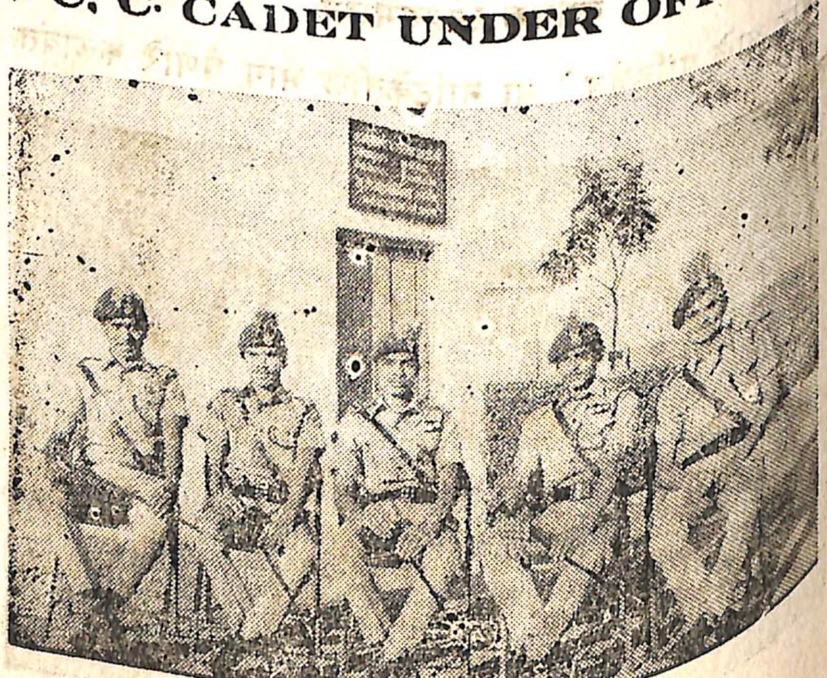

पूरब और पश्चिम

– दत्ता कोल्हे
तृतीय वर्ष, साहित्य
(मॅगेसिन सेक्रेटरी)

हमारी सभ्यताके मूलमें धर्म की भावना थी। सांसारिक जीवनके सारे कार्य व्यापार इसी मूल भावनाको आधार मानकर चलते थे, इसीलिए ऐहिक जीवनको अधिक महत्व नहीं दिया जाता था। सरलतासे रहो, आचार - विचार पुण्य की कसौटी पर कसते रहो, औवनके, आगेके जीवन (परलोक) को देखो यह था हमारे शास्त्र - वेत्ताओंका संदेश। प्राचीन ज्ञान - विज्ञान, समाजशास्त्र और साहित्य सभी धर्म के काँटे पर तुलते थे और संतोष - शांति की ओर अग्रेसर होना अपना ध्येय समझते थे। हनारी ऐसी सभ्यतासे मुठभेड हुई जिसमें धर्म की भावना कम थी पाप पुण्यकी और भी कम, और आध्यात्म की, जरा भी नहीं। उसका मेरुदंड अधिक से अधिक समाज था।

फल यह हुआ कि आज हमारा दृष्टिकोन बदल गया है। पढे - लिखे समाजमें, जिसपर पाश्चात्य सभ्यता का सबसे अधिक प्रभाव है, धर्म उठ सा गया है। वह समाज को ही सब कुछ मानने लगा है। उसका समाज भी भारतीय नहीं है। उसने अपनी ढाई ईंट की मस्जिद अलग खडी की है और उसी की समाजियों की रुचि द्वारा उसका पठन - पाठन, उसका रहन - सहन, परिचालित है। उसने अँग्रेजी बोलचाल, रहनसहन, अंग्रेजी धर्मनीति को अपना आदर्श बना लिया है। पुरुष साहब बन गया है, स्त्री मेम। वह पश्चिमी ढंगके बंगलों में रहने लगा है। बाहरी टीम - टाम खूब है, जेब खाली है, क्रीम, पाऊडर, सूट, बूट, टाई, अंग्रेजी ढंगके बाल, मूँछें, सफाचट या कर्जन ढंग की, हाथमेंरिस्टवॉच, जेबमेंफाउंनटेनपेन - एक नई जातिके मनुष्य का सृजन हमारे देशमें हों गया है जो अपना वंशवृत्त भी पश्चिमसे मिलाने को तैयार है। इस अंग्रेजी फैशनका भूत अँग्रेजी के दो अक्षर जान लेनेपर ही समाप्त हो जाता है। समाजकी भावना का अधिक जोर होनेसे व्यक्तित्व मिट ही समाप्त हो जाता है। एक दूसरे से बढ - चढ कर बनना चाहता है। ऊपर की दिखावट बढ गई है। फैशन और है। इसलिए जीवनके प्रति आधुनिक दृष्टिकोन भी बदल गया है। दिखावटीपन को निभाने के लिए रुपया चाहिये। वह किसी भी तरह आये। घूसखोरी या रिश्वत, चाटुकारी, गबन, झूठ की पालिसी - ये बातें आज संसार चलाने के लिए आवश्यक समझी जाने लगी है। आत्म - गौरव का नाश हो गया है। जब मनुष्य अपने को छोडकर दूसरोंपर दृष्टि रखने लगता है, तो फल यही होता है जो यहाँ दिखाई पडता है। हाँ, पैसा हाथसे जाए नहीं। इसीलिए दया, क्षमा, परोपकार

अतिथि सत्कार – जैसे भारतीय आदर्श सठियाए हुए बुड्ढे की बक से अधिक नहीं रखते। सच तो यह है कि इन सभी विषयों में आधुनिकता की आड़ में जेबें और उनसे भी अधिक खाली हृदय साफ दिखलाई पडते हैं।

बडे लोग धर्मसे उदासीन हो गए हैं यद्यपि निम्नस्तर में अब भी ईश्वर – विश्वास और कर्मनिष्ठा चली आती है। शिक्षित अवश्य ईश्वर के पर मारने दौडते है। नास्तिक बनना फशन हो गया है। मनुष्य ही सबसे ऊपर उसीने समाज बनाया, सभ्यताओं को जन्म दिया और अर्ध – विकसित अंधकार से देवि – देवताओं और उनने गुरु ईश्वर को निकाला। अब मनुष्य महत्वपूर्ण नहीं रह गया है। समाज ही सबकुछ है। वह प्रगति की ओर है। इस यात्रा में उसे और कुछ छोडना पडे या न पडे, ईश्वर और ईश्वरीय जानेवाले गुणों को अवश्य तिलांजलि देनी पडेगी। यह आधुनिक सभ्यताका है।

परन्तु क्या पाश्चात्य सभ्यताके प्रभाव से हानि ही हानि हुई है, लाभ भी नहीं, यह एक प्रश्न है। इसके लिए हमें यह स्वीकार करना पडेगा कि के साथ लाभ भी हुए हैं। हम घरकी चहारदीवारी से बाहर निकल, सारे को दृष्टि में रख कर विचार करने लगे हैं। संसार भर की प्रगतिसे हम प्रभावित होते हैं। हम अध्यात्म की भूल भुलैयोंसे निकलकर ऐहिक जीवनकी वास्तविकता में पहुँच गए है। नए आदर्श – जिनमें एक राष्ट्रीयता है पर एक विश्व – एक समाजवाद, एक विश्वतंत्र, एक धर्म नहीं है – हमें आन्दोलित कर रहे हैं। हमारे साहित्यने लोक – भावोंको प्रधानता देनी शुरु की है। वह साधारण जीवन के अधिक निकट आ गया है। उसमें, मनुष्य ही क्या, कुत्ते – बिल्ली को भी स्थान लगा है। यह अवश्य उन्नति के चिन्ह है।

सच तो यह है कि आज कोई भी देश कूपमण्डुक बना नहीं रह सकता परिस्थितियाँ उसे उसके अंधकूप से निकाल कर संसारके आँगन में खडी कर रही हैं। वह किसी प्रकार अन्य देशों और उनमें रहनेवालोंके विचारोंसे अछूता नहीं रह सकता आजकलके विज्ञानयुग में तटस्थता का ढोंग बनाए रखना कठिन ही नहीं, हास्यास्पद भी है। सबसे अच्छी बात है सामंजस्य। हम अपनी संस्कृति और सभ्यता की रक्षा करते हुए पश्चिम से ही क्या कहीं से भी जो कुछ ले सकें, लें, इसमें कोई हानि नहीं ध्यान यह रखना होगा कि हम अंधानुकरण तो नहीं कर रहे हैं। दूसरे प्रभाव संस्कृति के विपरित तो नहीं है। बात कठिन है। समझ – बूझ कर काम करना होगा।

हर्ष की बात है कि अब हम यह सत्य समझ गये हैं। अंग्रेजों की विजय से प्रभावित होकर उनकी भाषा, सभ्यता और संस्कृति की ऊपरी बातोंका अनुकरण आंधी के बल से चला, परन्तु अब उनकी चाल फीकी पड गई है। पिछले ५० – ६० वर्षों में हमने अपने प्राचीन गौरव को समझ लिया हैं। यही भाव हमें अपनी दाय सम्पत्ति की ओर ठेल रहों है। हमने अपने धर्म और दर्शनकी महत्ता स्वीकार कर ली। कल हम अपनी भाषा और अपने रहन – सहन के गौरवमान को भी समझने लगेंगे। हमने आज पश्चिम के ज्ञान – विज्ञान को भी नतमस्तक होकर स्वीकार कर लिया है। जिस दिन पूर्वके दर्शन – धर्म और पश्चिम के विज्ञान का मणि – कांचन संयोग होगा वह दिन संसारके विकास के इतिहास का एक महत्त्वपूर्ण पृष्ठ होगा।

———

थोड्याच दिवसात --
स्वच्छता टापटीप व उत्कृष्ट सेवा,
ताजा व चविष्ट माल व थंड पेये साठी
यामुळे प्रसिद्धीस असलेले
तृप्ती रेस्टारंट
कॉलेज जवळ, जळगांव
• स्त्रियांसाठी स्वतंत्र व्यवस्था ०
गिऱ्हाइकांशी सयरस व एकरुप
झालेली व होत असलेली तृप्ती!
नेवे बंधू

' जीवन '

– गोविंद एस्. सोनवणे
टी. वाय्. बी. ए. रो. नं. १०

हरे भरे कुंजमें मुकुलित कली भौरेसे गुनगुनाई " निरन्तर खिलते रहना ही जीवन है।"

उसी समय दूरसे आवाज आयी " जीवन चलनेका नाम, चलते रहो सुबह शाम "

दीपक की लौ पर डराते हुए पंतगेने मुस्कराकर कहा " त्याग ही जीवन हैं। दूसरोंके लिए सब कुछ मिटा देनेमें ही तो जीवनकी सार्थकता निहित है। " सौरभ लुटाते फूलोंने विहँसकर कहा– प्रफुल्लताही जीवन है जिसकी प्राप्ति काँटोंके साथ रहनेमें ही सम्भव है। मानव, तू भी कांटोंके साथ प्रेम करना सीख। तू यह सोचकर निराश क्यों होता है कि फूलोके साथ कांटे हैं। तू यह सोचकर प्रसन्न हो कि कांटोंके साथ फूल हैं।

कोमल पंखोंको फडफडाते पिंजडेमें बंद आकुल पक्षीको देखकर दूसरे पक्षीने सहानुभूति दिखाये हुए कहा– " स्वंतत्रताही जीवन है " सागरमें समर्पणके लिए उत्सुक सरिताने लहराकर कहा " जीवन एक अविरल धारा है। जिसका परम उद्देश हीं दूसरोंको शीतलता प्रदान करना है। " इस तरफसे निराश व्यक्ति रुदन करते कहने लगा " जीवन एक बोझ है, एक अभिशाप है। एक निराशा है और है एक असत्य जिसका कोई अस्तित्व नहीं। " बादलोंसे निकलकर चाँदने गर्वसे कहा, तम के आवर्तोंके बीच ज्योतिर्मय मुस्कान ही जीवन है। " प्राणिमात्रकी पीडासे आहत कविने कहा " वेदना विरह व वियोग ही जीवन है। जिसका इतिहास अश्रुओंसे लिखा है। साधनामें विलीन ओजस्वी साधक शान्तवाणीमें बोला " साधनाही जीवन है। "

सभीने अपने अपने अनुभवोंके आधारपर जीवनके प्रति अपनी अपनी धारणाएँ बना रखी हैं परन्तु जीवन इन सबका मिश्रित रूप है। आशा, निराशा सुख, दुःख का सम्मिलित केन्द्र है, जिसमें वसन्त वरदान बनकर आता है और पतझड अभिशाप बनकर ! भोला मानव तो अतीतकी स्मृतियों व भविष्य की कल्पनाओंमें डूबा रहता है। और सब उसपर अपना प्रभाव डालते रहते हैं यदि गंभीरतासे सोचो जाये तो संघर्षही जीवन है। यह एक कठोर सत्य है। इसका अपना आस्तित्व है। अतः परिणामकी परवाह किये बिना संघर्ष करना ही जीवनकी परिभाषा है।

टेक्समो (कोईमतूर)
मोनोब्लॉक -- कपल्ड डोमॅस्टिक – पम्पसेट
हेड ऑफीस :- **रुरल सप्लायर्स**
३४ पोलन पेठ, जळगांव
फोन नं ४५३)
==० ब्रँचेस ०==
प्रकाश सिनेमा समोर
जुनी हनुमान आईल मिल
पारोळा रोड, धुळे
नया मोटर स्टॅन्ड
बुऱ्हानपूर (म. प्र)
१४ हॉ. पा. ते १५ हॉ. पा. -- २२५ फूट टोटल हेड.
हजारोंच्या संख्येने पंपसेटचे प्रत्यक्ष वर्कींग पहावे व खात्री झाल्यावरच खरेदी करावा

सुशोभित, रंगी बेरंगी धुमधडाका उडविणारे
सुशोभित फुलझडी, फटाके, चक्कर
हीच आतषबाजी हवी !
शामा फायर वर्क्सची खासीयत
-- फुल झडीच आहे --
शामा फायर वर्क्स इंडस्ट्रीज
ए. के. रोड
पो. बॉ. नं.३९
जळगांव (एम. एस.)

त्रिभुवनदास पुरुषोत्तमदास आणि कंपनी

सुभाष चौक, जळगांव

हिज मास्टर्स व्हाइस रेडिओज रेडिओ
चाम, स्टीरी ओ फोन व रेकॉर्डस्

-- तसेच --

आमचेकडे नित्यपयोगी सौन्दर्य प्रसाधने * स्नो * फेस पावडर्स * हेअर ऑईल्स * ब्रिलींयटाइन्स व * कॅडबरी चॉकलेटस् घाऊक व किरकोळ मिळतील. (फोन नं. ४२२

आधूनिक सौंदर्य प्रसाधनासाठी —

कलानिधी जनरल स्टोअर्स

नवी पेठ ३४७

आमचे कडे सौन्दर्य प्रसाधने प्रेझेंटेशन आर्टिकल्स, होजिअरी, स्टेशनरी, कटलरी, परफ्यूयरी

सर्वोत्कृष्ट, नवीन गॅरंटेडि घडयाळे
मिळण्याचे विश्वासपात्र एकमेव ठिकाण

प्रफुल्ल वॉच कंपनी

पंजाब बँके शेजारी, जळगांव

= अवश्य भेट द्या =

उत्कृष्ट आकर्षक व मजबूत बनावटीसाठी

— आजच भेट द्या —

* स्टील कपाटे, फोल्डींग किचन टेबल्स, जाळीची फोल्डींग कपाटे, पलंग, फोडींग रॅक्स, गादल्या, कोठ्या, पेट्या सवलतीच्या हप्त्यांनी मिळणेची व्यवस्था
* तसेच मिटरपेट्या, इलै. मोटारीचें कव्हर्स, तवा, कढई, घमेला, चक्क्या व इतर शेती उपयोगी लोखंडी माल

राजेश ट्रेडस

१४३।३, जिल्हा पेठ, शिवाजी रोड, आठवडे बाजार, जळगांव

एक नगमा दहेज

प्रकाश का. सोमाणी
एस. वाय्. बी. ए

छाबडा के यहाँ आज सुबह से चहलपहल मची हुई थी। छाबडा वैसे एक सामान्य क्लर्क थे, सामान्य साधारण गृहस्थी – थी उनकी। परिवार में उनकी पत्नी सुशीला, लडकी किरन और एक लडका किशोर था। वह सातवीं कक्षा में पढ़ रहा था। किरन अभी अभी मैट्रिक का इम्तिहान दे चुकी थी। बच्चे अपने माँ – बाप के प्रति बहुत आदर रखते थे। मध्यम श्रेणी के व्यक्ति होने के नाते उनका अपना एक छोटासा ही क्वार्टर था दो कमरों का। कमरा पहले बैठक थी, दूसरे में किचन। छाबडा स्वयं और उनकी पत्नी सुन्दर प्राकृतिक देनका जोडा था। वैसे बच्चे भी नाक –नक्श में सुन्दर थे। किरन ने मैट्रिक इम्तिहान देकर उसके बाद क्या यह सोचा भी नहीं था। पर एक दिन पिताजी और मम्मी की एकान्तकी चर्चा उसने किचनमें बैठे सुनी। पिताजी कह रहे थे किरन की माँ, तेरे कहने के अनुसार मैंने लखनऊ पत्र भेजा था, उनका जवाब आया है। उन्होंने लिखा है हम इतवार को लडकी देखने आ रहे हैं। लडका स्वयं और उनके पिता। लडकी देखनेपर आवश्यक बातें होंगी। साथ ही हसने यह भी सुना लडका डॉक्टर है, अच्छा सी कोठी लखनऊ में है। किरन एक संपन्न घर में जायेगी। यह सुनकर किरन के दिल में गुदगुदी हुवी।

इतवार की शुभ घडी आ चुकी, सुबह ही साफ–सफाई हो चुकी थी। कल ही पिताजी कुछ मिठाइयाँ बाजारसे खरीद लाये थे। नमकीन, बिस्किट, फ्रुट भी लाये थे। किरन की मम्मी सुशीला, और किरन, किचन में डिशेस, पानसेट आदि लगा रही थी। पिताजी मेहमानों को लेने स्टेशन गये थे। क्योंकि बिलकुल सबेरे ही एक गाडी लखनऊ से आती थी। किशोर भी उनके साथ था। किशोर अपने चाचा द्वारा जन्म दिनपर दिये गये ड्रेस में था। पिताजी शादीके समयका पुराना, पर स्वच्छ कोट और सिरपर काली टोपी पहने स्वागत के लिए उपस्थित थे,। गाडी समयपरही आई। पिताजी ठीक उसी डिब्बे की ओर लपके जिधर से उन्हें इशारा किया गया था। मेहमानोंका आदर स्वागत वगैरे सब भारतीय पद्धति के अनुसार हुआ। पिताजी उन्हें तांगे में बैठा कर घर ले चले। रास्ते में हँसी मजाक के साथ सफर का किस्सा सुनाया जा रहा था, सुना जा रहा था।

इधर घरपर किरन की माँ ने डिशेस वगैरेह सजा रखी थीं। साथ किरन को भी गुलाबी साडी में सुन्दर केश रचना – के साथ शृंगार करा

दिया था। दोनों माँ – बेटी भगवान के घरेलू मंदिर में दीपक जलाकर चरण छू रही थीं कि तांगे का हार्न बजा। दोनों हड़बड़ाकर उठीं और गयीं। किरन का दिल जोर जोर से धड़क रहा था। मेहमान बैठक में चुके थे। इधर किशोर किचनमें पहुँच चुका था। किशोर से माँ और किरन चला कि मेहमान कितने हैं, और वर – पक्ष के लोग किस ठाठ – बाट में विरा हैं। कुछ ही देर में पितांजी बैठक से उठे और किचन में पहुँचे। उन्होंने प्रसन्न मुख खड़े देखा। उन्होंने किरन को आवश्यक सूचनाएँ दीं और नाश्ता को कहा। किरन की माँ ने किरन के सिरका पल्ला वगैरेह ठीक किया और के साथ वाहर जाने को कहा। इधर सब लोग उत्सुकता वश दिल थाम बैठे किरन और बैठक में पहुँची। उसने सबके सामने नाश्ता रखा। पिताजीने भी मदद की। किरन को बाद में पिताजीने अपने पास ही बैठा लिया। अब वर पक्ष ओरसें सवाल जवाब का ताँता लग गया। किरन ने सब सवालों के जवाब बड़ी दिए। जब सवालों का सिलसिला खतम हुआ। किरन को भीतर भेज दिया

किरन के भीतर जाते समय डिशों और चमचों की सनसनाहट के साथ हँसी फव्वारा उड़ा। सारा वातावरण आनन्दमय हो चुका था। पानी वगैरे के पिताजी और मेहमानों में कुछ बातचीत चल पडी

पर चाय की देरी के कारण पिताजी भीतर पहुँचे। वे वर – पक्षको अवसर भी देना चाहते थे। पिताजी अपनी परिस्थिति तथा आय का खयाल हुए मेहमानों को बता चुके थे कि वे रस्म – रिवाज कितनी हद तक पूरी कर हैं। वर के पिताने कहा था। लक्ष्मणदासजी, लड़की हमें पसंद है, अब हमने कम बताया। हम वधू अच्छी चाहते हैं। पर साथ– आप तो जानते है कि हजार में भी डॉक्टर लडके मिलते कहाँ है! उतना ही नहीं हमारे सूरज बैठे नेक लडका दामाद मिलना मुश्किल है। चाय के समय जब फिर बात चल पडी पिताजी ने कहा " मैं बस १२ हजार से ज्यादा " नहीं दे सकता। आपकी होगी यदि आप मान जाएँ। लेकिन मेहमान २० हजार पर अड गए। पर लक्ष्मण जी एक सामान्य क्लर्क! इतनी रकम कैसे दे सकते थे। १२ हजार भी उनके भारी थे। पर वर – पक्ष उनकी बात मान ने को बिलकुल तैयार न था।

भीतर बैठी किरन और मम्मी ये बातें सुन रही थीं। किरन को अपने पिता की विवशतापूर्ण वाणी पर ग्लानि हो रही थी। पल पल में उसके दिल में कभी – पक्ष के प्रति और कभी अपने प्रति क्रोध उत्पन्न हो रहा था। उसने कभी सोचा भी नहीं था कि लड़की माँ बाप को इतना कष्ट देती है। कितना बोझ होती है। का एक मन कह रहा था कि पिताजी से जाकर कह दे ' मुझे शादी नहीं करनी

पर – पर उतनी हिम्मत भी न बाँध सकती थी। क्या करें? बच्ची को स्तब्ध देख माँ ने उसे सांत्वना दी। कुछ ही देर में बाहर खामोशी का वातावरण छा गया जो बता रहा था कि दहेज की बात पर कोई समझौता नहीं हो सका। आखिर सब लोग उठे और बाहर चल पडे। दूसरे ही क्षण पिताजी अंदर पहुँचे। पत्नी से राय लेना भी आवश्यक था। आखिरकार पत्नी की ओर से दो हजारका बढ़ावा मिला। पिताजी मेहमानों को पहुँचाने लिए स्टेशन गये। उन्होंने मेहमानों से १५ हजार तक बात चलायी। पर वर के पिता कुछ मोम नहीं थे। भगवान ही जानता है लडकेवाले कितने पत्थर दिल होते हैं। अब वर के पिताने कहा लक्ष्मणदासजी, देखो लडका अकेला है। डॉक्टर है। मेरे खयाल से १५ हजार कम ही है। मैंने तो लडकी पसंद है। इसलिए ५ हजार कम लिए। आपको तो मालूम ही है! कि लडकियों की लड़कों वाले के यहाँ कितनी लाईन लगी रहती है। आप तो जानते हैं बी. ए. बी. कॉम. वाले ही २०–२५ हजार दहेज मांगते हैं। आपको यदि २० हजार देना मंजूर हो तो हमें चिट्ठी भेजना। बेचारे लक्ष्मणदासजी अपनी कन्या के लिए योग्य वर पैसे के अभाव में पा न सके। सुन्दर लडकी को अच्छे घर में रिश्ता न तय कर सके। मन – ही – मन समाज के रस्म –रिवाजों को कोसते हुए घर की ओर लौट पडे।

सतीश ऑर्ट स्पॉट

महाराष्ट्र बँकेसमोर जळगांव

लग्न समारंभाचे फ्लॅश फोटो व ट्रीक फोटो काढून मिळतील

१) फोटो १ महिन्याचे आत न नेल्यास दुकानदार जबाबदार नाही.
२) फोटो नेतांना पावती बरोबर आणणे आवश्यक आहे.
३) फोटो ठरलेल्या दिवशी संध्याकाळी ७ नंतर मिळतील.

प्रो. एस. आर. जगताप

अशोक हॉटेल व भोजनालय

एम. जे. कॉलेजरोड.

चहा, कॉफी व फराळाची उत्तम सोय

लग्न – मौंजी पार्टींच्या ऑर्डरी स्वीकारु

प्रो. ताम्हणकर आणि कोपरकर

शरमिंदा चाँद

किसी तकदीरवालेके, सपनेका
एक चिराग जलाया तुमने,
यहाँ तो बस जल गए हम
और हमारी दुनियाके पागल सपने।१।

हमारी कस्में तुटी थीं जिसने
वह चाँद भी तो अब शरमिंदा है
कस्में भुलाने की कोशिश मे अकेला
रातभर आसामाँ में घूमताही है।२।

सवाल !

सूनी डगरपर कैसे चलूँ मैं
साया भी तो साथ नही।
डगर आती है, ये कहाँ से
और जाती कहाँ ये खबर नहीं।१।

किसने सजा मुझको दी है ये
किस गुनाहकी किस मुद्दतकी
पाए जवाब इसके मैंने तो
सवाल बन गयी जिंदगी ये मेरी

शायरी आ गयी !

* जब भी मैंने निहारा आपको,
आप आप हैं आपमें खुदा नजर नहीं आया
जब गलतीसे खुदाको देखा मैंने तो
सिवा आपके, उसमें कुछ नजर ही नहीं आया

* * *

* जब 'पत्थर दिल' कहा मुझे मेहबुबाने
जबसे पत्थर पत्थरमें हमने उनका दिल पाया
मेरी जिंदगी को हँसी उडायी थी जिसने
उसी के हँसीपर मैंने जीवन लुटाया ॥

* * *

मनोहर बिफाडकर
M. Com. (Jr.)

* हमने ही पलकें बंद की हैं
उजाले आंधियारेमें हमें कुछ फर्क नहीं।
'जान' कहते थे जिसे वह निकल गयी।
जिंदा लाशोंको दफन किया या जलाया
कोई फर्क नहीं ॥

* * *

* झूठ नहीं सनम यादें आपकी
जानसे भी प्यारी हैं अब हमें
बदकिस्मती से जान दी आपकी खातिर
जिसकी अब कोई याद भी नहीं तुम्हें ॥

* * *

* हर अदा ऐसी रह गयी आपकी
जैसे आँसू जुदा न हो सके आँखोंसे
कयामत यह कैसी? जुदा किया हमको
जैसे नहा कर हटाया पानी जुल्फोंसे ॥

* * *

* खुदाको खोया आपको पाया
कहा हमने, " कोई फर्क नहीं "
खुदा को पाया आपको खोया
आपने कहा, " कोई दर्द नहीं "

* * *

* जिंदगी ऐसी रही हमारी
जैसी जमीं पर गिरा पानी।
एक तो जमीं समा लेगी उसे।
या उड जाएगी सूरज की तपनसे ॥

* * *

पगला कहींका।

शोभा नथमल मंडोरे
T. Y. B. A.

मैं अपनी कविता सुनानेको बेचैन थी। तो मैंने काममें मशगुल माधवी को फिर आवाज दी " अरी ओ, सुनती भी है, एक तो हम अपनी कविता सुनाने जा रहे हैं और तुझे जरा भी फुरसत नहीं, जा मैं चली। मैं रूठी हुई सी उठी कि- माधवी दौडकर मुझसे लिपटी, अरी ओ, रानी सरकार रुठियेगा नहीं, गुस्ताखी माफ कीजिए। और फिर खिलखिलाकर हँसती हुई बोली, हाँ, तेरी कविता ना सुनूँ तो किसकी सुनने जाऊँ ? फिर चिकोटी काटती हुई बोली," हाँ पहले यह तो बता दे किसपर कविता की है? हाँ, और कौन होगा तेरी कविताका नायक? " और फिर गीत की पंक्ति गाने लगी " जानते हम पहचानते हैं सब. कौन है वो, कौन है कौन है वो ! सपनोंका राजा आँखियोंका मीत। है ना बोलो—बोलो !" और मेरी बाहें पकडकर अपने साथ मुझे भी गोल घुमाने लगी तो किताब तथा पेन्सिल गिर गयी। झूठे गुस्सेमें मैंने जोरसे कहा " मधु, ये क्या बदतमीजी है, घरके सब लोग गाँव गये तो, पूरा घर सरपर लिया है। तुझे तो बस मन – मीत सपनोंका राजाही दिखता है जहाँ तहाँ। मौसीसे कहती हूँ, ठहर जरा, जल्दीसे शादी कर दे, मधुकी, दुलहनके सपने देखा करती है। "

मधु अब भी हँसती रही, बोली, दुलहन मैं या तू पहले बनती है, देखना अब कैसे अनजान बन रही है, देवीजी। पूनाको रिश्ता भी पक्का होने जा रहा है तो भी... अब तो मैं सचमुच मजाकसे बाज आ गयी। गुस्सेमें मैंने कहा, माधवी ! सुनना है या नहीं सिर्फ इतना कहो?

नहीं तो .... अच्छा बाबा, सुना दे जल्दीसे अपना प्रेम – गीत !

ट्रेनमें देखा मैंने उसे ......

मैं कविता या गीत कहिए सुना रही थी, और मधु मुँहपर आडा पल्ला धरे हंसने लगी! मैं अपनेमें ही मगन रही। अभी दो लाइन्स भी न पढी कि वह उछलकर बोली, अच्छा जी ! ट्रेनमें मिला था क्या 'लव्हर' यह तो बिल्कुल फिल्मी दुनियाकी बात बन गयी फिर !

मैंने आंखें बडी कर कहा, माधवी मजाक बस करो। मजाक की भी सीमा... पगली, तुमने गीतका विषय भी नहीं समझा। अरी, मेरे सामने एक औरत बैठी थी

ट्रेनमें, जिसकी गोदमें वह नन्हामुन्ना बैंठा था, प्यारा प्यारा । उसपर वह ... भरी, उसकी आँखें, बाल सब कुछ इतना सुंदर था कि बस क्या कहूँ। वह ... मुझे देखकर मुस्काता, फिर मेरी कंठीकी तरफ हाथ बढाता, तो मैंने उसे गोदमें ... प्यार किया । फिर वह माँ के पास जानेको भी तैयार नहीं हुआ । बडा प्यारा...

" ओ हो ! यह बात है – मैं समझी . . . ."

" क्या समझी रे तू ? मुझे भी समझाना "

अरे मैं तो तेरे मनमीत के बारेमें . . . . . जितेंद्र की याद आयी होगी ... हैं न ? "

जितेंद्र का नाम सुनतेही न जाने मेरा रोम – रोम क्यों पुलकित हो उठा ... आँखोंके सामने सुंदर – सलोना मुखडा उभर आया । जितेंद्र – हाँ प्यारा ... फिर भी अनजान बनकर मेंने कहा, कौन जितेंद्र ? कविता पठन अधूरा रहने... कुछ नाराज हुई। पर अब मन था कहाँ ठिकानेपर, वह तो पूना पहुंच भी ... " देखो चंदन, नाराज मुझसे मत हो । मैं तो उसी जितेंद्र के बारेमें बता रही हूँ ... हम लोग पूनामें, शादीमें, सम्मिलित होने गये थे तब तुम्हें मिला था – मेरी मौसी... लडका —

जब तक मैं मधुर यादोंमें खो चुकी थी – हाय !

उसके नामोच्चारण से ही दिलमें अजीब सा होता है। वह–क्या मुझे भूल ... होगा, स्वप्न संसारमें दंग मैं . . . .

विवाह – मंडपमें बडी धूम मची थी, – मेहमानोंकी चहल–पहल– तभी ... कामसे मौसीने ऊपर भेजा लेकिन सीढियोंसे उतरते वक्त मैं . . . .

हाँ, मैं तब 'उससे' टकराते बची थी। चंद क्षण एक दूसरेको देखने पर शरमाते ... तेज दौडकर नीचे माधवीसे लिपट गयी । मेरे चेहरेका रंग देखकर मधु बोली, ... इतनी धूमधाममें तुम इतनी 'सिरियस' कैसे हो? क्या बात है? मैंने बात बदली और ... मंडपको देखने लगी। लेकिन आंखें किसीको खोज रही थीं, और फिर उसीसे ... गयीं । वह भी दोस्तोंमें बैठा मुझे ही देख रहा था । हे भगवान ! अब तो मुश्किल ... गयी । मैंने आंखें फेर लीं मगर ये पागल मन बार –बार उधरही जाता । वह सलोना ... मुखडा, गजबकी आँखें, वे तो बस . . . वह चंद मिनटोंमें कहाँ कहाँ समा गया, और ... फिर ——

सम्मेलन खतम होते होते माधवी इस लडकेको खींचती लायी, बोली, चंदन यह रहा मेरा जितेंद्र भैया। मैं कहती थी न, बडा विनोदी है । नमस्तेके लिए दोनोंके हाथ जुडे, मगर आँखें तो पहले ही जुड गयी थीं । हाथ भलेही अनजान होनेका दिखावा था मगर नजरें तो चिर परिचित थीं ।

और फिर खाते – पीते वक्त, घूमते वक्त, मौका मिले तब जितेन मेरे आस पास मँडराता रहा, मुझे अच्छा भी लगता, मगर कुछ अस्वस्थ मैं जरुर थी ।

दूसरे दिन सिनेमा जाते वक्त मधुने मुझे और जितेन को जानबूझ कर आगे भेज कर टिकट लानेको कहा, बाकी वे लोग पीछे आनेवाले थे । मैं तैयार न हुई मगर मधु न मानी ।

तब जितेंद्र क्या बोला था – हाँ, चंदन बोलो न, कुछ तो बोलो, क्या तुम सचमुच मुझे चाहती हो —मैं तुमसे प्रेम करता हूँ। मेरी शादी की बातचीत अभी शुरु हुई है, क्या तुम मेरे साथ . . . . आगे न उसे बोलते बना न मैं बोली, एक दूसरेकी आखोंमें तो बस प्यारका ही सागर लहराता नजर आया, । कहीं छल– कपटकी चट्टानें न थीं । जितेन ने धीरेसे मेरा हाथ दबाया तो मैं क्या बोली थी –

हाँ – 'पगला कहींका'

मधु बोली, अरी पगला किसे बना रही हो, अब तक कहाँ खो गयी थी मैं । झट खयालों से जागकर बोली, क्या मैं अभी बोली,– मधु, तुमने उसके बारेमें बात छेड कर अच्छा नहीं किया । मैं बिना रुके बोलती ही रही –माधवी, उसने मुझे शादीके बारेमें भी पूछा था मगर मैं टालकर बोली थी, आजतक मैं सहेलियों से कहती आयी हूँ कि 'लव्ह' और 'शादी' दोनों हम नहीं करनेवाले हैं । यह मैंने मजाकमें कहा होगा । मगर इतनी जल्दी शादीकी बातसे मैं घबरा गयी थी । उसकी यादसे आंखें झुक गयीं, आखोंमें पानी भर आया – तभी –

किसीके गर्म हाथोंका स्पर्श मेरे हाथोंको हुआ, आंखें खुलीं और खुलके ही रह गयीं। विश्वास भी न हुआ कि वह सामने खडा है। क्या स्वप्न है या भुलावा। मगर हँसती हुई मधु बोली, चंदन, तुमने याद किया और आ गये तुम्हारे 'प्रिन्स' । दो बजे की गाडीसे आये हैं, आते ही तुम्हारे बारेमें पूछा – तभी जितेंद्रने आंखें तरेरकर उसे चुप किया । मुझे कुछ बोलते न बना ।

वही सलोना मुखडा मेरे सामने है, हँसती आंखें, जिनमें अब भी प्यारका सागर लहराता नजर आ रहा है ।

शरारत में मधुने आवाज लगायी, आपकी 'प्रायव्हेट' बातें चलने दो, मैं सेवामें सरकारकी नाश्ता हाजिर करती हूँ। फिर आंखें मिचती हुई मुझे इशारा करती नीचे भागी।

मैं तो बरफ की भांति कुर्सीमें जमी की जमी रह गयी। जितेंद्र मुस्कराकर बोला, चंदन क्या मैं इतना भाग्यवान हूँ जो तुम्हें याद आता रहा। कितने दिनोंतक पागलसा बना रहा। मन न माना तो तुम्हें देखने मौसीसे मिलनेके बहाने आ पहुंचा। कुछ तो बोलो–

मेरी पलकें झुकी ही रहीं और प्रियके चरणोंमें प्यारके सुमन बरसाती रहीं। फिर जब आंखोंमें झांका तो वहां प्यारका सागर लहराता नजर आया, तब वेही शब्द ओठोंपर आये — " पगला कहींका। "

आपली आवड . . . .

असावे घरकुल अपुले छान–
त्यासाठी घरात निष्कलंक, टिकाऊ वस्तू, खात्रीशीर दागिने भांडी व इतर वस्तू पाहिजेच।

काळजी करु नका —

आपली भांडी व दागिन्याची गरज आम्ही पूर्ण करू. . . .
अर्थात आपल्या सहकार्याची गरज आहेच ! होय ना!

--मेसर्स--

दत्तात्रय आणि कं. () **प्रकाशचंद्र दत्तात्रय आणि कं.**

तांबा, पितळ, स्टेनलेस स्टील व अल्युमिनियम भांड्याचे व्यापारी
भवानी पेठ, जळगांव

सर्व प्रकारचे सोन्या चांदीचे दागिने व चांदीच्या भांड्याचे व्यापारी
सराफ बाजार जळगांव

फोन नं. ४५८

सूट स्पेशॉलिस्ट . . . .

किशोर टेलर्स

म्यु. पालिटीच्या पूर्वेस, बळीराम पेठ
जळगाव
टीप – पॅन्ट अल्टर करुन मिळतील

फो. नं. १३६) पी. पी.) **टिकाराम परशराम महाजन ॲण्ड सन्स**

बॉम्बे नागपूर रोड, जिल्हापेठ, जळगांव (महाराष्ट्र)
* शहाबाद फरशी, मंगलोरी कौले व इमारतीस लागणारे सर्व प्रकायचे रंग
* तयार दरवाजे, खिडक्या इ. मालाचे प्रमुख विक्रेते.
– लाईटरूफ अस्फाल्टिक पन्हाळी पत्र्यांचे –
* जळगांव जिल्ह्याचे अधिकृत स्टॉकिस्ट. *

फोन नं १३६) मे. टिकाराम परशराम महाजन
* टिंबर मर्चंट --- शिवाजी नगर --- जळगांव *
* इमारतीस लागणाऱ्या सर्व प्रकारचे सागवानी लाकूड व
* बल्लीचे ठोक व किरकोळ व्यापारी

WITH BEST COMPLIMENTS FROM—

डायमंड वॉच कंपनी

डीलर्स व रिपेअरर्स

आमचेकडे सर्व प्रकारची घड्याळे
किफायतशीर बावात मिळतील.
म. गांधी रोड, नवी पेठ, जळगांव

पंढरी भूषण

गृहोपयोगी व शेतोपयोगी लोखंडी मालाचे कारखानदार
पोलन पेठ, जळगांव

आमचे कारखान्यात स्टील कपाट, ऊखनेर, पंखे, लो. पेटी, कोठी, तवा, अढई इ. लोखंडी सामान तयार करुन मिळेल.

प्रो. – कि. खं. करे
जळगांव

हार्दिक शुभेच्छा --

रामरतन दानमल वर्मा

सराफ बाजार जळगांव

चांदीचे तयार दागिने, खडे व मोत्यांचे व्यापारी

-० तसेच ०-

आमचे कडे सोन्याचे फॅन्सी दागिने तयार करुन मिळतील

सर्व प्रकारच्या क्रिडा साहित्याचे प्रमुख विक्रेते

० खान्देश स्पोर्टस् ०

नवी पेठ जळगांव [जि. जळगांव]

आमचेकडे सर्व प्रकारच्या राष्ट्रीय आणि विदेशी खेळांचे साहित्य अत्यंत चांगले आणि माफक भावांत मिळते. तसेंच घसरगुंडी झोपाळे, सीसॉ, मेरी - गो - राऊंड, लगोऱ्या, लेझीम, जोडया, डंबेल्स्, वॉण्डस् वगैरे शाळांना लागणारें साहित्यही मिळते.

समक्ष अगर पत्राद्वारें चौकशी करा

रविंद्र टेलर

९८, नवी पेठ, जळगांव

जेन्टस् स्पेशॉलिस्ट

आमचे कडे वक्तशीर कपडे शिवून मिळतील

प्रो. ज. कृ. निकुंभ

चंदुलाल इलेक्ट्रिक वर्क्स

६, पोलन पेठ, जळगांव

बजाज लॅम्पचे अधिकृत विक्रेते

* इले. मोटार रिवांईडिंग,

* हाऊस फीटींगची कामे,

* व सरकारी कायाचे कान्ट्रॅक्टर

‘ दुःख -- सुख ’

गुलाब के. प्रजापती
एफ्. वाय. बी. ए

" अच्छा, तो, तुम गरीबी-से बहुत तंग आ चुके हो, ठीक कह रहा हूँ न मैं ? " श्यामलालने अर्जून-से पूछा ।

" हाँ भैया, ससुरी यह गरीबी पीछा ही नहीं छोडती, " अर्जून अपनी हालत बयान करते हु बोला, जो मजदूरी में पाता हूँ, उसमें सारे परिवार को निभाना संभव नहीं है । छोटा बच्चा बीमार है, बडे लड़के को स्कूल भेज नहीं सकता और न ही बीबी-के लिए कोई सस्ती-सी ओढनी खरीद सकता हूँ मैं । महाजनने भी और पैसा देने - से इन्कार कर दिया है । मेरे चारों ओर दुःख का गहन अंधःकार छाया है, भैया, क्या करूँ ? अब मौत ही इस दुःखसे छुटकारा दिला सकती है मुझे । "

" तुम चाहकर भी नहीं मर सकते," श्यामलालने कहा ।

" क्यों भैया, गरीबोंको क्या मौत भी नहीं मिल सकती माँगकर ?" अर्जून हताश स्वरमें बोला ।

‘ नहीं,’ श्यामलाल बोला, ‘जानते हो जीवन के दो पहलू होते है ..... सुख और दुःख । येही संसार की सबसे बडी ताकतें हैं । ‘दुःख’ के पास वह ताकत है कि अगर कोई उसके शिकजेमें फँस जाय तो ‘दुख’ उसे जीने भी नहीं देता और उसकी जिन्दगी भी बढ़ा देता है । तुमने अपने आपको ‘दुःख’ का गुलाम बना लिया है । "

" वह कैसे, भैया ? " अर्जूनने पूछा, ‘दुःख’ कैसे आदमी की जिंदगी बढ़ा देता है ? "

" हर मनुष्यको दुःखी देखनेमें ‘दुःख’ को मजा आता है," श्यामलाल अर्जूनको समझाते हुए बोला, " अगर एक दुःखी आदमी मर जाता है, तो दुःख का आनन्द कम होगा । अपने आनन्द को कायम रखनेके लिए दुःख उस मनुष्यके जीवन सागर में थोडी सुख की बूंदें भी छोड़ता है जिन्हें देख मनुष्य जीने के लिए लालायित हो उठता है । इसी तरह ‘दुःख’ मनुष्य की जिन्दगी बढ़ाता है, उसे फिर दुःखी बनाता है और आप खुश होता है । "

" इस 'दुःख' से छुटकारा पाने का कोई रास्ता भी तो होगा, "

अर्जुनने उत्सुकतासे पूछा ।

" सीधा–सा रास्ता है" श्यामलाने कहा, " अपने आपको 'दुःख' के हवाले न करो । बडी–से–बडी मुसीबतमें धैर्य रखनेकी कोशिश करो । धैर्य तथा आनन्द 'दुःख' का, मुसीबतोंका, मुश्किलोंका मुकाबला करो, मुश्किलें आसान हो जाएँगी, 'दुःख' कमजोर हो जाएगा । 'हम दुःखी हैं, मैं दुःखी हूँ ' ऐसा कहते रहनेसे हमारा दुःख दूर न हो जाएगा ? फिर क्यों न दुःख में भी खुद रहकर 'दुःख' की ताकत को कम किया जाय! बुढ़ापेकी दुःखी जिन्दगी जीनेसे खुशीमें जवानीकी मौत मर जाना बेहतर है । 'दुःख' में सुख ढुंढने वालोंको भगवान भी अपना लेता है । 'दुःख' के अन्धकारमें सुख के छोटेसे जुगनू को सुरज मानकर जीनेमें ही सच्चा पुरुषार्थ है, । उसीमें हमारी जय है और ' दुःख ' की पराजय । "

" तुम ठीक कहते हो भैया, " अर्जुनने प्रेरित हो उठते हुए कहा, " अब मैं कभी अपने आपको 'दुःख' के हवाले नहीं करुँगा । मुसीबतोंका डटकर सामना करुँगा । अच्छा भैया, अब चलता हूँ, कामपर जाना है । राम राम । "

शैतान का शब्दजाल

अमर विसराणी
पदवी पूर्व साहित्य

आज ऐसा कौनसा मनुष्य है जिससे गलती नहीं होती ? शायद ही ऐसा कोई मनुष्य मिले जिसने जाने – अन्जाने कोई गलती न की हो। यह 'गलती' शब्द तो मात्र बहाना था आड़ है, वास्तव में मनुष्य अच्छे बुरे को पहचानने में असमर्थ है। लाख सावधानियों के बावजूद मनुष्य के हाथों कुछ ऐसे कार्य हो जाते हैं जिनके फल–स्वरुप उस पर लाँच्छन लगता है या वह स्वयं अनुभव करता है कि वह अच्छे बुरे को पहचान न सका ।

जब पूछा गया कि ऐसा क्यों ? गुणवान एवम् बुद्धिजीवी प्राणी मनुष्य में भी यह कमजोरी क्यों और कैसे ? तो उत्तर एक कहानीमे मिला कि

" सृष्टि के प्रारम्भ में मनुष्य दोनों आँखों से अच्छी बातें देखा करता था, दोनों कानों से अच्छी बातें सुना करता था, और दोनों हाथों से अच्छे कार्य किया करता था । मनुष्य का बुरी बातों से परिचय तक नहीं था । मनुष्य के इस आचरण के कारण शैतान के पास बुरे कार्य करने का कोई साधन नहीं था ।

अेक दिन वेश – परिवर्तन करके शैतान मनुष्य के पास आकर बोला तुम निरे मूर्ख हो, क्या तुम एक आँखसे देख नहीं सकते? क्या तुम एक कान से सुन नहीं सकते ? और क्या तुम एक हाथ से काम नहीं कर सकते ? फिर तुम दोनों आँखों, दोनों कानों और दोनों हाथों का उपयोग क्यों करते हो ' मनुष्य शैतान के शब्दजाल में फँस गया और उसने एक आँख एक कान और एक हाथ को कार्यनिवृत्त कर दिया । शेष निष्क्रिय अवयवों पर शैतान ने सरलता पूर्वक प्रभुत्व स्थापित कर लिया और अपनी प्रकृति के अनुसार उनसे बुरे कार्य लेने शुरु कर दिये ।

उस दिन के पश्चात् हीं मनुष्य की आँख अच्छी बातों के साथ बुरी बातें भी देखने लगी, उसके कान अच्छी बातों के साथ बुरी बातें भी सुनने लगे और उसके हाथ अच्छे कार्यों के साथ साथ बुरे कार्य भी करने लगे । शनैः शनैः अच्छे एवम् बुरे का ऐसा मिश्रण हो गया कि मनुष्य के लिए अच्छे बुरे की पहचान करना मुश्किल हो गया ।

सावन

कंजरभाट एस्. जी.
कला विभाग

इधर चली हवा, उधर चमकी बिजली ।
तेरी इस चपल हलचलमें चूडी खनकी ॥

हवाने ललकारा, धूल कूदके उछल पडी ।
उसकी उछृंखलता को देख बादल हँस पड़ा ॥

मैं इधर उधर देख रहा था खड़ा खड़ा ।
क्षणमें वह हल्का सावन टपक पड़ा ॥

डाली झुकी, कली हँसी, पत्ता पत्ता झूम पडा ।
देख नाच लताका सयाना वृक्ष झेंप गया ॥

देख इंद्रचाप गगनमें मोर झूम उठा ।
देने स्फूर्ति सृष्टि मात्रको मेघ समूह गरज पडा ॥

मैं इधर उधर देख रहा था खड़ा खड़ा ।
क्षममें वह हल्का सावन टपक पडा ॥

बूंद टपकी सरिता मटक पात्रमें उछल पडी ।
कहीं दूर किरन चमक मेरू माथेपर बिखर गयी ॥

सर सर जलधार कहींसे अवनीपर उतर पडी ।
स्नान कर आये हुए नारीसा भू–अंग मचल पड़ा ॥

मैं इधर उधर देख रहा था खड़ा खड़ा ।
क्षणमें वह हल्का सावन टपक पडा ॥

ख्वाब-ए-तस्वीर

नारायण भिला सपकाळे
तृतीय वर्ष वाणिज्य

छम छम पायल बजती छबीली आयी,
मन को सितार बोली घटा आयी !

सूखे फूलों पे बहारोंकी रंगत छायी,
वीरानी गयी, जवानी दीवानी बन गयी ?

जाना हैं उस छबीली को गमोंका गमन,
बहार जागी, सावन–भादों का आगमन ?

फिरसे खिल उठे हैं रूखे-सूखे चमन,
पाया उसे मेरा मगन हुआ तनमन ??

मुस्कराई, सिमटे अधर अलग हुए,
कर्णमधुर लब्ज मन बहलाने आये ?

नजरों के तीर खुशीका पैगाम लाये,
दिलदार के इशारे प्यारका तोहफा लाये ??

तन से आँचल जो खिसका हाथ न आया,
हाथ बढ़ाया पर हुस्न ने इन्कार किया ?

देख हालत नयनों में इश्क भर आया,
ख्वाब में देख उसे, मनमंदिर मुसकाया ??

प्रेम दीवाना

प्रेमराज मोती
टी. वाय. बी. ए.

जब याद तुम्हारी आती है,
दिल जाने कैसा हो जाता है !
चुमूं फूल और गम के आँसू,
जब देखो तब उलझे पग मेरे.
ऐसा हुआ मैं बावरा तुम बिन,
गालों पर बह आये आँसू
और रात गये जब चांदनी आये,
सिरहाने बैठे बैठे सो जाऊँ.

खड़ा रास्ते राह निहारूँ
न जाने तुम कब आ जाओ,
पर रास्ता सूना, सब कुछ सूना,
तुमको कैसे और कहाँ पुकारूं
निकल मेरी आँखों से आंसू
दिल को मेरे धो जाते हैं और,
दिल जाने कैसा हो जाता है ।

संग तुम्हारे बिताये जो दिन
बस ! वे ही मेरे सुख के दिन
अब तो बस कट जायेगी
शेष जिंदगी सांसें गिन गिन
बीती बातें याद करूं तो
दिल जाने कैसा हो जाता है ?

***

प्रेमपत्र—
' अमर प्रेम '

देविदास डी. माळी
एस. वाय. बी. ए.

प्रिय 'अनिता ' ' नमस्तेजी'

'बहुत दिन हुए' का 'अफसाना' लिख रहा हूँ । 'बात एक रातकी' है । याने 'छोटा भाई' 'राजकुमार' मेरे 'दादा' 'दादी म,' 'माँ' 'मामाजी,' मेरा 'सौतेला भाई' तथा एक 'पडोसन' 'बरसातकी रात में 'बरसात' के जाडेके कारण हमारा सारा 'परिवार' 'आग' के पास 'आमने सामने' बैठा हुआ था । मेरी 'मझली दीदी' और 'बडी दीदी' ने मेरी 'सगाई' के लिए एक 'मॉडर्न गर्ल' की 'तस्वीर' मेरे 'माँ बाप' को दिखायी । वह कोई 'कॉलेज गर्ल' थी । जिसकी 'सुनहरी आँखें' 'काजल' से 'सुनहरी नागिन' की तरह चमकीली थीं । तथा उसका नाम प्रिया था । एक बार हमारे 'प्रोफेसर' 'ठाकूर जनरल सिंह' ने कहा था - 'मेरे लाल' 'जिन्दगी' में 'ब्रम्हचारी' रहो। मैं इसी अरमानको लेकर 'बलराम श्रीकृष्ण' 'मुनीमजी' के घरदारसे 'दसलाख' रुपये 'चोरी चोरी' निकालकर 'आवारा बादल' की तरह 'गंगा जमना' के 'किनारे किनारे' भाग गया । रास्तेमें एक 'शिकारी ' एक 'जंगली जानवर' के 'शिकार के लिये दौडा जा रहा था । 'रात अंधरी थी' मैं डरके मारे गाना गाने लगा– दुनियाँवालो 'जिस देशमें गंगा बहती है' वह 'जाग उठा हिंदुस्थान' जहाँ देश 'आझाद' करनेके लिए 'वक्त' पर 'शहीद' हुऐ 'नौजवान' !

मेरी 'दूरकी आवाज' सुनते ही 'दो दुश्मन' 'जग्गा डाकू' और 'डाकू मंगलसिंह' तथा उनके दो 'लीडर' 'सुल्ताना डाकू' और 'चट्टानसिंह' भी तलवार लिए आ गये । उन्होंने मुझे 'बेवकूफ' 'अनाडी' 'बदतमीज' 'पगला कहींका' कहा और मेरे पासके पैसे छीनकर 'नौ दो ग्यारह' हो गए । बादमें मेरा एक 'शराबी' 'आदमी' से 'मीलन' हुआ मैंने पूछा 'श्रीमानजी' आपका नाम! 'भाई साहब' 'जॉनी मेरा नाम' फिर 'हम दोंनो' में 'दोस्ती' हो गयी। मैंने उसको सारी 'हकीकत' सुनायी । उस 'दोस्त' ने 'प्यार ही प्यार' में 'मेहरबान' बनके '४२०' रुपये देकर 'उपकार' करके चला गया। बादमें 'असली नकली' देखनेसे वह 'जाली नोट' निकले । इधरसे मेरे पीछे 'सी. आय. डी.' का 'जाल' था । मुझे 'सी. आय. डी, नंबर ९०९' ने अपने 'फर्ज' के अनुसार मुझ पर 'जालसाज' 'लुटेरा' 'छलियाँ' 'जुवारी' 'सबका उस्ताद' 'काला बाजार' के 'अन्जाम' लगाकर 'फैसला' कर दिया ।

अब 'नयी दिल्ली' के जेलमें 'रात और दिन' तेरी वह 'पिकनिक' पर 'छोटी सी मुलाकात' जिसमें 'शादी' का 'यकीन' दिया था, वही 'यादें' आती हैं । मानो मैं तुमसे

कह रहा हूँ ! 'अनिता' किस दिन 'लव मॅरेज' करके 'हरे कांचकी चुडियाँ' पह...
मेरी 'छबीली' 'औरत' बनकर कब हमारा 'सुहागरात' में 'संगम होगा। मानो तुम...
रही हो 'मेरी भी यही 'अभिलाषा' और 'तमन्ना' है परंतु 'कैसे कहूँ ? 'मैं चुप रहूँगी...

'मेरे मेहबूब' 'माय लव्ह' तुझे 'प्यारके मौसम' के अवसर पर मेरे 'दि...
पुकारा' है। मुझे 'भरोसा' है तुम जरूर आवोगी क्योंकि 'दिल्ली दूर नहीं है'। मैं...
'एकसाल' पहले नहीं आ सकता।

मेरी ओरसे तुम्हारी सहेली 'माधवी' 'कल्पना' 'राज' 'नूरजहाँ' 'जहाँआरा'
'अनारकली' को 'प्यार मोहब्बत'। मेरी 'आरजू' को 'पहचान' कर 'यादगार' र...
चाहिये। 'आँखें' खुलनेके बाद पता चला कि 'नींद हमारी ख्वाब तुम्हारे' वाले...
'बहारोंके सपने' देख रहा था।

'तुम्हारा 'प्यासा' 'आशिक'
'देवदास' 'गोपी' उर्फ 'चंदन'

मेरा पत्ता—— 'गोपी' उर्फ 'चंदन' 'धर्मा'
'प्रेमनगर' 'बर्मारोड'
'पातालनगरी'
'सिंगापूर'

मत डाल काजल !

कवि– नंदकिशोर काले
T. Y. B. Com.

काली काली आंखोंमें मत डाल काजल
तेरी एक नज़रसे, हुआ शिकारी घायल ॥ १ ॥

मस्ती भरा हुस्न तेरा, होंठोंपे रंग पान
जिनकी लाली देखकर, नशेसे हुआ मैं नादान ॥२॥

बारबार आँचल को, क्या यूँही सँवारे तू
चमके रूप जैसे हीरा, जब गुज़रकर जाये तू ॥३॥

भीने इत्र की खुशबू है, तेरे लम्बे बालोंमें
जिनको प्यारसे सूँघकर, फँसा मैं तेरे प्यारमें ॥४॥

मत हो इतनी कठोर कर ले उल्फ़त का इक़रार
इश्कका दीवाना दिल, कबतक करेगा इंतज़ार ॥५॥

सर्व प्रकारचे व आधुनिक पद्धतीचे नंबरचे चष्मे, तसेच
उत्तम प्रतीचे गॉगल्स मिळण्याचे एकमेव ठिकाण

खान्देश ऑप्टीकल कंपनी

१०५, नवी पेठ
माहिजी बाजार, जळगांव
प्रो. जी. आर, देशपांडे

चारधाम यात्रा भारत दर्शन
रेल्वेच्या रिझर्व डब्याद्वारे
अन्दाजे दोन महिन्याचा प्रवास जळगांवहून निघणार १७-४-७५
फोन नं १०९५] **अजंठा यात्रा कंपनी** [८०, पोलन पेठ, जळगाव
आगामी प्रवास काश्मिर, सिमला सहल
दि. १३-८-७५ रेल्वेद्वारे निघणार

SURESH & CO.
160, Bhavani Peth, JALGAON. Phone- 409
MANUFACTURE OF–
Agricultural Articles, Kothies, Tawas, Cots, Brekets, Gates, Electric Poles.
DEALERS IN–
M. S. Iron Rounds Spares, Flats, Angles, Channels, Beams Sheets, Plates & Uindar Section, Hardware.

For Any Kind of Book & All Kand of Stationery
Please Visit Your favowrits Book Corner
Sharda Prakashan & Book Depot
Opp. Shyshri Towar, JALGAON. Phone- 765 P.P.

जळगांव करांच्या सेवेत आणखी भर

विजय मेटल्स

सुभाष चौक, जळगांव

आमचेकडे तांबा, पितळ, स्टेनलेस स्टील व अल्युमीनीयमची निष्कलंक व प्रेझेंट देण्यालायक भांडी मिळतील

* एकवेळ येऊन खात्री करा। *

प्रोप्रा. नारायण राजाराम कासार

सुराणा मेडिकल स्टोअर्स

शिवाजी रोड, जळगांव

आमचेकडे सर्व प्रकारची देशी विदेशी औषधी माफक दरात मिळेल.

औषधींचे होलसेल व रिटेल विक्रेते

ANAND ASAHI WATER METER

Engineers all Over India recommend of buy of Use of St.

to get ISI Certificate

to be exported

to introduce special features.

Distributors— for Jalgaon district

M/s The Ram Agencies JALGAON

अनुशासन का महत्त्व

विलास वाणी
टी. वाय. बी. ए.

जीवन में अनुशासन का महत्त्वपूर्ण स्थान हैं। असलमें अनुशासनहीन जीवन, जीवन ही नहीं है। यह आवश्यक हैं कि अपने जीवनमें एक विशेष कार्यप्रणाली हो। बिना अनुशासन के मनुष्य का जीवन सुखी नहीं बन सकता। अनुशासन का मतलब होता है बंधन, जो बंधन मनुष्य के जीवन – विकास के लिए बहुत महत्वपूर्ण होता है। अर्थात अनुशासन स्वतंत्रताका विरोधी नहीं है कारण स्वतंत्रताका अर्थ स्वैराचार नहीं है।

अनुशासन का अभिप्राय है, बंधनसे युक्त स्वातंत्र्य। अनुशासन तो सृष्टि में भी है। नदी के दो तट प्रवाह को मर्यादामें रखते हैं इसलिए वह पानी का प्रवाह गतिशील होता है। अनुशासनहीन जीवन एक अभिशाप है जो हमारी शक्ति का व्यर्थ के मार्गोंमें व्यय करता है। आजके बहुतसे विद्यार्थी ऐसे हैं जिनमें अनुशासन का अभाव है। वे किसी के बहकावे में आकर सार्वत्रिक संपत्तिका नुकसान करते हुअे दिखाई पडते हैं। आजकी युवा पीढी घरोंमें भी अपने माँ बाप के प्रति आदर की भावना नहीं रखते। समाजके नियम तथा सम्मानित आदमी की मानमर्यादोंके तोडनेमें उन्हें कोई झिझक नहीं होती। मनुष्य के मनपर बंधन न रहनेसे आज सारा वातावरण दूषित हो गया है। मनमाना व्यवहार कर वह समाज की स्थिरता एवं विकास में नियम तोडता है।

अनुशासन का एक पहलू जाना जाता है फौज और एन. सी. सी. में। फौज में अनुशासन का पालन होता है। वहाँ पर व्यक्ति तथा व्यक्तिके पदसे ज्यादा महत्व अनुशासन को ही दिया जाता है। कोई उसका उल्लंघन नहीं करता। उसके लिए चाहे जान भी चली जाअे नियम सो नियम होता है। फौजी जीवन अनुशासन में बँधा हुआ जीवन होता है। इतनाही नहीं युद्ध भी अनुशासनसेही लड़ा जाता है। हर सैनिक अपने अफसर का हुक्म मानता है, बगावत भी बात वह सपनेमें भी नहीं सोचता।

हमें बडे अभिमानसे विद्यार्थि – परिषदका उदाहरण दे सकते हैं। बम्बईमें सम्पन्न हुआ अ. भा. विद्यार्थि परिषदकें अधिवेशनमें सारे भारतके कोने कोनेसे ७०००

विद्यार्थि जमा हुअे थे । इतनी बडी संख्यामें विद्यार्थि एक जगहपर जमा होनेपर भी वहाँ अनुशासन और शांतिका पूरा पालन किया गया था । विद्यार्थियोंपर अनुशासन-हीनता का आरोप करनेवालोंको परिषद के विद्यार्थियोंने मानो अपने आचरण से जवाब दिया है ।

आजके युवकोंमें जो अनुशासनहीन वृत्ति फैल गयी है उसे नष्ट करना आवश्यक है । उनमें कर्तव्य दायित्व का बोध करा देना चाहिए । अनुशासनमें विनम्रता होती है । दूसरोंके प्रति आदरभाव होता है और कर्तव्य का पूरा बोध होता है । आज के छात्रोंपर इस प्रकार के संस्कार किये जाने चाहिए कि, वे अनुशासन को महत्व समझ । बिना उसके न व्यक्तिगत जीवन विकसित हो सकता है न राष्ट्रीय ।

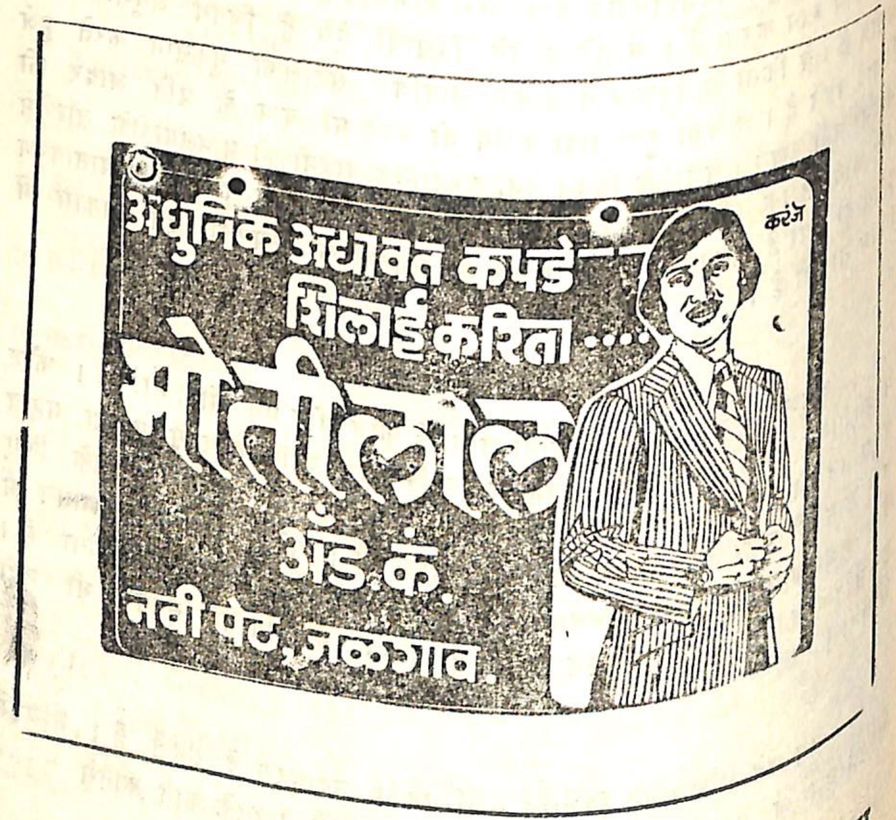

AJINTHA

1974–75

ENGLISH SECTION

" To the man who studies to gain a thorough insight into Science, books and study are merely the steps of the ladder by which he climbs to the summit; as soon as a step has been advanced he leaves it behind. The majority of mankind, however, who study to fill their memory with facts do not use the steps of the ladder to mount upward, but take them off and lay them on their shoulders in order that they may take them along, delighting in the weight of the burden they are carrying. They ever remain below because they carry what should carry them.

—Schopenhaufer

An Earnest Prayer

Miss Lalita D. Savant
S. Y. B. A.

BITTER is the air I breathe in,
Vain is my life which anima as none;

Much like a kite in thy hand,
Insignificant. I am like SAND,

But do I revive my spirits oft,
In endless hope, with a heart soft;

Like a flower shall I not wither,
Blessed be I as the Choicest Feather.

Rightly thou turn me for noble aims,
Ambitious I am to shine among the gems;

More privileged as an unfortunate child,
Send me your light, let me be not beguiled.

" The Generation Gap "

Miss Punamchand Bhatiya.
T. Y. B. A.

To begin with I will tell you that most common joke. "Mrs. Sharma and Mrs. Patel were enjoying a cup of tea at Mrs. Shrma's place when the door bell rang. She opened the door and saw somebody standing outs de in faded patched up Jeans, a cheap Sweat shirt with a big peace. Sticker and hair hanging right upto the shoulders. For a moment she was rather taken aback looking at such a tramp but all the same she asked, " Yes, whom do you want to meet my daughter or my son ? " Mrs. Sharma's daughter came running out attired similarly. " Oh Ma can't you recognise my friend Sheela. " Never mind Ma you are growing really old. "

That was enough to boost Mrs. Sharma and Mrs. Patel off they went criticising the younger generation. " Why " they said, " when they were young did they go around gallivanting like that to all the shady joints ? Were they allowed to dress, talk and roam like that ? Certainly not " The ladies were never allowed to go to the door, they spent their life indoors cooking, stitching, darning, mending and what not. On the other hand, the men went to work and came straight back home. And if the parents tell their teenagers all this they just get into a fit of laughing and defend themselves saying that their parents never smiled, but just lived because they had to live. They did not enjoy any pleasures, did not mix freely, did not know what lay outside in the world. But today we find that the teenagers live a most cosmopolitan life. Gone are the days when they never ale in a house that was not a Brahmins. The teenagers of today have to say for themselves that look at them at any time you will always find them merry, gay and in pretty flitting colours like a butterfly. They are " hap "

" If you see someone without a smile, give him one yours. "

But when they return home God its nine p. m. and their Dads sitting with a stern look on their faces. That is enough to start up a big war in ihe house. The father yelling he can't

tolerate all this " happiness. " While the kid yells back " But Dad you don't dig " and finally by twelve in the night the war ends with a yet more furious father and the indignant kid ending with " Goodnight Dad, let it be as a generation gap, there is a lot of difference of opinion between you and me, we would not be able to understand each other. "

But this is not a very petty problem, or something to be laughed it. We find it growing more and more and it is a problem in every house. Why is it so ? This is a very important question and all the world over psychologists are trying to reason out why the young generation is going so wild. You find the youths of today going on strikes, burning down colleges, trains, milk booths, buses and stoning and what not. The reason they give for this is that due to lack of prosperity (particularly in our country) they are frustrated. There is scarcity of everything, their future is not bright and they are overworked for example. in Colleges we find that they have a very vast syllabus, they pill themselves studying and finally wind up with a third class which means unemployment and even if they do get a job they can't make two ends meet, prices are exorbitant and naturally all this leads to frustration which ends in destruction. Or else we find that the teenagers know that studies are not going to help. So they never attend classes but drown their sorrows in cheap drugs and turn " hap. " Pray to God with their " Hare Rama " slogan and beg for food.

This is really turning into a very serious international problem and the only answer they give is " Frustration in life. " which has led to cheap fashions, independence and lots of slang language. They call this modernity. They do not want to worry about anything like their father's and grandfather's did, want to break all conservatism and as the youth of today puts it " live a Bindass life. "

This growing problem of today is put into two small words " Generation Gap " and the problems regarding it can run into pages and pages but what is the solution to it ? When will it end ? No one knows so it is just left as " The Generation Gap "

Save me from my guests !

Miss Nandini Dinkar Kulkarni
F. Y. B. A. (C)

" What are you doing ? Oh ! Writtng letters again ! Have you nothing else to do ? For nearly two days I have been observing you. You are writing letters after letters. Whom do you write these letters to ? And for what ? " This was my friend Vandana.

Now, like her you must also be very eager to know the reason, to whom I was sending those letters and why. I was very much fond of guests. It was my hobby as it were to entertain guests. I felt very happy in their company. So, when we were transferred to Jalgaon, I sent letters to all our relatives and invited them to Jalgaon promising them to show the famous Ajintha caves.

My aunt was the first guest to comply with my request. I was very much pleased to see her with her little son. But after some time I realized that she had chosen the wrong time. It was the month of March and the examination was approaching rapidly. Like a cruel tigress it was very eager to attack me, but I was not at all prepared for that attack. So I started my study. And at that time I experienced that even the most welcome guests could prove to be a nuisance.

As I had invited them to see Ajintha caves, I had to accompany them when they visited the caves. Two days were spent in this affair. In addition to that I had to do additional work such as cooking, serving the guests etc. My cousin was a small boy and he was fond of playing in the garden. I had to take him to the garden every evening turning deaf ear to the warnings of my books.

Now I started repenting. No single moment gave me a chance to study. The result was the expected one. I couldn't do well in the examination and my parents blamed only me for that.

Now a kind of hatred about the guests entered my mind and the roots of that "Poison tree" strengthened all the more in the month of May. We had a lot of guests in that month who were as if competing one another in troubling us. I had the habit of taking my meals early, at ten O'clock in the morning. But an uncle of mine came with all his sacred books of religion and idols of Gods. He was always late for meals as the whole of his morning was spent in worship, reading of the religious books, recital of the prayers etc. According to the rule of hospitality, we had to wait for him and take our meals in the afternoon nearly at two o'clack. This disturbed not only my health but also my mood. One of my cousins used to tease my younger brother and sister and enjoyed their crying and fighting with each other, which was a great nuisance not only to us but to our neighbours also.

One of my father's friend had come for some marriage ceremony in our city. He wanted to present a very costly article to the newly wedded couple. For this he lent one hundred rupees from my father promising him to return the amount by M. O. We are still waiting for that M. O.

The month of May ended showing us a lot of strange specimen of troublesome guests. When we got rid of all of them I thanked God and prayed him to save me from the guests thereafter.

But one fine morning our door was knocked and a friend of my elder brother entered as a guest. At that time I was suffering from severe attack of typhoid. All members of my family were worried. None was in a mood to receive the guest we expected that he would be displeased by our cold welcome but to our surprise he proved to be helpful to us. With his jolly nature he reduced the tension in the atmosphere. He helped my parents in their work and also my brother and sister in their study. He served me with medicines and tried to make me cheerful with his interesting talk and funny jokes. Because of his loquacious, helping and loving nature he won our hearts. Within two or three days he changed the whole serious atmosphere into a cheerful one. We all were very sorry when he had left us.

One of my aunts can also be listed under this type of guests. e brings sw.ets with her for my brother and sister and makes em happy. She entertains us with her songs singing in sweet es. She encourages me and increases my confidence about my dies. She takes part in all our homely activities and helps ery one.

When I think about such guests, all my hatred for the guests sappears. I get ready to welcome even the troublesome guests o knowing that some guests are good and helpful though me are very troublesome. Some are like roses and some are like orns. If we want the beauty and sweet fragıance of the rose ower, we must be ready to face the thorns. We must willy-lly welcome the troublesome guests together with the good ests because if we shut our door against the guests, even the od ones will not venture to enter our house. After all hospitality an important element of our Indian culture and our ancient achers have preached us to treat guests as God.

With Golden Compliments from—

Ms. Rajmal Lakhichand Saraf

Phone- 182

Enjoys the Faith of Millions of People of Maharashtra

SPORTSMAN SPIRIT

Kishorkumar Balkrishna Savant
P. D. Commerce (E)

The word 'sportsman' comes from the word 'sports', Which means games of all kinds. These games are generally played by the rival teams just to win the game. The players of the teams then put their best skill and efforts to bring success on their side. In doing so, they then forget what caste, creed, religion, race or nation they belong to or what enmity they have for one another. They only remember the name of their team and work unitedly to get success on their side. This kind of a spirit in the team is called the team-Spirit and if in the end they get success they need not get themselves puffed up or discourage the losing team for their loss but should, on the contrary, encourage and appreciate some of their best players for their good work in the game. As against this, if at all they fail, they need not get disheartened but should take the loss cheerfully and then make better efforts to win the game on the next occasion. This sort of a spirit to accept success or defeat in a game or life cheerfully, is called the real sportsman spirit. So, if we show the real sportsman spirit in every walk of our life, we will definitely get success in the end in our efforts to make our life a grand success. Similarly, in the same case of insult, defeat, enmity, sorrow, etc. if we endure the agony with the real sportsman spirit, we are bound to forget the agony we will or grief caused by any of them. Not only that but also we will make better efforts and exert for our future success and thus will indirectly improve our health also.

Now take the case of a poor spider who fails several times in his efforts to build his web. But, he does not give up his efforts and takes all his failures in a spirit of sportsmanship and ultimately gets success in weaving it. So, why can we not do so? By this spirit we also get mental peace which is also very useful for maintaining our health.

This sportsman spirit not only helps the individuals to come up but also helps the nations, too, in improving their relations and coming closer to one another. For example China and the U. S. A. who were on unfriendly terms with each other for nearly 25 years, came closer when a table-tennis match was played between them in 1971 in a real sportsman spirit.

Once we Indians cultivate this habit of showing real sportsman-spirit in our every walk of life we shall definitely sink all our differerences amongst ourselves and forget religion, race, caste or creed which separate us from other communities and thereby retard the progress of our Nation. Let me hope that this sportsman spirit will go a long way in building and strengthening our country.

Dear Friends—

BEN-HUR TAILORS

Fule Market, JALGAON.

— SUIT SPECIALIST —

Regularity is our Speciality

Metro Photo Studio

Navi Peth, JALGAON. Phone- 634

Pro.- AVINASH H. PHALAK

Visit Ou. Studio For Your Best Photo

Mother Beloved.

Anil Bhatia,
F. Y. B, Sc.

To you I owe everything of mine,
Oh ! India, you are infinitely great
The infinite affection of thine,
Is impossible for me to state.

What you've done for all of us,
Is of your many achievements, one ;
With neither a grumble nor a fuss,
You do such a lot for your sons.

But what do we do in return,
Oh ! what, at all can we do for you ?
For our mother, from our patriots all learn,
To lay down our precious lives too.

The bond between the Mother,
eud her sons, is a sacred one ;
To prove our loyalty courage we gather,
And for us, sacrifice means pleasure and fun.

Oh ! my great mother I assure you
that each of your Son's hearts that heats ;
Knows from it's very birth, how it grew,
And considers it an honour to bow down on your feet.

For you, the world we can fight
If only you forgive our many misgivings
We can wipe out infidels on sight,
Cause we're greatly armed with your blessings.

O' mother do give us adequate strength,
And the brain, to use it well ;
Later on, an opportunity to fight at length,
So's to enable us to show you our mettle.

The tricolour blowing in the breeze,
At full mast looks so Royal ;
And just at its' sights our veins squeeze
As if to prove that they're Loyal.

But Loyalty is not only in our veins,
But in every single drop of our blood ;
And as this blood flows through our brains,
The honour of being your son comes in a flood.

To experience such loyalty is a pleasure,
A pleasure no other can equal
But then isn't it great dear Mother !
That never against thou has risen a rebel ?

This very fact does prove,
Beyond all doubts that can arise !
That our Mother has taught us to love,
And each other we can't despise.

It is time we love one another,
But our love for you is greatest of all,
And for you each head my beloved Mother,
Never to rise again, can fall.

Love

Love is the way of thought
the way your emotions flow,
the force of flow varying
Sometimes very high, or else low

Love is being attracted
to some property of something
Love is to see per fection
in all the flaws of any thing

Love is too succint on sight
to your own feelings going astray
to gamble everything In return
even holding your life at bay

Love is to keep meditating
to remain in perpetual anticipation
Love is to wrinkle your forehead
And strain your brain jn contenplation

Love is to then by decent
Even if it means frustration
Better if it is nerve cracking
and gut tearing desperation

Love is to be reluctantly selfless
always kind and polite
Not to show your griet and be sick
But to be radiant and bright

Even if you dont get what you love
Don't ever resort to drown
your so called sorrows in unconsciousness
And always on your face wear a frown

That is behaving stupidly
And running away from a difficulty
See your mettle for yourself
Test your own ability

Love is something pretty odd
from human description it is above
Love is awkwardly unique
Love is only love.

To my Teacher

Haribhau Mahajan
S. Y. B. A.

To teach is your duty
To enlighten is your beauty
I have a lot to do
But I am blind how to do

with your knowledge and with your light
I will shine and will be bright
Your teachership's most obedient
And most obliged ignorant student

INFLATION :

The recent Indion experience

Inflation may be defined as ' an unaticipated, sustained, rapid and substantial increase in prices' and occurs when too much money chases too few goods. Inflation is a great hindrance to economic planning and development.

Inflation has plagued India since the days of the World War. II, but never have the prices soared so high as in the last two years. It is a matter of grave concern because the wholesale prices increased 23% in 1973–74 on top of the rise of 10% in 1972–73; the highest increase in a single year, in the last 25 years.

There are five main factors which have contributed to the present inflation in India. 1) Excessive increase in money supply, mainly due to deficit financing, 2) Stagnant agricultural and industrial production, 3) Black money, 4) The failure of the public distribution system and 5) The impact of international inflationary situation.

In India maney supply, in the recent past, has been affected more by the public expenditure than any other single factor. The Indo – Pakistan War of 1971, the exodus and repatriation of nine million Bangla Desh refugees, followed by unpredictable drought and floods in a large number of states, involved public expenditure to the tune of several crores of rupees. In short, a fall in the indigenous production of foodgrains, meant more of imports of higher prices, which, in turn involved increased subsidy for home production. These factors led to the increase in money supply to Rs. 11387 crores in 1973–74 as against Rs. 2469 crores in 1960–61. Which produced a rise of 350% increase in prices of goods. If we consider the overall rate of growth during the fourth five year plan 3·7% as against the target of 5·5%; it is obvious that the money supply has far exceeded the real " Gross National Product " of our country during the last two years.

Moreover, there was a great short fall on the commodity front. Agricultural production did not increase with the increase in

population. Besides, the propensity to hoard increased with the soaring price levels and profit margines and reduced marketable surplus of food grains, while industrial production remained almost stagnant.

Higher procurment prices, increase in wages and dearness allowance and enhanced prices of goods of the public sector added fuel to the " cost - push " inflation.

Black money, world wide inflationary trends, high prices of goods and services, conspicuous consumption by the affluent sections of the society in rural and urban areas, the ' demonstration effect ' etc, are other factors responsible for the inflation.

Inflation has remedies. It requires determined efforts to enforce the appropriate measures. Curbs on monetary expansion, through reduction in non - plan expenditure, an increase in bank rate, credit restriction, are the most vital of the imperatives. At the same time investment in the core sector of the plan, including agriculture, must continue and even be stepped up to boost up production.

Dishoarding drives, control on black money and the adoption of rational wages - income - prices policy are other measures which must be taken to arrest the galloping inflation. The remedy lies, not in the adoption of ad hoc policies in isolation, but in planned attack on all fronts, well in time.

Ghanshyam T. Mahajan
M. A. (I)

Authorised Dealers—
SUNTREK WATCHES — ASSEMBLED
in
India With Swiss Collaboration
Dealers— Goggles - Chains - Fouutain Pens - Novelties and Presentation Articles etc.
Radio and watch repairing with guarantee.
Novelty Emporium
193, M. G. Road,
JALGAON

महाराष्ट्र दुग्धालय जळगांव
२१८, नवी पेठ, जळगांव
आमचे येथे दूध, दही, तूप, लोणी, चक्का ताजे व
योग्य दरांत मिळेल
तसेंच ऑर्डरी प्रमाणे माल पुरविला जाईल

आपल्या फॅशन तृप्तीसाठी
*** वैशाली टेलर्स ***
सूट स्पेशॉलिस्ट
भवानी पेठ, महात्मा गांधी रोड
जळगांव
प्रो. बन्सी

आदर्श सेवा, सचोटी व योग्य भाव
या सुत्रानुसार शुन्यातून उभे केलेले ....
वृंदा बुक डेपो ० वृंदा लायब्ररी
पंजाब बँक समोर, महात्मा गांधी रोड, जळगांव
प्राथमिक, माध्यमिक व
महाविद्यालयीन पुस्तके
व धार्मिक ग्रंथ
शालेय स्टेशनरी
दहावी, एस्. एस् सी, प्री. डीग्री
व एफ. वाय, एस. वाय, आर्टस्,
सायन्स, कामर्स , अनेक लेखक
नवीन आवृत्या विविध प्रकार
* तसेच *
* ग्रीटींग, व्हिजिटिंग कार्डस्
* आकर्षक लग्नपत्रिका

शक्तीशाली काटकसरी विश्वसनीय
४३ हॉर्स पावरचा "किर्लोस्कर ट्रॅक्टर"

किर्लोस्कर
ट्रॅक्टर्स ४३ अश्वशक्ती

काटकसरी शक्तिशाली विश्वसनीय

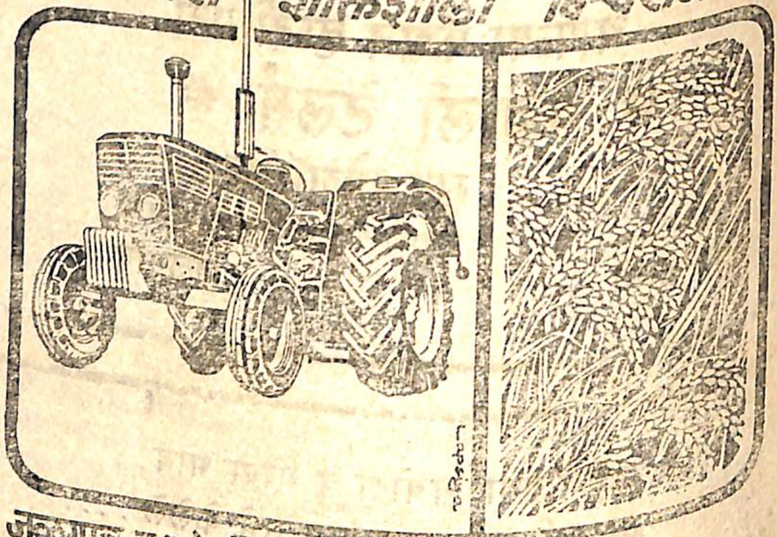

जळगाव व धुळे जिल्ह्याचे अधिकृत विक्रेते
महेंद्र ट्रॅक्टर्स जळगाव • फोन ८७५

त्वरीत उपलब्ध निराशा टाळण्यासाठी
आजच आपली आर्डर नोंदवा

तार :- रायसोनी

फोनः- दुकानः ८७५
घर : ८७

– जळगांव धुळे जिह्याचे अधिकृत विक्रेते –

महेंद्र ट्रॅक्टर [रायसोनी]

१, नवी पेठ, जळगांव

S. S. Chandanwale
in M. J. College
D. Science 1974

Shri Prasadbal Sathe
Ist in M. J. College
P. D. Commerce 1974

Shri R. D. Barde
Ist in the M. J. College
P. D. Arts 1974

MAJOR J. B. KHADKE
BN 2 i/c & OTHER N. C. C. OFFICERS

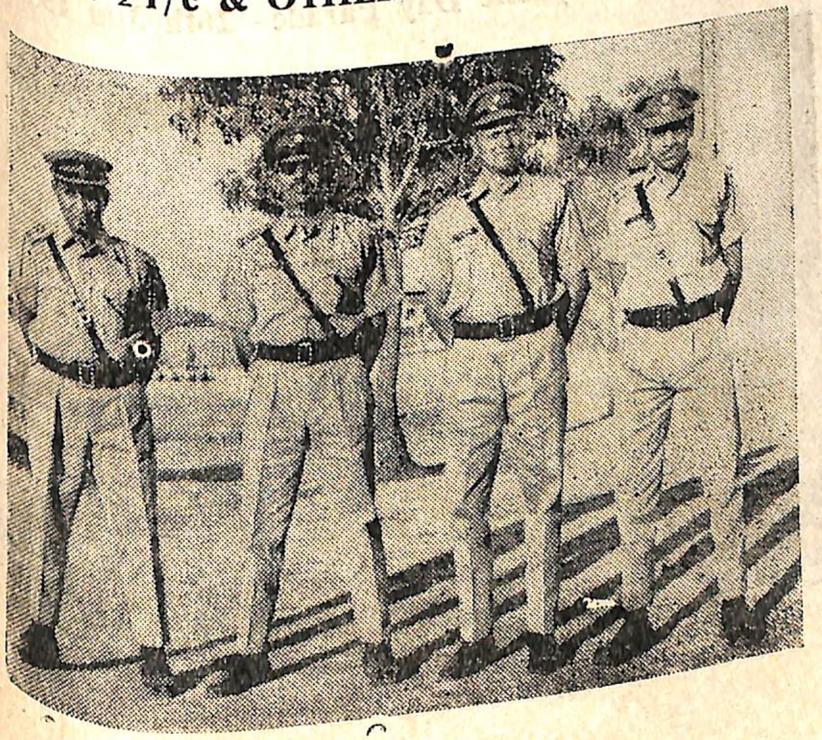

ARMY ATTACHMENT CAMPERS 1974

N. C. C. PLATOON—
The District Republic Day Parade– 26th Jun 1975

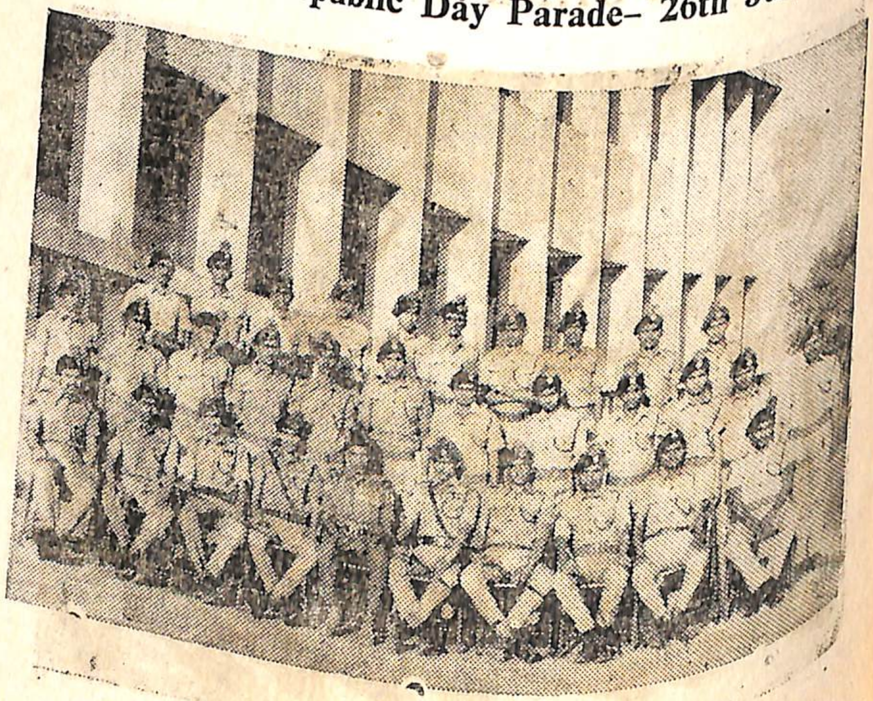

We Want A Revolution in Education

Sunil Gajre
F. Y. B. Sc. (B)

About 150 years ago, the British headed by Macaulay began imparting education to Indians. The type of education imparted was meant to produce an era of clerks who would serve the British rule. The British left India in 1947 yet their educational system remains.

The present system which we follow is one of the worst systems of education. A statistical report published some years ago shows that if for a certain subject a book is prescribed which contains about a thousand pages, then in a three hour examination hardly 50 pages of it in the form of questions are asked. Hence a student who studies 950 pages but doesn't study the 50 pages asked in the examination fails in the examination while another student who studies only the 50 pages passes with a first class or a distinction. The system is so ridiculous that on the eve of an examination, students memorise ready–made answers found in guides and keys and such other books, they cram a few likely questions out of which 75 to 80% questions are asked and these are sufficient for them to get a pass class. If more of the answers crammed by the students are asked then they might even get a first class ! Hence we produce a nation of memorisers or crammers !

If a few thought – provoking questions are asked to these students they don't know the answers. If one asks them whether tuey have understood the topics that they have crammed the answer is that such things are not asked in the examination. Hence the student has neither any interest in the subject he learns nor does he understand it. Yet he might be a first class. And society acknowledges him as a brilliant student; a first class boy with an excellent result. No one dares to say that he is an excellent crammer, a good memoriser. Among his intellectual abilities, the understanding abitity he has is only a good memory. He may be good at sports or not, that is irrelevant.

All our education is examination–ridden. Everything is taught from the point of view of the examination. There are various out–

dated syllabi, for example, in some schools British History is being taught now ! Why teach British history ? Why not to teach Central African history or South American history ? The point is that instead of teaching something outdated, something new and relevant ought to be taught.

What is the result of all this ? We produce thousands of graduates and post-graduates in Arts, Science and Commerce faculties who are jobless. We have M. A's working as Railway clerks. Ph. D's working as assistants in Secretariat. Hundreds of graduates are jobless. Many of the girls who pass M. A. or M. Sc. are married off and they forget all sociology or philosophy or chemistry that they have learnt. Here we have a national waste of education. What a difference would it have made if they had served in the villages and other rural areas. In China Mao asked graduates to serve in villages, the result is that to-day the Chinese people are far better off. In India there is no Mao to direct the people.

There are many ways to improve this system. First and foremost all education should be in regional languages. This does mean a lot of expenditure to translate the books in English to the regional languages. But in the long run it will be beneficial. We look upon the Russians, Japanese, Germans, French, Chinese and people in other advanced countries, we find that their education is in their mother tongue. We should take into account the time spent by our students to learn a foreing language like English and yet unable to express themselves properly in English. The time wasted could be utilised in the pursuit of science and various other useful activities.

Secondly the method of assessment in the examinations should be different. There should be no stereo-type question papers. We should take up the American system. In this system about 300 objective questions are asked in 3 hours, students are also allowed to take their text books. Only a student who knows the subject and has understood it can solve all 300 objective questions. If a student tries to search the answer in the text-book he does not have time to complete the paper. Hence the evil of copying at examinations is removed. Again only the intelligent, hard-working student tops the list while the crammer is nowhere.

Thirdly admissions for higher education should be made stricter. Only brilliant students should be allowed to go in for higher education. This means degrees being given to the best students, the cream of the country and then naturally the educational standard will be higher. The best brains will be occupied in research and other special branches of science. This will prevent unemployment of graduates and a graduate will be looked upon as a deserving and able person. He will be respected in society. Thus the nation will develop.

Now the problem remains. what should be done to those students who do not get admission in Colleges ? The student who passes out of School must be such that he is fit to look for self-employment. He should be able to get a job which does not require expert knowledge. He must be allowed to join a technical institute. Hence the slogan for the next 10-15 years should be " Open new technical institutes instead of new Colleges " This will help students to find employment in factories, firms, clerical lines, Secretariates and in other fields. Naturally the problem of unemployment will be sovled. It will be better to have a few good Colleges instead of colleges at villages and talukas, but let the few colleges be the best. Let them achieve a very higher standard.

Finally we should have good teachers. Who is to be blamed for not improving our education ? Why didn't the government take steps, to improve the standard of educotion. in the last 27 years of independence. Why didn't our teachers think of this problem ? It is because of the older generation which has let us down that we have to face so many hardships. There is only one way out of this mess. The remedy is that students must unite and fight against injustice. Students will have to put moral pressure on the older generation. They will have to stop fighting for silly demands and fight against the educational system, corruption, black marketeering, hoarding, smuggling and other evils that make our society disgraceful and our future bleak. It is the students who will have to remove this darkness. They will have to bring about a revolution in education and society.

स्मृतींना उजाळा मिळतो,
जुनी पुस्तके चाळतांना !
छायाचित्रे न्याहाळतांना ! !

सुरेश फोटो स्टुडिओ
जळगांव

टिपलेले दुर्मिळक्षण वाया
जाऊ नयेत म्हणून
उत्कृष्ट डेव्हलपिंग व प्रिंटींग
साठी—
वीणा फोटो प्रिंटस
पारिख पार्क जवळ, जळगांव

LEADING & MOST POPULAR BOOK CENTRE
M/s. Navbharat Book Depot
all Sorts of School, college, Polytechnic
A. M. I. E. & Law College BOOKS
& all GUIDES ensuring success.

Please Contact—
M/s Navbharat Book Depot
Shiwaji Road, JALGAON

शेतकऱ्यांनो, त्वरा करा !
रॉकेल, गॅस व जळणाऱ्या टंचाईवर मात करण्यासाठी
'गोबर गॅस प्लँट्स'
खादी ग्रामोद्योग मंडळाने मान्यता दिलेले, नियंत्रीत दराने
जळणाच्या व उत्तम खताच्या सुलभतेसाठी सोयी प्रमाणे
लहान - मोठें हजर स्टॉक मधून मिळतील.
अधिक माहितीसाठी संपर्क साधावा—
अशोक इन्डस्ट्रीज
फोन - १०७५
७, पोलन पेठ, जळगांव

अहवाल

जिमखाना १९७४–७५

या वर्षी जिमखाना निवडणूक फक्त ॲथलेटिक्स विभागासाठीच झाली. जनरल सेक्रेटरी व क्रिकेट या दोन पदांची प्राचार्यांनी नियुक्ती केली व बाकी सर्व सेक्रेटरी बिनविरोध निवडून आले, व खालील प्रकारे जिमखानासमिति नियुक्त झाली–

प्राचार्य पोतनीस	–	प्रेसिडेंट
उप– प्राचार्य थत्ते	–	व्हाईस प्रेसिडेंट
प्रो अभ्यंकर	–	चेअरमन, सल्लागारसमिति
श्री. एल्, टी. देशमुख	–	क्रिडाप्रमुख
श्री. टी. के. भोईटे	–	(५–२–१९७५ पर्यंन्त) जनरल सेक्रेटरी
श्री. एस्, डी. चौधरी	–	क्रिकेट सेक्रेटरी
श्री. जी. आर. नारखेडे	–	इंडिअन गेम्स् सेक्रेटरी
श्री. रमेश पाटील	–	व्हॉलीबॉल सेक्रेटरी
श्री. कुळकर्णी	–	बास्केट–बॉल सेक्रेटरी
श्री. नन्दु सावन्त	–	फुटबॉल सेक्रेटरी
श्री. ए. डी. मुन्दडे	–	हॉकी सेक्रेटरी
श्री. सुभाष फालक	–	ॲथलेटिक्स् सेक्रेटरी
कु. रशिदा मास्तर	–	मायनॉर गेम्स् सेक्रेटरी
कु रेखा महाजन	–	लेडिज रिप्रेझेन्टिटीव्ह

या वर्षी श्री. जे. आर. पाटील (उप–क्रिडाप्रमुख) यांचा फक्त सप्टेंबर अखेरपर्यंन्तच जिमखान्यास फायदा झाला. त्यांना काही अपरिहार्य कारणामुळे सप्टेंबर अखेर कॉलेज सोडून जावे लागले.

आंतरमहाविद्यालयीन सामने जुलै महिन्याच्या अखेरीस बुद्धीबळाने सुरू झाले. मागील वर्षाची विजयश्री याही वर्षी आपल्या बुद्धीबळ–पटूंनी टिकविली. श्री. शेखर चिनाळकर यांना श्री. सतीष कुळकर्णी व श्री. आर. डी. जोशी यांनी चांगलीच साथ दिली. श्री. सतीष कुळकर्णी यांना जळगाव विभागाचे नेतृत्व करण्याची संधी मिळाली.

मागील पाच वर्षांचे विद्यार्थिनींच्या टेबल-टेनीस संघाचे विजेतेपद याही वर्षी आपल्या विद्यार्थिनींनी कायम टिकविले. कु. रशिदा मास्टर यांनाही या वर्षी जळगाव विभाग विद्यार्थिनींच्या टेबल टेनीस संघाचे नेतृत्व करण्याची संधी प्राप्त झाली. व जळगाव विभागाचा विद्यार्थिनींचा टेबल--टेनीस संघ पुणे विद्यापीठाच्या विभागीय सामन्यात उपविजयी ठरला हे या ठिकाणी नमूद करावेसे वाटते.

मागील वर्षाप्रमाणेच विद्यार्थ्यांचा टेबल--टेनीस संघ याही वर्षी भुसावळ संघाकडून पराभूत झाला व उप-विजयी पदावरच समाधानी झाला.

आंतरमहाविद्यालयीन व आंतरविभागीय बॅडमिंटन सामने आपल्या कॉलेजने आयोजित केले होते. परंतु आपले दोन्ही बॅडमिंटन संघ हे काही फारशी कामगिरी करू शकले नाहीत.

विद्यार्थ्यांच्या व्हॉलीबॉल संघाने मात्र या वर्षी सातत्याने सराव करून आंतरमहाविद्यालयीन व्हॉलीबॉल सामन्यात चांगली चमक दाखविली.

विद्यार्थ्यांच्या बास्केट--बॉल संघाने अंतीम सामन्यापर्यन्त सहज मजल गाठली. परंतु अंतीम सामन्यात आपला टिकाव न लागून आपण मागील वर्षाप्रमाणेच उप-विजयी ठरलो.

दिवाळीच्या सुट्टीत जळगाव जिल्हयाचे आंतरमहाविद्यालयीन क्रिकेट सामने आपल्या कॉलेजने आयोजित केले होते. आपल्या संघात उत्कृष्ट सांघिक भावना असून सुद्धा आपण फार थोडया धावांनी भुसावळ संघाशी पराभूत झालो.

विद्यार्थिनींच्या खो--खो संघाने मात्र गेल्या ३ वर्षापासून आपल्या कॉलेजकडे नसलेले अजिंक्यपद पुन्हा घेऊन सिद्ध करून दिले की, एम्. जे. कॉलेजचा विद्यार्थिनींचा खो-खो संघ हा बलाढ्यच आहे. कु. रेखा नाशिककर हिचे कौतुक करावे तेवढे थोडेच आहे. कु. नाशिककर यांचा उत्तम खेळाडू म्हणून जामनेर येथे गौरव करण्यात आला व त्यांना उत्कृष्ट खेळाडू म्हणून पारितोषिक देण्यात आले. विद्यार्थिनींच्या खो-खो संघास आपल्या कॉलेजचे माजी विद्यार्थी श्री. मनसुटे ह्यांनी मार्गदर्शन केले होते.

सांघिक खेळांमध्ये आपल्या महाविद्यालयाला तीन विजेते पद, २ उप-विजेते पद प्राप्त झाले.

कुस्ती, वजन उचलणे व मैदानी स्पर्धा यामध्ये फारशी प्रगती आढळली नाही. कु. रशिदा मास्टर यांनी मात्र जळगाव विभाग विद्यार्थीनींची वैयक्तिक चॅम्पिअनशिप मिळवून आपल्या कॉलेजचे नाव ऊज्वल केले. कु. रशिदा मास्टर यांचा भाला फेकीत प्रथम क्रमांक लागला तर लांब व उंच उडीत त्यांचा दुसरा क्रमांक लागला. श्री. लक्ष्मण पाटील हे लांब उडीत दुसरे तर लंगडझेप उडीत तिसरे आले. श्री. नन्दु सावन्त हे २०० मिटर्स धांवण्याच्या शर्यतीत प्रथम आले व १०० मिटर्स धांवण्याच्या स्पर्धेत तिसरे आले. श्री. कुळकर्णी आर. व्ही. हे वजन उचलण्याच्या स्पर्धेत त्यांच्या गटात दुसरे आले.

जानेवारी महिन्याच्या तिसऱ्या आठवड्यात कॉलेजचे ॲन्युअल स्पोर्टस् चॅम्पिअन शिप घेण्यात आले. श्री. भुरे सी. बी. यांना ॲन्युअल स्पोर्टस् टीम इव्हेन्टस् चॅम्पिअनशिप मिळाली. श्री. सिताराम बाहेती यांना ॲन्युअल स्पोर्टस् ॲथलेटिक्स चॅम्पिअन मिळाली. कु. ललिता नेमाडे यांना ॲन्युअल स्पोर्टस् लेडीज टीम इव्हेन्टस् चॅम्पिअनशिप मिळाली. व कु. उज्वला दळवी यांना ॲन्युअल स्पोर्टस् लेडीज ॲथलेटिक्स चॅम्पिअनशिप मिळाली.

जिमखान्याच्या सर्व वर्षाच्या कारभारात खांबेटे व्यायाम शाळा, ला. ना. सार्वजनिक हायस्कूल या संस्थांनी व डी. एस्. पी. साहेब, श्री. आप्पासाहेब घुले, सर्वश्री गुलाबराव मास्टर, जय सावन्त, श्रीधर चौधरी, मनसुटे, भैय्या मैनपुरी, यांनी जे अमोल सहकार्य केले. त्याबद्दल आम्ही त्यांचे ऋणी आहोत. जिमखान्याचा अवाढव्य पसारा सावरण्याकरिता प्राचार्य पोतनीस, उप--प्राचार्य थत्ते यांनी वैयक्तिक लक्ष घालून मदत केल्याबद्दल व इतर प्राध्यापक, खेळाडूंनी व सर्व जिमखाना सेक्रेटरींनी व विद्यार्थ्यांनी केलेल्या सहकार्याबद्दल सर्वांना धन्यवाद.

प्रा. पी. जी. अभ्यंकर
अध्यक्ष, सल्लागार समिती

एल्. टी. देशमुख
जिमखाना प्रमुख

आन्तरविभागीय संघांत निवड झालेले खेळाडू–

अ. नं.	खेळाचे नाव	खेळाडूचे नाव
१)	बुद्धीबळ	श्री. सतीश कुळकर्णी, श्री. शेखर सोनाळकर
२)	टेबल–टेनीस	कु. रशिदा मास्टर, कु. हेमा गोखले, कु. उत्तरा तगारे
३)	बॅडमिंटन	श्री. आयदासानी
४)	फुटबॉल	कु. योगिनी भावे
५)	कबड्डी	सर्वश्री. नन्दू सावन्त, शेख एन्. एल्. चौधरी एस्. जी.
६)	व्हॉलीबॉल	श्री. व्यास जमनालाल
७)	क्रिकेट	श्री. रमेश पाटील
८)	टेनीस	श्री. कुळकर्णी एन्. पी., श्री. चौधरी जे. आर.
९)	बास्केट बॉल	श्री. आयदासानी
१०)	खो–खो	श्री. मिलवाणी व्ही. एस्.
		श्री. शरद पाटील, श्री. मोघे, कु. रेखा नशिराबादकर
		श्री. उज्वला दळवी, कु. नन्दगावकर
११)	वेट लिफ्टिंग	श्री. कुळकर्णी आर. व्ही.
१२)	भाला फेक	कु. रशिदा मास्टर
१३)	१०० व २०० मिटर्स धांवणे	श्री. नन्दु सावन्त

— जिमखान्यातील या वर्षाची विशेष पारितोषिके —

ॲन्युअल स्पोर्टस् चॅम्पियनशिपः–

१) जेन्टस् टीम इव्हेंट चॅम्पियनशिप– श्री. भुरे सी. बी.
२) जेन्टस् ॲथलेटिक्स् चॅम्पियनशिप– श्री. बाहेती एस्. ए.
३) लेडीज् टीम इव्हेंट चॅम्पियनशिप– कु. ललिता नेमाडे
४) लेडीज् ॲथलेटिक्स् चॅम्पियनशिप– कु उज्वला दळवी

पी. टी. (शा. शि.) विभाग–

पी. टी. फक्त प्री–डिग्रीसाठीच होती. प्री–डिग्रीचे बरेच विद्यार्थी व विद्यार्थिनी पी. टी. साठी होते. कॉमर्स विभाग सकाळी भरत असल्यामुळे कॉमर्स विद्यार्थ्यांची पी. टी. सकाळी ६–५० वाजता होती. आर्टस्‌च्या विद्यार्थ्यांची पी. टी. दुपारी ३–१५ वाजता आणि सायन्स विभागाची पी. टी. संध्याकाळी ४–१५ वाजता होत होती. अशा रीतीने पी. टी. चे तास आठवड्यातून दोन वेळा सकाळी व दुपारी होत होते. या वर्षी पी. टी. साठी एकूण ४३१ विद्यार्थी व १३६ विद्यार्थीनी होत्या. या वर्षी खालीलप्रमाणे पी. टी. लीडर्स होते. हेड पी. टी. लीडर म्हणून श्री. मिलवाणी व पी. टी. लीडर म्हणून श्री. नन्दकिशोर काळे व कु. उल्का व अरुणा जाधव यांनी कामे केली.

पी. टी. कार्य करीत असताना मला उप–प्राचार्य थत्ते व पी. टी. लीडर्स यांनी सहकार्य केल्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे.

एल्. टी. देशमुख
क्रीडा प्रमुख

वादविवाद मंडळ–

वादविवाद मंडळाच्या वतीने ह्या वर्षात खालीलप्रमाणे मान्यवर व्यक्तींची भाषणे झाली–

१) विद्यावाचस्पती विष्णूजी क्षीरसागर नाशिकः– विषय– युवकापुढील आव्हाने.
२) प्रवचनकेसरी भालचंद्र शास्त्री मुळे नाशिकः– विषय– साहित्य व समाज.
३) मार्क्सवादी विचारवन्त व संसदसदस्य श्रीनिवास सरदेसाई, दिल्ली.
विषय– संसदेचे कामकाज.
४) सुप्रसिद्ध साहित्यिक व कवी राजा मंगळवेढेकर पुणे–
विषय– साने गुरुजींची जीवनगाथा.
५) ॲडव्होकेट टी. एस्. हेगडे मुंबई, उपाध्यक्ष भारत सोव्हिअेट मैत्री संघ–
विषय– सोव्हिअेट रशियात भाववाढ का नाही व भारतात का आहे ?
६) मुंबई हायकोर्टच्या नागपूर बेंचचे न्यायाधीश चन्द्रशेखर धर्माधिकारी–
विषय– देव झोपला आहे, माणूस हरवला आहे.

७) सुप्रसिद्ध सर्वोदय कार्यकर्ते व मा. जयप्रकाशजींचे निकटवर्ती सहकारी श्री. गोविंदराव देशपांडे, मुंबई:– विषय– बिहार आंदोलन.

८) ख्यातनाम कवि व साहित्यिक श्री. आ. रा. देशपांडे (अनिल)– विषय– मी व माझे काव्य.

९) राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघाचे तरुण कार्यकर्ते विनित कुबेर, सातारा– विषय– इतिहासाची उलटता पाने, छत्रपति शिवराय.

भाषणामध्ये विषयाच्या दृष्टीने भरपूर विविधता होती. तसेच भिन्न भिन्न क्षेत्रातल्या व्यक्तींना मुद्दामहून आमंत्रित केले होते. सर्वच भाषणे अभ्यासपूर्ण व वैचारिक खाद्य देणारी होती. वक्तृत्वाचे भिन्न भिन्न नमुने ऐकावयास मिळाले. कॉलेजमधल्या विद्यार्थ्यांकरिता वक्तृत्वस्पर्धा घेण्यात आल्या––

१) विषय-- छत्रपति शिवाजी महाराज. त्यांत ८ विद्यार्थ्यांनी भाग घेतला. खालील दोघांना पारितोषिके देण्यांत आली. क्र. १) विनायक दिक्षीत F. Y. B. A. २) घनःश्याम जोशी S. Y. B. Com. दुसरी स्पर्धा-- विषय– जन आंदोलने व विद्यार्थ्यांचा सहभाग ह्यात. ४ विद्यार्थ्यांनी भाग घेतला. चौघांच्या गुणात फारसा फरक न पडल्याने चौघांनाही पारितोषिकाची रक्कम विभागून देण्यात आली. १) सतीश वाणी २) मोहन ठोसर ३) प्रकाश बारी ४) शामकान्त धवले सर्व S. Y. B. Com.

लोकहितवादी मंडळाने आयोजित केलेल्या आंतरमहाविद्यालयीन स्पर्धेत खालील विद्यार्थ्यांना कॉलेजतर्फे पाठवण्यात आले. १) सतीश वाणी २) सजय जोशी. विद्यार्थ्यांकरता ज्या स्पर्धा घेण्यात आल्या त्यावेळी प्रा. जोशी, प्रा. पुणतांबेकर, प्रा. रा. वा. पाटील, प्रा. केळकर इत्यादींनी परीक्षक म्हणून काम केले. प्राचार्य पोतनीसांनी अध्यक्षीय समारोप केला.

सर्व भाषणांना विद्यार्थ्यांची उपस्थिती चांगली होती. मात्र विद्यार्थ्यांकरता ज्या स्पर्धा ठेवण्यात येतात त्यावेळी मात्र उपस्थिती फार कमी असते असा अनुभव आहे.

मंडळाच्या कामात अनेकांनी सहकार्य केले आहे. त्या सर्वांचे मंडळ आभारी आहे.

धनश्याम जोशी
सेक्रेटरी

प्रा. ऊषा पाटणकर
अध्यक्ष
वादविवाद मंडळ

कला – मंडळ–

कला मंडळाचे उद्घाटन दि. २० ऑगष्ट १९७४ रोजी जळगावातील नामवन्त चित्रकार श्री. वसन्तराव केळकर यांचे शुभहस्ते झाले. 'आधुनिक चित्रकला' या विषयावर त्यांचे माहितीपूर्ण व उद्बोधक व्याख्यान झाले.

दि. ७ सप्टेंबर १९७४ रोजी कलामंडळ व वाङ्मय मंडळ यांनी संयुक्तरीत्या काव्यवाचनाचा बहारदार कार्यक्रम सादर केला. महाविद्यालयातील विद्यार्थी, विद्यार्थिनी व प्राध्यापक त्यात बहुसंख्येने सहभागी झाले. या कवि संमेलनाचे संचालन महाविद्यालयातले प्राध्यापक व खानदेशातील सुप्रसिद्ध कवी-- राजा महाजन यांनी केले.

' प्रयत्न – मंजूषा ' हा मनोरंजक कार्यक्रम कलामंडळाने २३ सप्टेंबर १९७४ रोजी घडवून आणला. अध्यक्षस्थान प्राचार्य पोतनीस यांनी भूषविले होते. सर्वश्री प्रा. केळकर, प्रा. राजा महाजन, प्रा. कर्णिक, प्रा. तल्हार व श्री. एल्. टी. देशमुख यांनी विद्यार्थ्यांच्या प्रश्नांना मार्मिक आणि मनोरंजक उत्तरे दिली.

दीपावलीच्या प्रदीर्घ सुटीनंतर दुसऱ्या सत्रात दि. ७ डिसेंबर रोजी कला-मंडळातर्फे करमणुकीचा कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला. जळगावातील सुप्रसिद्ध वाद्यवृन्द -- सूरसिंगार ' या प्रसंगी बोलावला होता. महाविद्यालयातील कलावन्तांनीहि यात भाग घेतला. हा कार्यक्रम बसवण्यास 'सूरसिंगार 'ने जे बहुमोल सहाय्य केले त्याबद्दल कलामंडळ त्यांचे ऋणी आहे.

त्याच दिवशी कलामंडळाचे चिटणीस श्री. गुलाब पाटील यांनी, श्री. पंडित यांच्या मार्गदर्शनाखाली बसवलेली ' चिमणी उडाली भुर्र ' ही एकांकिका सादर केली. या एकांकिकेत कु. वैजयन्ती कुलकर्णी, श्री. गुलाब पाटील, श्री. अरुण नेवे, श्री. विजय चौधरी यांनी भाग घेतला होता.

हीच एकांकिका नाशिक येथे लोक बिरादरीने आयोजित केलेल्या नाट्य-शिबिरात स्पर्धेसाठी पाठविण्यात आली होती. त्या स्पर्धेत श्री. गुलाब पाटील व कु. वैजयन्ती कुळकर्णी यांना उत्कृष्ट अभिनयाबद्दल प्रमाणपत्रे मिळाली.

लोकहितवादी मंडळातर्फे जळगाव येथे घेतलेल्या एकांकिका – स्पर्धेत या एकांकिकेने खुल्या गटातील पहिले पारितोषिक मिळवले. तसेच श्री. गुलाब पाटील व श्री. शुक्ल यांना अभिनयनैपुण्याबद्दल अनुक्रमे पहिले व दुसरे अशी वैयक्तिक पारितोषिके मिळाली.

जानेवारी महिन्यात कलामंडळातर्फे रांगोळीची स्पर्धा जाहीर केली होती. पण पुरेशा स्पर्धकांच्या अभावी कार्यक्रम होऊ शकला नाही त्याबद्दल कलामंडळ दिलगीर आहे.

वरील सर्व कार्यक्रम यशस्वीरीत्या पार पाडण्यात विद्यार्थ्यांनी व प्राध्यापक वृन्दाने जे सहाय्य केले त्याबद्दल कलामंडळ सर्वांचे ऋणी आहे.

सुभाष पाटील
चिटणीस, कलामंडळ

सौ. मंगला नाडकर्णी
अध्यक्ष, कलामंडळ

वसतिगृह–

या वर्षी जुन्या व नव्या वसतिगृहात मिळून १५० विद्यार्थ्यांना प्रवेश देण्यात आला. मुलींच्या वसतिगृहात या वर्षी ३३ विद्यार्थिनींची राहण्याची सोय केली.

वर्षाच्या प्रारंभी दोन्ही वसतिगृहातील विद्यार्थी--विद्यार्थिनींची एक सभा रेक्टर प्रा. रा. वा. पाटील यांच्या अध्यक्षतेखाली आयोजित करण्यात आली. वसतिगृहातून कौटुम्बिक भावना विकसित झाली पाहिजे असे विचार त्यांनी मांडले.

अभ्यास मंडळ–

विद्यार्थ्यांना अभ्यासेतर ज्ञान मिळावे या हेतूने या वर्षीही आम्ही अभ्यासमंडळ चालविले. अभ्यासमंडळाचे चिटणीस म्हणून चौधरी एस. वाय. यांनी काम पाहिले.

अभ्यास मंडळातर्फे तीन व्याख्याने झालीत. 'भारताने केलेला अणुस्फोट' या विषयावर प्रा. डी. एस्. नेमाडे यांनी अतिशय उपयुक्त अशी माहिती सांगितली. डॉ. एस्. आर्. चिरमाडे यांनी 'काळा पैसा' या विषयावर उद्बोधक असे विचार मांडले. प्राचार्य पोतनीस यांनी मानवता दिनानिमित्त बोलताना प्रत्येकाने आपल्या हक्काबरोबर कर्तव्याची जाण ठेवली पाहिजे हा विचार आग्रहाने मांडला.

अभ्यास व्याख्यानमाला–

पदवी–पूर्व परीक्षेच्या विद्यार्थ्यांसाठी त्यांच्या पाठ्यक्रमावर आधारित अशी अभ्यास व्याख्यानमाला आयोजित करण्याचा उपक्रम आम्ही सुरू केलेला आहे. गणित बायॉलॉजी, फिजिक्स, केमिस्ट्री व इंग्रजी या विषयांवर अशी व्याख्याने झालीत. ह्या कार्यक्रमात आम्हास प्रा सौ. नाडकर्णी, प्रा. नेमाडे, प्रा. बोंडे, प्रा. आर्. डी. चौधरी व प्रा. कर्णिक यांचे सहकार्य लाभले.

आरोग्य–

वसतिगृहातील बरेच विद्यार्थी महाविद्यालयाच्या व्यायामशाळेचा व तसेच क्रिडांगणाचा फायदा घेत असतात.

स्नेहसंमेलन–

याही वर्षी स्नेह--संमेलनानिमित्त दोन दिवसांचा कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला होता. सर्वश्री महाजन पी. एस्., झोपे एस्. व्ही., परदेशी प्रदीपसिंग, भामरे रतिलाल, पांडे रामगोपाल, पाटील सुरेश देवराम, कु. विजया सहजे व कु. शशिकला बोरोले यांनी विद्यार्थी–विद्यार्थिनी–प्रतिनिधी म्हणून कामाची धुरा वाहिली. झोपे सोपान एस्. व्ही. हयांनी जनरल सेक्रेटरी म्हणून काम पाहिले. संमेलनाचे प्रमुख पाहुणे प्रख्यात सर्जन डॉ. कडासने डी. के. हे होते. दि. २६–१–७५ रोजी सकाळी मनोरंजक खेळ झाले. या बाबतीत श्री. एल्. टी. देशमुख यांचे व जिमखान्याचे सहकार्य लाभले. आभारी आहोत.

दुपारी बरोबर ४ वाजता विविध मनोरंजनाच्या कार्यक्रमास सुरुवात झाली. प्रारंभी पु. लु. देशपांडे यांची 'बिट्ठल तो आला आला' ही नाटिका सादर करण्यात आली. नाटिकेचे दिग्दर्शन प्रा. केळकर यांनी केले. नंतर विनोद रस्तोगी यांची 'इन्टरव्यू' ही हिंदी नाटिका झाली. हया नाटिकेचे दिग्दर्शन प्रा. तेजपाल चौधरी यांनी केले. यात श्री. ग. नी. पंडित यांचेहि सहकार्य आम्हास लाभले. सर्वांचे आभारी आहोत. ऑर्केस्ट्रावर विद्यार्थ्यांनीच बसवलेली गाणी म्हटली. भांगडा नृत्यही लक्षणीय होते. हया विद्यार्थ्यांना श्री. पोळ यांनी मार्गदर्शन केले. या सर्व कार्यक्रमास रसिकांनी चांगला प्रतिसाद दिला. बक्षिस समारंभ उप–प्राचार्य श्री. थत्ते यांच्या अध्यक्षतेखाली झाला.

मीनाबाजार हे याही वर्षाचे आकर्षण होते. हा कार्यक्रम यशस्वी करण्यासाठी प्रा. ए. पी. चौधरी यांनी खूपच श्रम घेतले.

या वर्षीही मुलांच्या वसतिगृहाचे बोर्डर म्हणून प्रा. ए. पी. चौधरी यांनी काम पाहिले. वर्षभरात त्यांचे उत्तम सहकार्य लाभले.

मेस--

वर्षभरात सेक्रेटरी व स्टॉकमन म्हणून खालील विद्यार्थ्यांनी कामे पाहिली. आव्हाड सूर्यकांत आत्माराम, पाटील जीवराम नामदेव, सरोदे गोवर्धन नादर, सोनार प्रभाकर रामदास, पाटील बी. आर., पाटील आर्. एन्., नेवाडे एच्. एस्., अत्तरदे पी. के. तायडे जे. के., महाजन पी. एस्., व्यास चन्द्रकांत, भामरे रतिलाल, के. एस. … प्रदीप परदेशी, श्रीनिवास चौधरी, आर्. के. पाटील.

या कामात आम्हास प्राचार्य पोतनीस व उप--प्राचार्य थत्ते यांचे बहुमोल मार्गदर्शन मिळते. त्यांचे आम्ही आभारी आहोत.

प्रा. आर्. बी. खारूळ
रेक्टर,
मुलींचे वसतिगृह.

प्रा. रा. वा. पाटील
रेक्टर,
मुलांचे वसतिगृह.

राष्ट्रीय सेवा योजना--

योजनेत कपात--

सरकारी आर्थिक कपातीच्या धोरणानुसार रा. से. योजनेला या वर्षापासून कात्री लावण्यात आली. बयात येऊ घातलेल्या या योजनेची वाढ बरीचशी खुंटविण्यात आली हे या योजनेचे दुर्दैवच म्हटले पाहिजे. ही योजना जेमतेम तग धरून राहील एवढीच आर्थिक मदत यापुढे या योजनेला दिली जाणार आहे. परिणामतः आमचे अनेक वार्षिक कार्यक्रम सुरू ठेवणे यावर्षी अशक्य झाले.

उशिरा सुरुवात--

अनेक परीक्षांचे निकाल यावर्षी उशिरा जाहीर झाल्याने महाविद्यालय प्रथम सत्राची सुरुवात खूपच उशिरा झाली. त्यामुळे योजनेची सुरुवातही उशिरा झाली. दरवर्षीप्रमाणे नव्याने योजनेत आलेल्या विद्यार्थ्यांसाठी उद्बोधक कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला. या कार्यक्रमासाठी प्रा. व्ही. जे. चौधरी, प्रा. बोंडे, प्रा. लता पाटणकर डॉ. मुरलीधर राणे इ. नी आम्हास मोलाचे सहकार्य केले.

मागील वर्षी हाती घेण्यात आलेला वृक्षारोपणाचा कार्यक्रम वनखात्याच्या सहकार्याने या वर्षीही पार पाडण्यात आला.

घाण व रोग विरोधी युवकांची मोहीम--

गेल्या वर्षी प्रमाणे राष्ट्रीय पातळीवर वरील कार्यक्रम स्वीकारण्यात आला. या कार्यक्रमाखाली आम्ही ३१ विद्यार्थ्यांचे ११ दिवसांचे एक शिबिर आयोजित केले. हे शिबिर जळगाव शहराच्या चौगुले प्लॉट्स्‌मध्ये घेण्यात आले. जळगाव शहरातील अत्यंत उपेक्षित असा हा विभाग आहे. विद्यार्थ्यांनी नगरपालिका सेवकवर्गाच्या सहकार्याने या भागात सर्वत्र कच्च्या गटारी तयार केल्या. तसेच ठिकठिकाणी घाण साफ केली.

लहान मुलांसाठी रोगप्रतिबंधक उपाययोजना--

नगरपालिका आरोग्य खाते, रेडक्रॉस या संस्थांच्या सहकार्याने चौगुले मळयात लहान मुलांसाठी अँन्टीट्रिपलजित इन्जेक्शन व पोलिओ लस देण्याचे बहुमोल कार्य आमच्या योजनेतर्फे पार पाडण्यात आले.

महाविद्यालय आवारात श्रमदान--

आमच्या महाविद्यालयाची पाण्याची गरज भागविता यावी यासाठी आम्ही यावर्षी महाविद्यालयाच्या आवारात विहीर खोदण्याचे कार्य हाती घेतले. सर्व रा. से. योजना विद्यार्थ्यांनी कुदळीने खोदता येईल तेवढा भाग विहीरीसाठी खोदून पूर्ण केलेला आहे. विहीरीला पूर्ण पाणी लावण्यासाठी ब्लॉस्टिंगची आवश्यकता असल्याने पुढील कार्य या वर्षीच आम्हाला पूर्ण करता आले नाही. लवकरच महाविद्यालयाकडून ब्लॉस्टिंगचा खर्च आम्हास मंजूर होऊन वरील कार्य आम्हास पूर्ण करता येईल अशी अपेक्षा आहे.

विहीर खोदण्यासाठी बी. एड्. कॉलेजचे प्राचार्य, विद्यार्थी आणि स्टाफ यांनी बहुमोल मदत केली याबद्दल आम्ही त्यांचे ऋणी आहोत.

विविध योजना विद्यार्थी सहभाग--

आमच्या योजनेतील कु. तुळसा पाटील या विद्यार्थिनीची मुंबई विद्यापीठाच्या पदवीधर रोजगार योजनेखाली निवड झाली असून त्या सध्या नांदेड जिल्ह्यात आदिवासी विभागात समाजकार्य करीत आहेत. तसेच आमचे अनेक विद्यार्थी बाबासाहेब आमटे यांच्या श्रमशिबिरांत सहभागी होऊन आलेत.

काही विद्यार्थी 'आंतरभारती' शिबिरात सहभागी होण्यासाठी गुजराथला जाऊन आले.

भोलाणे श्रमशिबीर--

येत्या मे महिन्याच्या सुटीत आमच्या योजनेद्वारा भोलाणे या गावी एक श्रमशिबिर घेण्यात येणार आहे. या शिबिरात शाळेच्या इमारतीचे बांधकाम करण्यात येणार आहे.

या वर्षी विद्यार्थीप्रतिनिधी म्हणून पुढील विद्यार्थ्यांनी काम केले.

१) श्री. अरूण नेवे
२) श्री. देविदास माळी
३) श्री. नामदेव चौधरी
४) कु. कमल येवले

तसेच आमचे कार्यक्रम यशस्वी करण्यासाठी पुढील अनेक मान्यवर व्यक्तींनी व संस्थांनी आम्हाला सहकार्य केले त्याबद्दल आम्ही त्या सगळ्यांचे ऋणी आहोत.

प्रशासक श्री. देशमुख साहेब, अध्यक्ष स. ना. भालेराव, नगरपालिका सेवक वर्ग, डॉ. भारती, डॉ. श्री ग. चित्रे, डॉ. सतीश चित्रे, श्री. खांडेकर साहेब, प्रभात सोडा, अशोक हॉटेल, हॉटेल तृप्ति, श्री. सी. एल्. चौधरी, प्राचार्य पोतनीस. उपप्राचार्य थत्ते, प्राध्यापक बंधू.

तसेच ज्ञात व अज्ञात व्यक्तींनी आम्हास आमचे वर्षभराचे कार्यक्रम पार पाडण्यास हातभार लावला त्यांचेही आम्ही ऋणी आहोत.

राष्ट्रीय सेवा योजना
विद्यार्थी

प्रा. व्ही. जे. चौधरी
प्रा. एम्. डी. बोंडे
श्री. जी. एन्. पंडित
श्री. सी. एल्. चौधरी

प्रा. दि. ह. महाजन
प्रमुख
रा. से. योजना

वसतिगृह वार्षिक स्नेह संमेलन
'... तो आला, आला' या मराठी नाटिकेत भाग घेणारे कलावंत

वसतिगृह वार्षिक स्नेहसंमेलन
'इंटरव्ह्यू' या हिंदी नाटिकेत भाग घेणार कलावंत

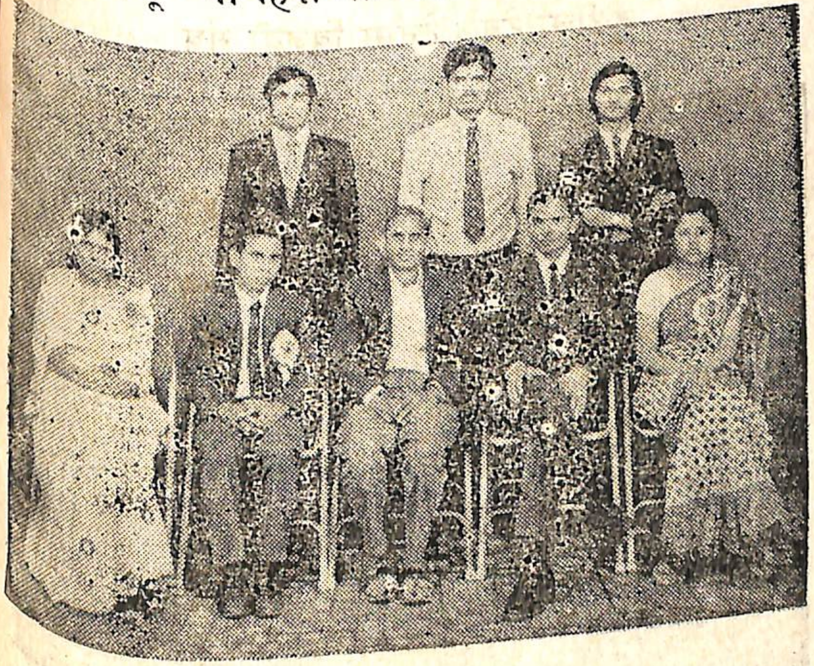

वसतिगृह वार्षिक स्नेहसंमेलन
" भांगडा " या नृत्यातील कलावंत

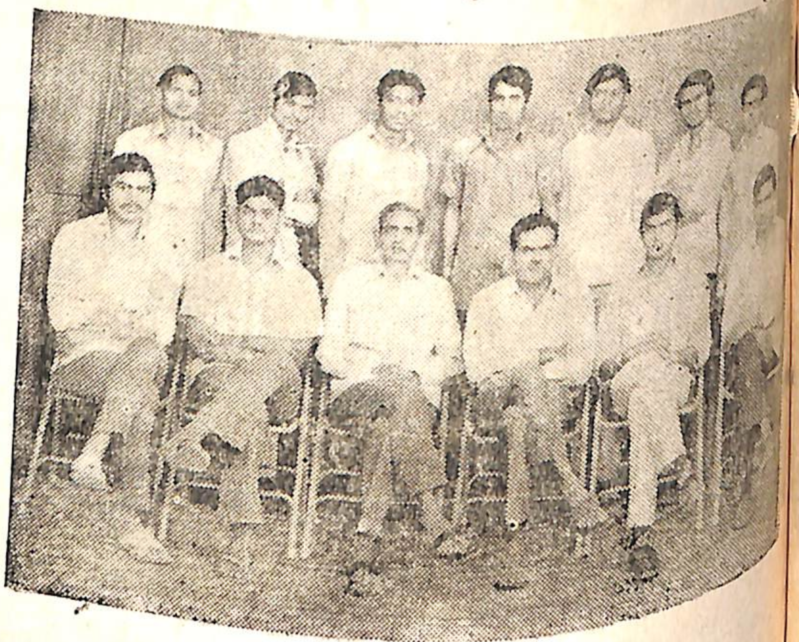

जळगांव विभाग आंतर महाविद्यालयीन
मुलींचा टेबल टेनीस विजयी संघ

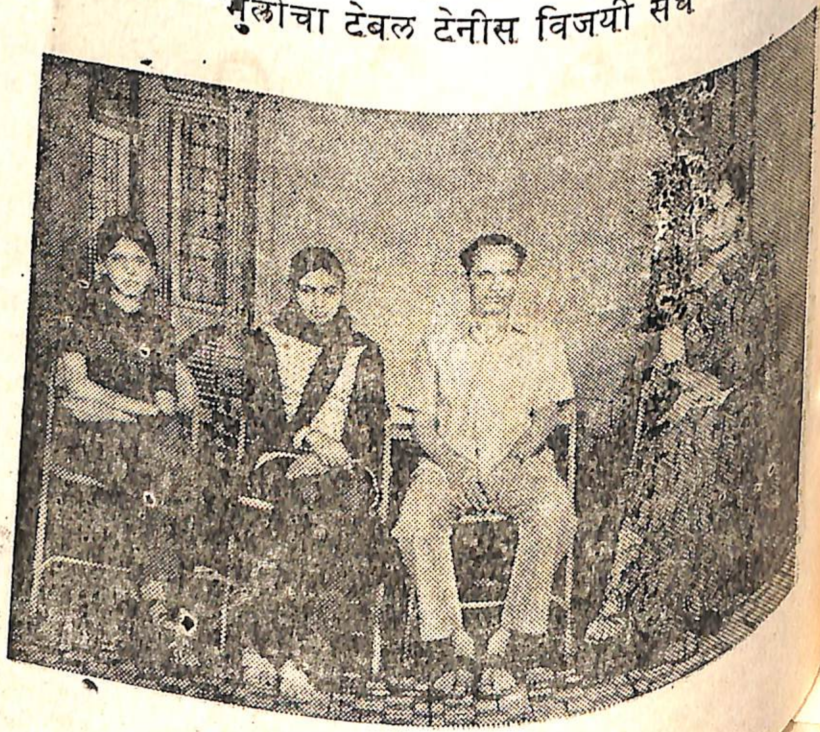

तरूणांनो स्वस्थ बसूं नका! उपयुक्त कला शिका अन् बेकारी टाळा !!

स र का र मा न्य

विजय टाईपराईटिंग अँड शॉर्टहॅन्ड इन्स्टिट्युट

लहान कोर्टाच्या मागे, स्वागत लॉज जवळ, जळगांव

कोर्सेस :—

* टाईपराईटिंग – शॉर्टहॅन्ड जलद वेग कोर्सेस,
* गव्हर्नमेन्ट कमर्शियल सर्टिफिकेट परिक्षा – टाईपराईटिंग व शॉर्टहॅन्ड,
* इयत्ता ९ वी व १० साठी स्पेशल कोर्स,
* टाईपराईटिंग चॅंपियनशिप कॉन्टेस्ट परिक्षा कोर्स,

वैशिष्टये:—

* उत्कृष्ट व वैयक्तिक मार्गदर्शन,
* नविन मशिन्स माफक फी,
* लेडीज बॅचेस्ची सोय,

सर्व प्रकारची टाईपिंगची कामे – तयार नकला, स्वस्त व सुबक मिळतात.

लोकशाहीचा अविष्कार – ग्राहक सरकार

जळगांव मध्यवर्ती सहकारी ग्राहक घाऊक व किरकोळ माल विक्री भांडार नियमित [जळगाव]

मुख्य कार्यालय सेवाश्रम नवी पेठ, जळगांव
(रजि. ता. १४–११–१९६३ । रजि. नं. जे जी. ए. सी. ओ. एन. १०७)

तार जलकान्स

फोन नंबर
हेड ऑफीस - ३९२
मेडिकल - ४३०

कोणतीही चळवळ जनतेच्या सहकार्याशिवाय यशस्वी होत नाही ग्राहक चळवळ तर नाहीच नाही

* जळगांव मध्यवर्ती ग्राहक भांडार अनेक अडचणींना तोंड देऊन प्रगतीच करीत आहे.
* ग्राहक भांडारांतूनच आपल्याला लागणारा जिवनोपयोगी माल खरेदी करा. व आपल्या सेवेची संधी द्या.
* ग्राहक भांडारात आपल्या गरजांची नोंद करा आर्थिक सहकार्य करा व जीवनोपयोगी वस्तुची गरजपूर्ती करुन घ्या

व्हा. चेअरमन स. ना. भालेराव — चेअरमन पंडितराव कोल्हे

ग्राहक भांडारातून माल खरेदी करुन आम्हाला सेवेची संधी द्या!

MODI BRO

Phone P.P. 1124

Indra Fancy Metal Stores
Dealears in Stainless Steel Vtensils,
Pressure Cookers and Presentalion articles.
114, Fule Market, JALGAON.

कॉलेज मधील तरुण तुर्कांनो–
आपल्या सेवेसाठी आम्ही सौजन्याने सादर केलेल्या कापड दुकानास भेट देण्यास यावे हीच 'श्री' ची इच्छा !
आपल्या पेहरावातील रुबाबासाठी एकवेळ अवश्य भेट द्या

राजेश क्लॉथ सेंटर

महात्मा गांधी रोड, जळगांव

गिऱ्हाईकांचे संतोष हेच आमचे ध्येय

N. C. C. Report–

The enrolment in N. C. C. started very late this year. There was a radical change in the N. C. C. policy because the intake of Senior Division Cadets was reduced considerably and our College was allotted only 3 coys, each consisting of 94 Cadets. As a matter of policy this year, the insistence was on 100% attendance of cadets and admission in N. C. C. was restricted to those cadets who were really interested in N. C. C. Many students were disappointed as they didn't get in to N. C. C.

A special feature of this year is the opening of Employment Information and Guidance Cell for the benefit of Cadets. The activities of the Cell were inaugurated at the good hands of Shri. Y. S. Mahajan, M. P. Addressing the N. C. C. cadets on this occasion, he stressed the need for such organisations which would help cadets in obtaining suitable employments. Lt. Col. C. V. Nerurkar the Commanding Officer, 18 MAH BN N. C. C., convened a Press Conference and explained the objectives of the Cell. Principal C. R. Potnis has kindly allotted two rooms in the Old Hostel for this Cell Capt. A. G. Karnik was made officer-in-charge of the Cell, under the joint auspices of Career Advising Unit, M. J. College and Employment Information and Guidance Cell, Shri V. H. Patil, Income Tax Officer, gave an interesting talk on "Employment Opportunities in Income-tax Department."

The Promise Parade was held on 15th August. Prncipal C. R. Potnis took the salute and read the promise. Capt. A. G. Karnik, Commanded the parade.

A Promotion Cadre was held in September for Cadets. The Cadets who passed the test were given suitable ranks.

The Annual Training Camp was held at Nilona, Yeotmal in the third week of October, The 47 MAH BN and 18 MAH BN were combined for this Camp. The Camp was a grand success.

The N. C. C. day was celebrated in the third week of November. Principal C. R. Potnis took the salute. Capt. A. G. Karnik commanded the N. C. C. day parade.

The Gaoup Commander, Amravati Group, Lt. Col. A. W. Shahane paid his first visit to the Battalion and our College in JAN. He expressed great satisfaction for the excellent training imparted to the cadets. The Group Commander expressed great satisfaction for the excellent maintenance of the Employment Information and Guidance Cell.

The Republic Day Parade was held on 26th JAN. Vice-Principal M. M. Thatte took the salute. Speaking to cadets on this occasion he said, "Though the country is passing through critical times, the future of our country is very bright. Our present difficulties should not make us lose our hearts. With our will and determination we can make our future bright". 2/lt. V. B, Shah commanded the parade.

The N. C. C. Director, Maharashtra Diu, Daman & Goa, Brigadier H. S. Sandhu visited the Battalion and our College in FEB. He was quite happy when he saw the Cadets undergoing Military training in diffierent subjects.

It is a matter of great pride for our College as well as 18 MAH BN because Capt. J. B. Khadke has been promoted to the rank of MAJOR. He is the first part-time N. C. C. officer to get this distinction in the entire Amravti Group. Our hearty Congratulations to Major J. B. Khadke!

A special training Cadre was held for the Cadets appearing for 'B' & 'C' Certificate Examinations. The examinations were held in the first week of March.

Last year the following cadets attended Army Attachment Camp held in Belgaum.

CUO Sayed S. S.; Sgt. Raphik Shaikh; Sgt. Mundade A. R.; Sgt. Sharma O. B.; Cdt. Wani K. D.; Cdt. Metkar; Cdt. Hundiwala; Cdt. Vyas J. H.; Cdt. Vyawahare; Cdt. Changare J. M.; Cdt. Dandage.

The following Cadets were given prizes for their outstanding Performance.

1) Best Sr. Under Officer : CUO K. Y. Patil
2) Best Under Officer : CUO V. K. Patil

अर्जिता

3) Best Shot : Cpl. J. L. Changare
4) Best Cadet Coy No. 1 : Cdt. I. N. Chaudhari
5) Best Cadet Coy No. 2 : Cdt. A. P. Yewalekar
6) Best Among the Promotion Holders :—

Coy No. 1 : Cpl. S. P. Kolhe
Coy No. 2 : Sgt. S. S. Patil
Coy No. 3 : Sgt. G. N. Khole

We take this opportunity to thank Principal C. R. Potnis and Vice-Principal M. M. Thatte for their valuable guidance and Co-operation in carrying out various N. C. C. activities. We thank all those who have helped us from time to time in conducting different N. C. C. activities. We are grateful to the Commanding Officer Lt. Col. C. V. N rurkar for his precious guidance in all matters.

N. C. C. OFFICERS.

ENDOWMENT & PRIZE 1874 75

1) Kher and Gambhirmal Prize for the best student in the College. — Miss Kulkarni Vaijayanti Balkrishna

2) P. V. Ratnaparakhi Prize for standing Ist at the F. Y. B. A. and F. Y. B. Sc. Examination. — Agrawal Jivanprakash Madangopal

3) Manubhai Desai Prize for the student from Khandesh who has highest number of ma.ks at the S. S. C. Examination amongst those joining this College. — Bhave Shekhar Moreshwar

१९७४ ७५

4) Barjibhe Endowment Prize for obtaining highest nummber of marks in English at the Pre-Degree Arts Examination 1974 equally divided between–	1) Miss Kulkarni Nandini Dinkar 2) Prajapati Gulab Kanhaiyalalji
5) D. R. Nadkarni Science Prize for the student who stands Ist at the Pre-Degree Science Examination 1974	Chandanwale Sanjay Sahebrao
6) D. U. Wani Prize for obtaining highest number of marks in Mathematics at the Pre--Professional Examination 1974.	Puntambekar Manohar Shankar
7) Science Association Prize for the student who stands Ist in IIIrd & IVth Semesters of B. Sc. Degree Course Examination 1974	Mrs. Wani Shashikala Pralhad
8) Science Association Prize for the student who stands first in F. Y. B. Sc. Examination 1974.	Agrawal Jivanprakash Madangopal
9) V. V. Gandhe & Satyabhama Gandhe Prize for the student for obtaining highest number of marks in Marathi (Spl.) at the T. Y. B. A. Examination 1974.	Miss Gagdani Vandana Hiralal
10) Dr. K. V. Paradkar Prize for the student who stands first at the Pre-Professional Examination with 'B' Group, 1974.	Shri Agrawal Jivinprakash Madangopal

उन्हाळा असो, पावसाळा असो, किंवा हिवाळा असो.

प्रभात सोडा फाऊंटन मध्ये तुम्हाला नेहमीच समाधानच मिळेल,

'प्रभात सोडा फाऊंटन'

म. गांधी रोड, फोन नं. २६

== शाखा ==

* पोलन पेठ, * शिवाजी रोड फोन ४२६ * सुभाष चौक जळगांव

लग्न, मौन्जी, पार्टी, तसेच स्नेहसंमेलनाच्या ऑर्डरी स्वीकारल्या जातील.

• घरपोच माल पाठविण्याची व्यवस्था केली जाईल •

With Best Compliments From–

LAXMI STORES

Navi Peth, JALGAON.

HOSIERY, PERFUMERY, CUTLERY, ELECTRICAL GOODS, TOILETERY & STATIONERY MERCHANTS.

NOTE– Our Speciality is FIX RATE.

फोन नं. ७०१

शुद्ध सोन्याचे परवानेदार ---

सोने चांदीचे खात्रीशीर तयार दागिने

मिळण्याचे एकच ठिकाण

* नंदुरबारकर सराफ *

वासुदेव मुरलीधर सराफ

जळगांव

मेहता ॲन्ड कंपनी

महात्मा गांधी रोड, जळगांव

म्हणजेच

उत्कृष्ट फाऊंटन पेन्स, सर्व प्रकारच्या

ऑफीस स्टेशनरीचे प्रसिद्ध व्यापारी

मोठ्या आकाराच्या फक्त दोन सेलवर, दोन महिने पर्यंत स्पष्ट व बुलंद आवाज देणारा

सॉलिड स्टेट, सुपर सेन्सेटिव्ह, आकर्षक सजावट असलेला

" नटराज -- निराला " ऑलवेव्ह दोन बँड

पाम ट्रॉन्झिस्टर साठी संपर्क साधा ---

रेडिओ - इलेक्ट्रॉनिक्स

विभागिय तार घरा समोर - बँन्क ऑफ बरोडा जवळ

१३, नवी पेठ, जळगांव

There is no Substitute for experience Quick and efficient Service after Sales

---

गिऱ्हाईकांचा संतोष हेच आमचे ध्येय -

० अमर स्टोअर्स ०

नटवर टॉकीज जवळ, जळगांव

स्टेशनरी, कटलरी, फॅन्सी गुडस व

शालोपयोगी सामानाचे एकमेव विक्रेते

फोन ३०३८

दिलीपकुमार हिराचंद ॲन्ड कंपनी

सराफ बाजार जळगाव (महाराष्ट्र)

चांदी, सोन्याचे तयार दागीने, प्रेझेंटेशन आर्टिकल्स,

नाविन्यपूर्ण डिझाईनसाठी

--- एकमेव ठिकाण ---

* विजयकुमार ॲन्ड कंपनी *

चांदीचे पायल B. B. मार्क व S. T. मार्कचे

--- प्रमुख विक्रेते ---

LESS PROFIT AND BIG TURNOVER IS OUR MOTTO